

ચરોતરનાં ખેતરોમાં
લહેરાય છે તુલસી

બિહારના ચૂંટણી
જંગમાં કોણ જીતશે?

કચ્છના ખેડૂતોની મજબૂરી
સ્વખર્ચે ખેતતલાવડી

૧૪ નવેમ્બર, ૨૦૨૦

abhiyaanmagazine.com ₹ ૨૫-૦૦

અભિયાન

શિવના માથે
ચંદ્ર કેમ?

ફ્રાન્સના ફલહે દુનિયાને
બે ભાગમાં વહેંચી નાખી

VISIT...

LANZAROTE
Caliente.COM

Banking that always makes you feel at home.

Introducing IDBI Royale Plus* accounts for NRIs.

Instant online account
opening facility
from abroad

Minimal
bank charges
on remittance

Foreign currency deposits
in 9 currencies and Non-Resident
deposit at attractive interest rates

Loan Against Property,
Housing Loan and Auto Loan
at competitive rates

4

Toll Free Numbers: 1800 209 4324 | 1800 22 1070

Website: www.idbibank.in | | Email: nri@idbi.co.in

Hotline: + 91 22 6771 9100

Bank Aisa Dost Jaisa

ઉત્સવનો શાહી અંદાજ !

SINCE 2008

સ્વચ્છ અને સ્વાદ...
શ્રી હરિ®

રેડી-ટુ-કૂક મસાલા

અસલ રજવાડી સ્વાદ...
સોલાપુરી ચેવડાનો મસાલો
મકાઈ - પોંઆ માટે પણ ઉપયોગી

નોંધ: બીજો કોઈપણ જાતનો સુકો મસાલો તેમજ મીઠું વાપરવું નહિ.

વિભાગ (52) પ્રકારના સંપૂર્ણ તૈયાર મસાલાની વિશાળ શ્રેણી...

CUSTOMER CARE 94092 00015

E-mail: shriharimasalahalol@gmail.com

SHRI HARI MASALA, Gujarat, INDIA.

તમારા માટે, તમારી સાથે, સતત...

અભિયાન

૧૪ નવેમ્બર ૨૦૨૦

વર્ષ: ૩૬ અંક: ૨૨ સળંગ અંક: ૧૮૦૫

પથદર્શક: સ્વ. ભૂપત વડોદરિયા

તંત્રી : તરુણ દલાણી

(પીઆરબી એક્ટ હેઠળ સમાચાર સંપાદન માટે જવાબદાર)

કોપી એડિટર : હેતલ ભટ્ટ

મુંબઈ : લલિતા સુમન

અમદાવાદ : નરેશ મકવાણા, હેતલ રાવ

ભુજ : સુચિતા બોઘાણી કનર

ક્રિએટિવ ડાયરેક્ટર : મૌનિક ચાવડા

રજિસ્ટર્ડ ઓફિસ : સમભાવ હાઉસ,
ચીફ જસ્ટિસ બંગલોની સામે, બોડકદેવ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૫

ફોન : ૨૬૮૭ ૩૯૧૪, ૨૬૮૭ ૩૯૧૬, ૨૬૮૭ ૩૯૧૭

ફેક્સ : ૨૬૮૭ ૩૯૨૨

મુંબઈ કાર્યાલય : સમભાવ મીડિયા લિમિટેડ,
૭૧૪, એ વિંગ, કિસ્ટલ પ્લાઝા, ઈનફિનિટી મોલ સામે,
ન્યુ લીંક રોડ, અંધેરી (વેસ્ટ) મુંબઈ-૪૦૦૦૫૩

વાચકોના પ્રતિભાવ :

abhiyaan@sambhaav.com

વેબસાઈટ :

www.abhiyaanmagazine.com

વાર્ષિક લવાજમ : દેશમાં રૂ. ૧૨૭૫/-
Foreign Subscription : Rs. 6375 (Air Mail)
અભિયાનનો દરેક અંક **પોસ્ટમાં** ઈસ્યુ તારીખ
પ્રમાણે મોકલવામાં આવે છે.

સર્ક્યુલેશન :

૦૭૯ ૨૬૮૭૩૯૧૪-૧૫-૧૬, ૦૨૨ ૨૬૭૯૭૬૯
circulation@sambhaav.com

Marketing

Mumbai : Ph. : 022-67995316

Ahmedabad : Ph : 079-2687 3914/16/17

Delhi : Ph : 011 - 2371 8171

marketing@sambhaav.com

મુદ્રક અને પ્રકાશક વિજય પરીખે
સમભાવ મીડિયા લિમિટેડ વતી હાઇસ્કેન પ્રા.લિ.,
હાઇસ્કેન એસ્ટેટ, સરખેજ-બાવળા હાઇવે, ચાંગોદર,
અમદાવાદ-૩૮૨ ૨૧૩, ખાતે છાપ્યું અને અભિયાન હાઉસ,
૪ એ/બી, ગવર્નમેન્ટ ઇન્સ્ટિટ્યુટ એસ્ટેટ, ચારકોપ,
કાંદિવલી (વેસ્ટ), મુંબઈ - ૬૭ ખાતેથી પ્રસિદ્ધ કર્યું.

સમભાવ ગ્રૂપ

અનુક્રમ

૧૭

ફ્રાન્સના કલહે દુનિયાને બે ભાગમાં વહેંચી નાખી...

સેમ્યુઅલ ફિલિપ્સ હટિંગ્ટન અમેરિકાના એક ખ્યાતનામ પોલિટિકલ સાયન્ટિસ્ટ હતા. એમનું કહેવાનું હતું કે ભવિષ્યની લડાઈઓ હવે બે દેશો વચ્ચે નહીં લડાય, પરંતુ ધર્મો અને સંસ્કૃતિઓ વચ્ચે લડાશે. ફ્રાન્સમાં થોડાં વરસોથી ઘટી રહેલી ઘટનાઓ બાદ વિશ્વ જે બે હિસ્સામાં વહેંચાતું જોવાઈ રહ્યું છે તેનાથી દુનિયા આજે ફિકરમાં મુકાઈ છે.

૧૧ બિહાર વિધાનસભાના રણસંગ્રામમાં કોણ જીતશે?

૨૫ સ્વપર્ચે ખેતતલાવડી બનાવવા મજબૂર ખેડૂતો

૨૭ ચરોતર પંથકનાં ખેતરોમાં લહેરાય છે તુલસી

૧૩ ગુજરાતના અખતશત્રુ રાજનેતા કેશુભાઈ પટેલ

૩૧ શ્યામા સાંભળજો સાદ ભીડભંજની...

હેમિલી બોન

૩૬ આવો ઉજવીએ ઘરો ફેન્ડલી દિવાળી

નિયમિત કોલમ

૦૬ પંચામૃત

૦૮ તિકડમ

૩૪ લાફ્ટર વાઇરસ

૪૨ સત્યકથા

૧૪ નવેમ્બર ૨૦૨૦ ■ અભિયાન ■ abhiyaanmagazine.com

અભિયાન

સાપ્તાહિકનો

આગામી અંક
દીપોત્સવી અંક

રોચક, રસપ્રદ વિશિષ્ટ લેખો
હાસ્ય લેખો અને
રોમાંચક... રોમહર્ષક નવલિકાઓથી
અંકને સજાવનાર સાક્ષરો...

- ભૂપત વડોદરિયા ● ડૉ. ગૌતમ પટેલ
- ગૌરાંગ અમીન ● સ્પર્શ હાર્દિક
- પ્રા. જે. એન. વઘાશિયા ● નિસર્ગ આહીર
- ધનંજય રાવલ ● લલિકા સુમન
- રતિલાલ બોરીસાગર ● હર્ષદ પંડ્યા
- કલ્પના દેસાઈ ● સ્વાતિ ધ્રુવ ● શિલ્પા દેસાઈ
- હરીશ થાનકી ● હિતા મહેતા ● પ્રિયંકા જોશી
- માવજી મહેશ્વરી ● જગદીપ ઉપાધ્યાય

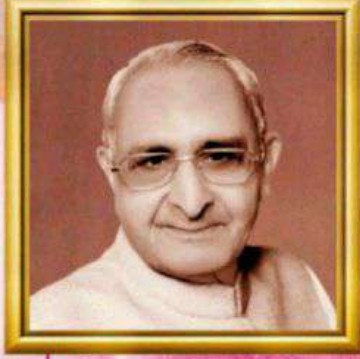
આપના અંકની વ્યવસ્થા આજે જ કરી લેશો
સંપર્ક : 096-2679 3698/94/93/99

સમભાવ મીડિયા લિમિટેડ

સમભાવ હાઉસ, ચીફ જસ્ટિસ બંગ્લોઝની સામે, બોડકદેવ, અમદાવાદ-૧૫.

જીવન અને મૃત્યુ : તમે છો તો બધું જ છે

રવીન્દ્રનાથ ટાગોરે પોતાના જીવન વિષે વાત કરતાં કહ્યું છે કે, 'જિંદગીમાં કાંટાઓ ઊગે છે, પછી જ્યારે ફૂલ આવે છે ત્યારે કાંટા સાર્થક બની જાય છે. કાંટા વાગે, લોહી નીકળે, પીડા થાય ત્યારે એમ થાય કે કાંટા શા માટે? માત્ર કાંટા જ કેમ? ફૂલ આવે ત્યારે કાંટાનો ડંખ ભુલાઈ જાય છે અને કાંટાની હસ્તીમાં કાંઈક સ્મર્ય દેખાય છે.'

લગભગ દરેક માણસની આ કથા છે. દુઃખ આવે, આપત્તિ આવે, અવરોધ આવે, સમસ્યા આવે ત્યારે મન ગભરાય છે. હૃદયમાં નિરાશા વ્યાપી જાય છે, પણ એક જ છોડ પર કાંટા અને ફૂલ બંને ઊગે છે. કાંટા અને માત્ર કાંટા જ ઊગે ત્યારે કદીક ફૂલ પણ આવશે તેવું માની શકાતું નથી. કાંટાની જેમ ફૂલ પણ એક હકીકત છે અને એ પણ હકીકત છે કે કાંટા અને ફૂલ બંને નિશ્ચિત મુદતનાં જ મહેમાન છે. તખ્તા કે પડદા ઉપર આપણે જોઈએ છીએ તેવી એક દ્રશ્યમાળા આ જિંદગી છે. ડોલ કિલોટેનો સર્જક સર્વાન્ટિસ આ વાત સૌથી વધુ સારી રીતે જાણે છે. આથી એ કહે છે કે, 'નાટકમાં એક નટ રાજાનો પોશાક પહેરે છે, એક માણસ નોકર-દરવાજાનો પોશાક પહેરે છે, એક નટી રાણી બનીને ઊભી રહે છે. બીજી એક નટી દાસીના સ્વાંગમાં આવે છે. ખેલ પૂરો થતાં બધાં નટ-નટીઓનાં એ નાટકનાં વસ્ત્રો ઉતારી નાખવામાં આવે છે. મોટી અને નાની ભૂમિકા ભજવનાર બધાં જ એક જ હરોળમાં આવી જાય છે. મૃત્યુનો પડદો પડે છે અને રાજા, રાણી, નોકર અને દાસી બધાં જ એક જ કબ્રસ્તાનમાં પોટી જાય છે.' એટલે તમારો પાઠ તમે ઓતપ્રોત થઈને ભલે બરાબર દીપાવો, તેનો આનંદ અને પીડા પણ જરૂર વ્યક્ત કરો. પણ પાઠને, પોશાકને કે પીડાને બહુ હૃદયસરસા સાંપવાની જરૂર નથી. કોઈ પણ આનંદ કે પીડાને આપણા શરીરની વ્યવસ્થાની જેમ પહેરવાના ના હોય. બહુ ચુસ્ત રીતે પહેરેલું વસ્ત્ર ગમે તે બનાવટનું હોય, માણસને તે તંગ કરે છે. કપડાં આપણે માપનાં જ પહેરીએ, પણ જરા ખૂલતાં પહેરીએ. કોઈ કીમતી હાર ગળાફાંસાની જેમ પહેરી શકાય નહીં.

એક માણસ બેઠો છે. ત્યાં એક બીજો માણસ સુખનો ચહેરો લઈને આવે છે અને બીજો માણસ દુઃખનો ચહેરો લઈને આવે છે. મૂળ માણસને થાય છે કે, સુખના ચહેરાવાળો ઝાઝી વાર બેસે તો સારું અને દુઃખના ચહેરાવાળો જલદી રવાના થાય તો સારું! મૂળ માણસ જો આટલું યાદ રાખે કે હું પણ મહેમાન જ છું અને મારે પણ છેવટે જવાનું જ છે તો સુખનો ચહેરો આંખમાં પકડી રાખવાની જરૂર નહીં રહે અને દુઃખના ચહેરાને વિદાય કરી દેવાનો અજંબો નહીં રહે!

એક યુવાન ઇજનેર હતો. યુવાન એક સુંદર યુવતીના પ્રેમમાં હતો. યુવતી તેને મળી નહીં. હૃદય હતાશાથી ભરાઈ ગયું. એક દિવસ તો લાગ્યું કે હવે જીવી શકાશે નહીં. બીજી દિવસે યશું કે મારી અંદર જે એક કૌશલ છે, કલા છે, શક્તિ છે તે તેને બતાવતો જાઈ! યુવાન ઇજનેરે આપઘાતનો વિચાર માંડી વાળ્યો ને પોતાના જીવનદીપને વધુ ઝળહળતો બનાવવાનું નક્કી કર્યું. એણે એક અશક્ય લાગતું કામ હાથમાં લીધું. તેણે સૂએઝની નહેર બનાવી. એ કેન્દ્ર ઇજનેરનું નામ હતું લેસેપ્સ. ઇજનેરની પ્રેયસી રાજકુમારને પરણી હતી. તેણે જ્યારે નહેર જોઈ ત્યારે તેને પોતાના પ્રેમીના હૈયાનો કાંઈક તાગ મળ્યો. એક વિરાટ પુરુષાર્થનું રૂપ લઈને અહીં સાક્ષાત્ પ્રેમપુરુષ ઊભો હતો, પ્રેયસીનું મસ્તક તમી પડ્યું.

એક ભગ્નહૃદયી યુવાને એક ફિલસૂફને કહ્યું : 'મારે માટે જીવવાનું અશક્ય છે.' ફિલસૂફે કહ્યું, 'માણસ માટે જીવવાનું પણ અઘરું છે અને મરવાનું પણ અઘરું, પણ કદાચ વધુ અઘરું કામ જીવવાનું છે. જેને જીવવાનું અઘરું કામ આવડી જાય છે તેને પછી મરવાનું અઘરું કામ પણ આવડી જાય છે, સહેલું લાગે છે.' યુવાને દલીલ કરી : 'પણ જિંદગીમાં શું છે? થોડુંક લોહી બોલે છે, થોડીક લાગણી બોલે છે. થોડાંક સ્મિત વેસાંચલાં છે. વધુ તો આંસુઓનું ઝાકળ જ છે. આમાં નવું શું છે? ધર્મશાળા જેવી આ ઇમારતમાં કેટલાં માણસો આવ્યાં, રહ્યાં અને ગયાં? છે કંઈ નવું જોવાનું?'

ફિલસૂફ જવાબમાં કહે છે; 'કશું જ નવું નથી, પણ જિંદગીની મિજલસને નિરુબત છે ત્યાં સુધી તમે સાવ નવા છો અને એટલે આખી આ મિજલસ અનોખી બની જાય છે. તમે નહિ હો ત્યારે પણ આ બધું તો હશે જ, પણ તમે નહિ હો એટલે તમને લાગેવળગે છે ત્યાં સુધી અહીં કશું જ નહિ હોય! તમે છો તો બધું જ છે, તમે નથી તો કંઈ જ નથી. બરાબર જીવ્યા વિના મરવું તે ભૂખ વગર ભોજન કરવા જેવું છે. તમે તમારી ઇચ્છાથી આ સંસારમાં આવ્યા નથી. તમે તમારી ઇચ્છાથી આ દુનિયા છોડી શકો એવો ખ્યાલ એક મિથ્યાભિમાન છે. તમારે મોતની પાછળ પડવાની જરૂર નથી. એ એના પોતાના સમયે અચૂક આવશે. મોત જે તમારા માટે છેક અજાણ્યું છે તેને આટલા વહાલા થવાની તમારે શી જરૂર? મોત તો ઘૂંઘટમાં પોતાનો ચહેરો રાખે છે. જિંદગીનો હસતો કે રડતો ચહેરો સહેજસાજ પણ તમારા માટે પરિચિત છે તો તેને વધુ વહાલા થાવ ને!'

મૃત વ્યોદરિચ
(લેખિકા પુસ્તકમાંથી)

પૃથ્વીવાસીઓના મંગળફેરા શરૂ...

મંગળ પર જીવન શક્ય છે કે કેમ તે જાણવા માટે છેલ્લાં કેટલાંય વર્ષોથી નાસા સહિતની સંસ્થાઓએ સંશોધન આદર્યું છે. તેમાં હવે યુનાઇટેડ આરબ અમિરાત જોડાયું એ સારી વાત છે. હોપ મિશન, ચીનનું ટીઆનવેન-૧ અને નાસાનું પર્સીવીઅરન્સ મિશન મંગળ પર જઈને જીવનની શક્યતાઓ તપાસશે. કવર સ્ટોરી અંતર્ગત વિવિધ માર્સ મિશન તેમ જ મંગળ, પૃથ્વી અને સૂર્યને લગતી વિવિધ માહિતીઓ આપવામાં આવી છે તે વાંચવાની મજા આવી. આ ઉપરાંત સ્પષ્ટતામાં ઊતરેલા દેશો દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલા મિશન અને તેના લક્ષ્યોની માહિતી પણ રસપ્રદ રહી. આશા રાખીએ કે મંગળ પરનાં મિશનો સફળ રહે.

નરેશ પંડ્યા, અમદાવાદ

પ્રતિભાવો મોકલવા એકદમ સરળ

આપના પ્રતિભાવો અમારા માટે ખૂબ જ મહત્વના છે. અભિયાનમાં શું ગમ્યું? શું ન ગમ્યું? આપનાં અન્ય સૂચનો પણ આવકાર્ય છે. આપના પ્રતિભાવ હવે તમે પત્ર ઉપરાંત ઈ-મેઇલ મોકલી શકો છો.

આ આઈડી ઉપર ઈ-મેઇલ કરો :

abhiyaan@sambhaav.com

પત્ર લખવા માટેનું સરનામું

‘આત્મીયતા’ અભિયાન, સમભાવ હાઉસ, ચીફ જસ્ટિસ બંગલોની સામે, બોડકદેવ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૫

૧૫ ઓગસ્ટ, ૨૦૨૦

ગોરક્ષનાથનું જ્ઞાન

ચર્નિંગ ઘાટમાં ગોરક્ષનાથ એટલે કે ગોરખનાથજીની વાત કરવામાં આવી છે. આર્ટિકલ ઇન્ટેરેસ્ટિંગ છે. નાથ સંપ્રદાય અને તેને લગતી માહિતી તેમ જ હિન્દુ સંસ્કૃતિમાં બાબા ગોરખનાથના પ્રદાનની વાત વાંચીને આનંદ અને આશ્ચર્ય થયું. આ ઉપરાંત ભારતમાં સંત પરંપરા ગોરખનાથને આભારી છે એ વાત પણ મને પહેલીવાર જાણવા મળી.

નયના કુંભારિયા, પાલનપુર

કવર સ્ટોરી...

સામાન્ય રીતે વિજ્ઞાનમાં રસ ન હોય તેવા લોકોને પણ વિજ્ઞાનની વાત જાણવી ગમે એવું રસપ્રદ લખાણ છે. તેમાંય ટેક્નોલોજીને લઈને જે પાસું આવરવામાં આવ્યું છે તે લખાણને વધુ રસપ્રદ બનાવે છે.

ગોરા વ્યાસ, જૂનાગઢ

નવી શિક્ષણ નીતિ...

નવી શિક્ષણ નીતિવિષયક જે આર્ટિકલ છાપવામાં આવ્યો છે તે વાંચવાનો ગમ્યો. આમેય નવી શિક્ષણ નીતિ વિદ્યાર્થીઓ માટે અને વાલીઓ માટે વધુ સુગમ છે એવો ખ્યાલ હવે લોકોને આવી રહ્યો છે. જ્યારે આ પ્રકારના લખાણ વાંચવા મળે ત્યારે જેમને નીતિવિષયક પગલાંનો ખ્યાલ ન હોય તેમને પણ માહિતી મળે છે. સરસ આર્ટિકલ.

કેચૂર વડગામા, સુરત

ચલણી નોટો બદલવાનો કારોબાર..

પ્રદેશવિશેષ અંતર્ગત ટીમ ‘અભિયાન’ દ્વારા જે માહિતીપ્રદ લેખ આપવામાં આવ્યો છે તે પ્રશંસનીય છે. સામાન્ય રીતે આ પ્રશ્ન મોટા ભાગના લોકોને થતો જ હોય છે. સવાર સવારમાં ન્યૂઝ વાંચીએ કે ચેનલ જોઈએ અને જાણવા મળે કે ચલણી નોટો પકડાઈ ત્યારે સ્વાભાવિક રીતે એવો વિચાર આવતો હોય છે કે આ ચલણી નોટો કોને ત્યાં મોકલવામાં આવતી હશે, તેનું શું કરવામાં આવતું હશે. હવે તો જે ચલણી નોટો કામની નથી તેનો પડચંત્રકારો શું ઉપયોગ કરતા હશે વગેરે વગેરે. પ્રશ્ન ઉપજાવે તેવી ઘટના છે. તેનો જવાબ સામાન્ય લોકો સુધી પહોંચે

તો સારું. નહીં તો જે આશય સાથે જૂની ચલણી નોટો બંધ કરવામાં આવી તેનો અર્થ ના સરે તો શું કરવાનું.

લિપિ સોલંકી, રાજકોટ

ટિકટોકનો ભારતીય વિકલ્પ

એક રીતે ટિકટોક મનોરંજન આપનારું માધ્યમ હતું, પણ સાથે જ ઉપદ્રવી પણ હતું. મારા જેવા કેટલાય લોકોને તે ઇસ્ટેટ કરતું હતું. છોકરાઓના હાથમાં જ્યારે જોઈએ ત્યારે ટિકટોક ચાલતું હોય. જોકે, જ્યારથી લોકોને ખબર પડી કે ટિકટોક સાથે કેટા ચોરીનો ભય રહેલો છે ત્યારથી લોકોએ પણ ટિકટોક વાપરવાનું ઓછું કરી દીધું હતું. હવે ચીની સરકારને પાઠ ભણાવવા ટિકટોક સદંતર બંધ કરી દેવામાં આવ્યું એના માટે અભિનંદન. ટિકટોકના પચાસ સમા ભારતીય પ્લેટફોર્મ ઉપલબ્ધ છે એ જાણીને સારું લાગ્યું. સ્વનિર્ભર ભારત.

ખુશ્બૂ પટેલ, (પણસોરા) નડિયાદ

ભડવાણા : ડફેરોને ઉમળકાભેર આશરો

આપનાર ગામ...

સમાજના પછાત વર્ગો માટે જે પણ લોકો કામ કરે છે તે સૌ અભિનંદનને પાત્ર છે. ભડવાણા ગામના લોકો હોય કે સરકારી તંત્ર અને પ્રામાણિક અધિકારી - સૌને ખૂબ ખૂબ અભિનંદન. પ્રેરણાદાયી સ્ટોરી છે. આ રીતે લોકો જે માનવીય અભિગમ ધરાવતા થાય તો હું માનું છું કે આવનારી પેઢી એટલે કે તેમના બાળકોને ગરીબી અને ભૂખમરમાંથી છુટકારો અપાવવામાં તેમ જ શિક્ષણ આપી પગભર બનાવવામાં મદદરૂપ થશે.

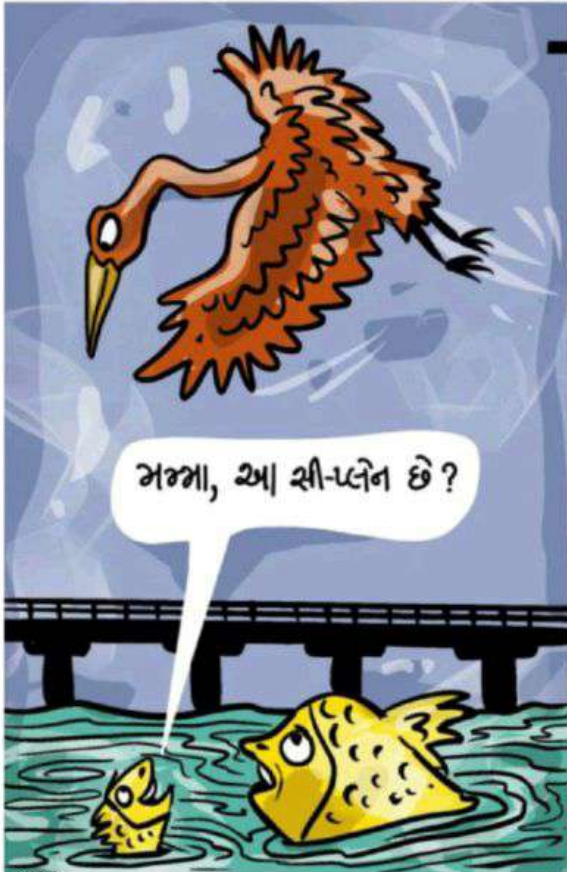
મુકેશ ચંદ્રાણી, અમદાવાદ

શોખને ઉંમર સાથે સરખાવશો નહીં...

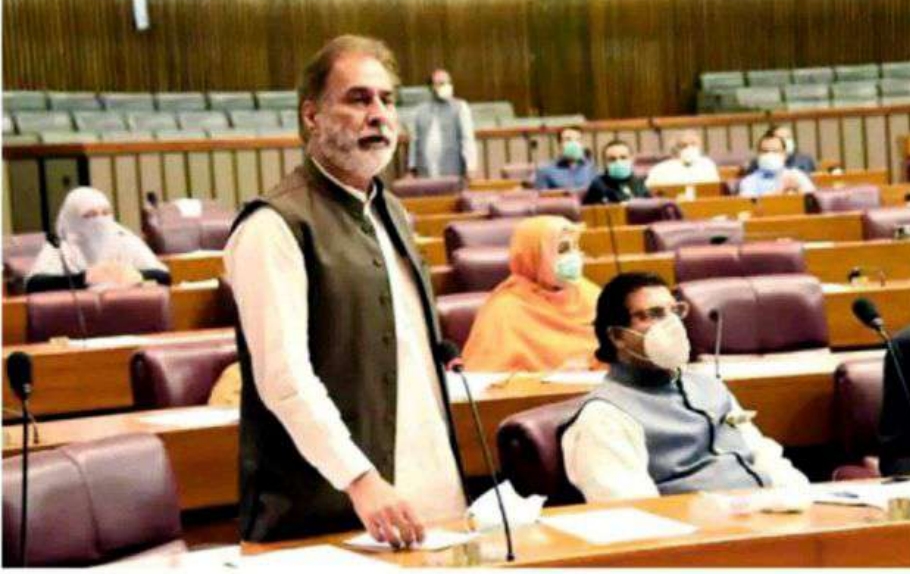
મહિલાઓ મોટા ભાગે જીવન પરાવર્તી બનીને રહેવામાં ગાળતી હોય છે અથવા તેમને ગાળવું પડે છે. મહિલાઓના જીવનનું કેન્દ્ર પરિવાર જ રહે છે અને આ બધાની વચ્ચે તેઓ પોતાના શોખ પૂરા નથી કરતી. મહિલાઓ માટે ફેમિલી ઝોન અંતર્ગત જે વાત કરવામાં આવી છે તે વાંચીને સારું લાગ્યું.

ગુલિકા સોની, વડોદરા

લઘુ-નવલ રસપ્રદ વળાંકો લઈ રહી છે. - પરેશ કાપડિયા, ધર્મજ

પુલવામામાં ત્રાસવાદી હુમલા અંગે પાક.ની સ્વીકારોક્તિ

પાકિસ્તાન સરકારના એક જવાબદાર પ્રધાને ગત સપ્તાહે પાકિસ્તાનની સંસદમાં સ્વીકાર કર્યો કે ૨૦૧૮ના ફેબ્રુઆરીમાં પુલવામામાં ત્રાસવાદી હુમલો કરાયો હતો એ ઈમરાન ખાન સરકારની મોટી સિદ્ધિ છે. કાશ્મીરની બાબતમાં પાકિસ્તાન સરકાર ભારત સામે શું કરી રહી છે એવી ચર્ચા દરમિયાન વિપક્ષોની ટીકા સામે ઈમરાન સરકારની કહેવાતી પરાક્રમગાથા વર્ણવીને આત્મશ્લાઘા કરવાના અને જાતે જ પીઠ થાબડી લેવાના પ્રયાસમાં પાકિસ્તાનના આ પ્રધાને એક વરવી હકીકતનો સ્વીકાર કર્યો એ ભારતને માટે તેમ જ સમગ્ર વિશ્વને માટે અતિ મહત્વની ઘટના છે. ભારત સરકાર ઘટનાના પહેલા જ દિવસથી આ વાત કહેતી આવી છે એટલું જ નહીં તો એ અંગેના મહત્વના પુરાવાઓ પણ એકત્ર કર્યા. ૨૦૧૪ પછી ભારતના બદલાયેલા શાસને પાકિસ્તાન સરકાર સામે વાંઝિયો વિરોધ નોંધાવી ઝોઝિયર મોકલવાને બદલે પાકિસ્તાનને

તેની જ ભાષામાં જવાબ આપવા સર્જિકલ એર સ્ટ્રાઈક કરીને પાકિસ્તાનના કબ્જાગ્રસ્ત કાશ્મીરમાં ત્રાસવાદી તાલીમ છાવણીને નષ્ટ કરવામાં આવી એથી પાકિસ્તાન ધૂંધવાયેલું રહે છે. એ પછીના ઘટનાક્રમમાં પાકિસ્તાને કેદ કરેલા ભારતીય હવાઈ દળના પાઈલટ અભિનંદનને ચોવીસ કલાકમાં મુક્ત કરી ભારત પરત મોકલી દેવાના અલ્ટિમેટમ સાથે નહીં તો ગંભીર પરિણામ ભોગવવાની તૈયારી રાખવાની ચેતવણીએ પાકિસ્તાનના લશ્કરી વડા બાજવાને રીતસર ધ્રુજાવી દીધા હોવાની વાત ભારતમાં કેપ્ટન અભિનંદને કરી તો પાકિસ્તાનની સંસદમાં ત્યાંના વિપક્ષના એક નેતાએ પણ એ વાતનું સમર્થન કરતા હોય તેમ સ્પષ્ટ કર્યું કે અભિનંદનને છોડી દેવાના નિર્ણય માટે બધા પક્ષોને વિશ્વાસમાં લેવા યોજાયેલી બેઠકમાં પોતે હાજર હતા અને એ વખતે વડાપ્રધાન ઈમરાન ખાન તો બેઠકમાં હાજર રહેવાની હિંમત દર્શાવી શક્યા નહીં, પરંતુ

જનરલ બાજવા સરકારનો નિર્ણય જણાવવા માટે બેઠકમાં હાજર હતા. ભારતના હુમલાના ભયથી તેમના પગ ધ્રુજતા હતા અને ચહેરા પર પરસેવો વર્ષી ગયો હતો. પાકિસ્તાનના નેતા જ જ્યારે આવી વાત કહેતા હોય ત્યારે ભારતે તેમાં કશો ઉમેરો કરવાનો રહેતો જ નથી. પાકિસ્તાન સરકાર અને સૈન્ય ભારતનાં લશ્કરી પગલાંની સંભાવનાથી કેટલા ભયભીત રહે છે તેને માટે હવે વધુ પુરાવાની જરૂર નથી. ભારત સામેના પ્રત્યક્ષ યુદ્ધમાં પાકિસ્તાની સૈન્ય ચોવીસ કલાક પણ ટકી શકે તેમ નથી એ સત્યને સમજતા હોવાને કારણે જ પાકિસ્તાની સૈન્ય અને આઈએસઆઈ જમ્મુ-કાશ્મીરમાં આજ સુધી ત્રાસવાદના ઓઠાં હેઠળ છંપ યુદ્ધ લડે છે. હવે જમ્મુ-કાશ્મીરમાંથી કલમ-૩૭૦ દૂર થયા પછી આ છંપ યુદ્ધ પણ તેના આખરી તબક્કામાં હોય એવી સ્થિતિ છે.

મહત્વની વાત એ છે કે આર્થિક રીતે પાયમાલ થઈ ગયેલા પાકિસ્તાનને તેના એક પ્રધાનની પુલવામામાં ત્રાસવાદી હુમલાની સ્વીકારોક્તિ વધુ મુશ્કેલીમાં મૂકશે એ નિશ્ચિત છે. ત્રાસવાદને સમર્થન અને સંરક્ષણની પાકિસ્તાનની નીતિને કારણે જ આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાએ તેને ગ્રે લિસ્ટમાં મૂક્યું હોવાને કારણે વૈશ્વિક સ્તરે આર્થિક મદદ મેળવવામાં મુશ્કેલી અનુભવતા પાકિસ્તાન માટે હવે તો ગ્રે લિસ્ટમાંથી બ્લેક લિસ્ટમાં મૂકવાની શક્યતા વધી ગઈ છે. પાકિસ્તાનની સંસદમાં શેખી મારવાની ભૂલ સમજાયા પછી પાંચગળી સ્પષ્ટતા કરવા છતાં તેમની સ્વીકારોક્તિ એટલી સ્પષ્ટ હતી કે કોઈને તેના અર્થઘટન વિશે શંકા રહે તેમ નથી. ભારતે તત્કાલ આ મુદ્દાને ઝડપી લઈને આંતરરાષ્ટ્રીય સમુદાયનું આ તથ્ય પ્રત્યે ધ્યાન આકર્ષિત કર્યું છે. પુલવામાના એ ત્રાસવાદી હુમલામાં ભારતનાં એસઆરપીએફના ચાલીસ જવાનો શહીદ થયા હતા એ વાત ભારત ક્યારેય ભૂલી શકે નહીં. પાકિસ્તાન તો ઠીક, ભારતમાં પણ એ હુમલામાં પાકિસ્તાનના હાથ વિશે શંકા વ્યક્ત કરનારાઓ અને ભારતીય સૈન્યની સર્જિકલ સ્ટ્રાઈક સામે પ્રશ્નો ખડા કરનારાઓએ દેશની અને સૈન્યની માફી માગવી જોઈએ. એટલું જ નહીં તો આવી ઘટના સમયે પ્રતિક્રિયા આપવામાં ઉતાવળ ન કરતાં રાષ્ટ્રીય હિતોને લક્ષમાં રાખીને સ્વસ્થ અને સંતુલિત પ્રતિક્રિયા આપવાનો કાયમી બોધપાઠ ગ્રહણ કરવો જોઈએ. ■

પાકિસ્તાન સરકાર અને સૈન્ય ભારતનાં લશ્કરી પગલાંની સંભાવનાથી કેટલા ભયભીત રહે છે તેને માટે હવે વધુ પુરાવાની જરૂર નથી

પેટા ચૂંટણીનાં પરિણામો શિવરાજ સરકારનું ભાવિ નક્કી કરશે

બિહારમાં રાજ્ય વિધાનસભાની ચૂંટણી ત્રણ તબક્કામાં યોજાઈ રહી છે. તેમાં બે તબક્કાનું મતદાન પૂર્ણ થયું છે જ્યારે ત્રીજા આખરી તબક્કાનું મતદાન સાત નવેમ્બરે યોજાશે. બિહારની ચૂંટણીની સાથોસાથ દેશનાં ૧૧ રાજ્યોમાં ૫૬ વિધાનસભા બેઠકોની પેટા ચૂંટણી યોજાઈ રહી છે અને ત્રીજી નવેમ્બરે તેમાંની ૫૪ બેઠકો માટે મતદાન સંપન્ન થઈ ગયું તેમાં ગુજરાતની આઠ બેઠકોની પેટા ચૂંટણીનો પણ સમાવેશ થાય છે. સામાન્ય રીતે આવી પેટા ચૂંટણીઓને બહુ ગંભીરતાથી લેવામાં આવતી નથી. કેમ કે તેનાથી જે-તે રાજ્યોમાં સત્તાનાં સમીકરણો બદલાતા નથી અને રાજ્ય સરકારની સ્થિરતા જોખમાતી નથી, પરંતુ આ વખતે યોજાઈ રહેલી પેટા ચૂંટણીઓમાં મધ્યપ્રદેશ આ બાબતમાં અલગ પડે છે. મધ્યપ્રદેશમાં ૨૮ બેઠકોની પેટા ચૂંટણી યોજાઈ રહી છે. આ ૨૮ બેઠકોમાં ૨૨ બેઠકો એવી છે જેના પરથી કોંગ્રેસના ધારાસભ્યોએ રાજીનામા આપ્યા હતા તેઓ ગત માર્ચ માસમાં ભાજપમાં જોડાઈ જતાં રાજ્યની કમલનાથના નેતૃત્વ હેઠળની કોંગ્રેસની સરકાર તૂટી પડી હતી. એ પછી ભાજપના શિવરાજસિંહ ચૌહાણની સરકાર રચાઈ છે. ચોથી વાર મધ્યપ્રદેશના મુખ્યપ્રધાન બનેલા શિવરાજસિંહ ચૌહાણની સરકારનું ભાવિ આ ૨૮ બેઠકોની પેટા ચૂંટણીનાં પરિણામો સાથે જોડાયેલું છે. રાજ્ય વિધાનસભામાં અત્યારે ભાજપના ૧૦૭ સભ્યો છે અને ભાજપને સાદી બહુમતી માટે આ ૨૮ બેઠકોમાંથી ઓછામાં ઓછી નવ બેઠકો મેળવવી અનિવાર્ય છે. બીજી બાજુ જયોતિરાદિત્ય સિંધિયા જૂથના ધારાસભ્યોના પક્ષપલ્લાથી સત્તા ગુમાવનાર કમલનાથ આ પેટા ચૂંટણી દ્વારા ફરી રાજ્યની સત્તા હસ્તગત કરવાની આકાંક્ષા ધરાવે છે, પરંતુ એ માટે કોંગ્રેસે તમામ ૨૮ બેઠકો જીતવી જરૂરી છે, જે અશક્ય લાગે છે. એ શક્ય ન હોય અને બીએસપી, એસપી તેમ જ અપક્ષ સભ્યો સાથે તડજોડ કરીને કોંગ્રેસની સરકાર રચવાનો પ્રયાસ કરવો હોય તો પણ કોંગ્રેસે ઓછામાં

ઓછી ૨૧ બેઠકો જીતવી પડે. કમલનાથે એ માટે તમામ તાકાત લગાવી છે, પરંતુ આ બેઠકો સિંધિયા પરિવારના વર્ચસ્વ હેઠળની છે અને ભાજપે પક્ષાંતર દ્વારા આવેલા સભ્યોને જ ટિકિટો આપી છે. ત્રણ ધારાસભ્યોના મૃત્યુને કારણે બેઠકો ખાલી પડી હતી તો ૨૨ ધારાસભ્યોને પગલે વધુ ત્રણ કોંગ્રેસના સભ્યો પણ ભાજપમાં જોડાયા હતા. એ રીતે ૨૮ બેઠકો ખાલી પડી હતી. આ પેટા ચૂંટણીમાં ભાજપના શિવરાજસિંહ ચૌહાણ અને જયોતિરાદિત્ય સિંધિયાની પ્રતિષ્ઠા દાવ પર લાગેલી છે, તો કોંગ્રેસમાં કમલનાથની પ્રતિષ્ઠા દાવ પર છે. જયોતિરાદિત્ય સિંધિયાના સંસદીય મત વિસ્તાર ગુના અને તેમના વર્ચસ્વ હેઠળના ગ્વાલિયર - ચંબલ ક્ષેત્રમાં ૧૬ બેઠકો આવેલી છે. એટલે સિંધિયાના સમર્થક સભ્યો આ પેટા ચૂંટણીમાં વિજયી બનશે તો તેને કારણે

ભાજપમાં સિંધિયાના કદમાં પણ વધારો થશે. તેમાંના કેટલાકને શિવરાજસિંહ સરકારમાં સ્થાન મળવાની સંભાવના છે. એટલે દસમી નવેમ્બરે આવનાર પરિણામો શિવરાજસિંહ સરકારનું ભાવિ પણ નક્કી કરશે.

ઉત્તર પ્રદેશ વિધાનસભાની સાત બેઠકો પર પેટા ચૂંટણી યોજાઈ રહી છે. તેમાંની છ બેઠકો તો ભાજપની હતી જ્યારે એક બેઠક સમાજવાદી પાર્ટીની હતી. ૨૦૧૭ની વિધાનસભાની ચૂંટણીમાં જંગી બહુમતી મેળવનાર ભાજપ માટે આ સાત બેઠકોની પેટા ચૂંટણી કસોટી રૂપ બની રહી છે. વિપક્ષોએ રાજ્યની કાયદો-વ્યવસ્થાની સ્થિતિને મુખ્ય મુદ્દો બનાવ્યો છે. તેની સાથે અન્ય મુદ્દાઓ પણ સંકળાયેલા છે. તેમાંની એક બાંગરમઉ બેઠક બળાત્કાર અને હત્યાના આરોપી કુલદીપસિંહ સેંગરને કારણે ખાલી પડી છે. તેને કારણે અહીં ભાજપને પોતાનો બચાવ કરવાનું મુશ્કેલ બન્યું હતું.

ગુજરાતમાં આઠ બેઠકોની પેટા ચૂંટણી યોજાઈ રહી છે. આ બધી બેઠકો રાજ્યસભાની ચૂંટણી વખતે કોંગ્રેસના ધારાસભ્યોના રાજીનામાને કારણે ખાલી પડેલી છે. ભાજપે તેમાંના પાંચ સભ્યોને ટિકિટ આપી છે. કોંગ્રેસે આ પેટા ચૂંટણીમાં પક્ષપલ્લુ સભ્યોને ફરી નહીં ચૂંટવાની વાતને મુખ્ય મુદ્દો બનાવ્યો છે. આ બધી બેઠકો ભાજપ કબજે કરવા ઈચ્છે છે. જોકે તેમાંથી જેટલી બેઠકો મળે તે ભાજપ માટે લાભની સ્થિતિ જ બની રહેવાની છે. પેટા ચૂંટણીનાં પરિણામોથી રાજ્યની ભાજપ સરકારને કોઈ અસર થવાની નથી. કેમ કે ૧૮૨ સભ્યોની વિધાનસભામાં ભાજપના ૧૦૩ સભ્યો છે, પરંતુ રાજ્ય સરકારની કામગીરીના એક માપદંડ તરીકે આ પેટા ચૂંટણીનાં પરિણામોને મૂલવવામાં આવશે.

આ સિવાય કર્ણાટક, ઓરિસા, ઝારખંડ, નાગાલેન્ડ અને મણિપુરમાં બે-બે બેઠકોની પેટા ચૂંટણી યોજાઈ રહી છે. જ્યારે તેલંગણા, હરિયાણા અને છત્તીસગઢમાં એક-એક બેઠકોની પેટા ચૂંટણી થઈ રહી છે. આ રાજ્યોમાં માત્ર મણિપુરમાં જ બે બેઠકો માટે સાતમી નવેમ્બરે મતદાન થશે. તમામ પેટા ચૂંટણીનાં પરિણામો દસમીએ જાહેર થશે. ■

બિહાર વિધાનસભાના રણસંગ્રામમાં કોણ જીતશે?

બિહારમાં બે તબક્કાનું મતદાન પૂરું થયું છે. હવે ત્રીજા તબક્કાનું મતદાન થશે અને ૧૦ નવેમ્બરે મત-ગણતરી થશે. બિહાર વિધાનસભા કોણ જીતશે એ આમ તો કહેવું બહુ સરળ છે, પરંતુ તેની પાછળના રાજકીય દાવપેચ અને ગણતરી જોઈએ તો એ એક બહુ લાંબી વ્યૂહરચના છે. ૨૦૧૫માં નીતિશકુમારે ભાજપ અને એનડીએથી છેડો ફાડીને લાલુ યાદવની આરજેડી સાથે મળીને સરકાર બનાવી હતી, પરંતુ ત્યાર બાદ આરજેડીથી છૂટા પડીને ફરી પાછી ભાજપ સાથે મળીને સરકાર બનાવી હતી. ભાજપ આ દ્રોહ નથી ભૂલ્યો અને તેને કારણે જ લોકજનશક્તિ પાર્ટીને નીતિશકુમારના જનતા દળ (યુ) સામે ઊભી કરીને નીતિશકુમારને પાઠ ભણાવી દીધો છે.

કુલ ૨૪૩ બેઠકોમાંથી એનડીએમાં ભાજપ ૧૧૦, નીતિશકુમારનું જનતા દળ (યુ) ૧૧૫, મુકેશ સાહનીની વિકાસશીલ ઇન્સાન પાર્ટી ૧૧ અને જિતનરામ માંઝીની હિન્દુસ્તાની આવામ મોરચો ૦૭ બેઠકો ઉપર ચૂંટણી લડી રહ્યા છે. તેવી જ રીતે મહાગઠબંધનમાં તેજસ્વી યાદવનું આરજેડી ૧૪૪, કોંગ્રેસ ૭૦, સીપીઆઈ (એમએલ) ૧૮, સીપીઆઈ ૦૬ અને સીપીઆઈ (એમ) ૦૪ બેઠકો ઉપર ચૂંટણી લડી રહ્યા છે. આ બે મુખ્ય હરીફ છે. ચિરાગ પાસવાનની લોકજનશક્તિ પાર્ટી ૧૩૪, લોકતાંત્રિક જનતા દળ ૫૧, શિવસેના ૩૫ અને ઝારખંડ મુક્તિ મોરચો ૦૭ બેઠકો ઉપર ચૂંટણી લડી રહ્યા છે.

આના સિવાય (૦૧) ગ્રાન્ડ ડેમોક્રેટિક સેક્યુલર ફ્રન્ટ (ડી પી યાદવનું જનતા દળ ૨૫, ઓવેસીનું એઆઈએમઆઈએમ ૨૪, બસપા ૮૦, રાષ્ટ્રીય લોકસમતા પાર્ટી ૧૦૪, સોહેલદેવ ભારતીય સમાજ પાર્ટી ૦૫ અને જનવાદી પાર્ટી ૦૫નો સંયુક્ત મોરચો), (૦૨) પ્રોગ્રેસિવ ડેમોક્રેટિક એલાયન્સ (પપ્પુ યાદવની જન અધિકાર પાર્ટી, ચંદ્રશેખર આઝાદની આઝાદ સમાજ પાર્ટી અને બહુજન મુક્તિ પાર્ટી) અને (૦૩) યુનાઈટેડ ડેમોક્રેટિક એલાયન્સ (યશવંત સિંહાના નેતૃત્વમાં ૨૦ પક્ષોનો મોરચો) - આમ આ ત્રણ એલાયન્સ પણ ચૂંટણીના મેદાનમાં છે. આમાં ગ્રાન્ડ ડેમોક્રેટિક સેક્યુલર ફ્રન્ટ જનતા દળ (યુ), કોંગ્રેસ અને આરજેડીના મત કાપશે તથા અન્ય ત્રણ મોરચા પણ સરવાળે મહાગઠબંધનના જ મત કાપશે. યુનાઈટેડ ડેમોક્રેટિક એલાયન્સ ભાજપના મત થોડા ઘણા

અંશે કાપશે, પણ બહુ મોટું નુકસાન ભાજપને નહીં કરી શકે.

હવે જાતિવાદી સમીકરણો જોઈએ. કારણ કે બિહારની ચૂંટણીમાં જાતિવાદી સમીકરણો બહુ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. તેજસ્વી યાદવના આરજેડીની 'કોર વોટબેંક' યાદવો છે અને હવે તેઓ સાથે કોંગ્રેસ છે એટલે મુસ્લિમોના મત પણ મળશે એટલે આ બંને થઈને ૩૦% મતદારો થયા. ભાજપે ચૂંટણી રણનીતિ અંતર્ગત ગ્રાન્ડ ડેમોક્રેટિક સેક્યુલર ફ્રન્ટ ઊભો કરીને ડી પી યાદવ અને ઓવેસી મળીને યાદવ અને મુસ્લિમના કુલ મતમાંથી માત્ર ૨૦% જ મત તોડે તેવી વ્યૂહરચના ઘડી છે. તે અંતર્ગત જ ગ્રાન્ડ ડેમોક્રેટિક સેક્યુલર ફ્રન્ટ ચૂંટણી લડી રહ્યો છે.

નીતિશકુમારના જનતા દળ (યુ)ની 'કોર વોટબેંક' કુર્મી અને કુશવાહા છે જેઓ કુલ મતદારોના ૧૦% છે, પરંતુ લોકજનશક્તિ પક્ષ એનડીએમાંથી અલગ થવાથી જનતા દળ (યુ)ના મતોમાં બહુ મોટું ગાબડું પડશે અને તેને કારણે નીતિશકુમારને સૌથી મોટા પક્ષ તરીકે ચૂંટાઈ આવવામાં બહુ તકલીફ પડી શકે છે. ભાજપની 'કોર વોટબેંક'માં ભૂમિહાર ૫%, બ્રાહ્મણ ૬%, કાયસ્થ ૩% અને રાજપૂત ૭% - એમ કુલ ૨૧% છે જે અડીખમ મતબેંક છે. ભાજપ પાસે અન્ય મતદારોમાં વાણિયા અને અન્ય નાની ઓબીસી જાતિઓ મળીને બીજા લગભગ ૧૦% મતદારો છે. એટલે કે ભાજપ પાસે લગભગ ૩૧% મતદારો છે. જિતનરામ માંઝીના કારણે મહાદલિતના મત એનડીએને મળશે એમાં કોઈ શંકા નથી, પરંતુ જનતા દળ (યુ)ના મત ચિરાગ પાસવાન તોડશે, કારણ કે પાસવાન પાસે ૫% 'કોર વોટબેંક' છે અને તેમાં તોડફોડ થવાથી જનતા દળ

એલજેપી એનડીએમાંથી અલગ થવાથી જનતા દળ (યુ)ના મતોમાં બહુ મોટું ગાબડું પડશે અને તેને કારણે નીતિશકુમારને સૌથી મોટા પક્ષ તરીકે ચૂંટાઈ આવવામાં બહુ તકલીફ પડી શકે છે

આ તમામ ગણતરીઓ જોતાં....

એનડીએ

ઓછામાં ઓછી ૧૪૨ અને વધારેમાં વધારે ૧૬૨ બેઠકો જીતી શકે છે.

• • •

ભાજપના ભાગે આવેલી ૧૨૧ (ભાજપ ૧૧૦ અને મુકેશ સાહનીની વિકાસશીલ ઇન્સાન પાર્ટી ૧૧) બેઠકોમાંથી ૮૫% જેટલી બેઠકો જીતી શકે છે. એટલે કે ભાજપ (૨૦૧૫માં ૫૩ બેઠકો) ઓછામાં ઓછી ૯૨ અને વધારેમાં વધારે ૧૦૨ બેઠકો જીતી શકે છે. નીતિશકુમારની જનતા દળ (યુ) તેના ભાગે આવેલી ૧૨૨ (જનતા દળ (યુ) ૧૧૫ અને જિતનરામ માંઝીની હિન્દુસ્તાની આવામ મોરચો ૦૭) બેઠકોમાંથી ૫૦% બેઠકો જીતી શકે છે. એટલે કે જનતા દળ (યુ) (૨૦૧૫માં ૭૧ બેઠકો) ઓછામાં ઓછી ૫૦ અને વધારેમાં વધારે ૬૦ બેઠકો જીતી શકે છે.

મહાગઠબંધન

ઓછામાં ઓછી ૬૭ અને વધારેમાં ૮૦ વધારે બેઠકો જીતી શકે છે.

• • •

તેજસ્વી યાદવના આરજેડી (૨૦૧૫માં ૧૮.૪% મત)ના ભાગે આવેલી ૧૪૪ બેઠકોમાંથી ૪૫% બેઠકો જીતી શકે છે. એટલે કે આરજેડી (૨૦૧૫માં ૮૦ બેઠકો) ઓછામાં ઓછી ૫૦ અને વધારેમાં વધારે ૬૫ બેઠકો જીતી શકે છે. કોંગ્રેસ (૨૦૧૫માં ૬.૭% મત) તેના ભાગે આવેલી ૭૦ બેઠકોમાંથી ૩૦% બેઠકો એટલે કે (૨૦૧૫માં ૨૭ બેઠકો) ઓછામાં ઓછી ૧૫ અને વધારેમાં વધારે ૨૧ બેઠકો જીતી શકે છે. સામ્યવાદી પક્ષોના ભાગે આવેલ કુલ ૨૯ બેઠકોમાંથી (૨૦૧૫માં ૦૩ બેઠકો) ૧૫% બેઠકો જીતી શકે છે. એટલે કે સામ્યવાદીઓ ઓછામાં ઓછી ૦૨ અને વધારેમાં વધારે ૦૪ બેઠકો જીતી શકે છે.

• • •

ચિરાગ પાસવાનનો લોકજનશક્તિ પક્ષ કુલ ૧૩૪ બેઠકો ઉપર ચૂંટણી લડી રહ્યો છે તે ઓછામાં ઓછી (૨૦૧૫માં ૦૨ બેઠકો) ૦૫ અને વધારેમાં વધારે ૦૮ બેઠકો જીતી શકે છે, પરંતુ તેના મતની ટકાવારી (૨૦૧૫માં ૪.૮%) ડબલ થઈ શકે છે.

• • •

(યુ)ને મતની ટકાવારીમાં ઘણું નુકસાન થશે.

આમ જાતિવાદી સમીકરણો જોઈએ તો એનડીએ પાસે લગભગ ૫૨% અને મહાગઠબંધન પાસે ૪૦% મત છે અને બાકીના નાના પક્ષો પાસે ૦૮% જેટલા મતો છે એમ કહી શકાય.

હવે ભાજપે નીતિશકુમારને પાઠ ભણાવવા માટે ચિરાગ પાસવાનના પક્ષ લોકજનશક્તિ પાર્ટીને અલગથી ચૂંટણી લડાવી

છે. આ વ્યૂહરચના અંતર્ગત શું થઈ શકે તે હવે જોઈએ.

૧૫ વર્ષથી સત્તા ઉપર હોવાથી 'એન્ટિ-ઈન્કમ્બન્સી' મહત્વનો ભાગ ભજવશે એ નક્કી હતું. ભાજપના જે મતદારો નીતિશકુમારના જનતા દળ(યુ)ને મત આપવા નથી માગતા તેઓ માટે ભાજપે રણનીતિ અંતર્ગત લોકજનશક્તિ પાર્ટીનો ઓપ્શન આપી દીધો છે. લોકજનશક્તિ પાર્ટીએ ભાજપની સામે ઉમેદવાર નથી મૂક્યા. તેણે જનતા દળ (યુ)ના

તમામ ઉમેદવારો સામે પોતાના ઉમેદવારો ઊભા કર્યા છે. એટલે નીતિશથી નારાજ પરંતુ તેજસ્વી યાદવ પાસે નથી જવું તેવા મતદારો એલજેપી તરફ વળી

જશે. મતોનું આવું ધ્રુવીકરણ થવાથી સરવાળે જનતા દળ(યુ)ને તેના મતની ટકાવારીમાં ખૂબ જ

નુકસાન થશે. આવું નુકસાન ભાજપની બેઠકો ઉપર નહીં થાય. જનતા દળ (યુ)ના મતદારો ભાજપના ઉમેદવારને મત આપશે. જનતા દળ(યુ)ના 'કોર મતદારો' આરજેડી કે કોંગ્રેસને મત ક્યારેય ન આપે એટલે તેઓ પાસે અન્ય કોઈ વિકલ્પ ન હોવાથી તેઓ તો ભાજપના ઉમેદવારને મત આપશે જ. સરવાળે આનો બહુ મોટો ફાયદો ભાજપને પ્રાપ્ત થશે. આમ થવાથી ચિરાગ પાસવાનના પક્ષ એલજેપીને ભલે સાત કે આઠ જ બેઠકો મળે, પરંતુ તે જનતા દળ(યુ)ને ઓછામાં ઓછી ૪૦ બેઠકો ઉપર 'કાંટે કી ટક્કર' જોવા મળી શકે છે. તેની સામે ભાજપને ઘણી બેઠકોનો ફાયદો થશે.

ઓપિનિયન પોલ પ્રમાણે એનડીએને ૩૮% (૨૦૧૫માં ૩૪.૧%) અને મહાગઠબંધનને ૩૨% (૨૦૧૫માં ૪૧.૮%) મત મળી શકે છે. હવે જે બેઠકો પર ભાજપ ચૂંટણી લડી રહ્યું છે તે બેઠકો ઉપર એલજેપીના ઉમેદવાર ન હોવાથી ભાજપને તેટલી બેઠકો ઉપર ૪૩%થી ૪૫% મત મળી શકે છે, પરંતુ નીતિશકુમારના જનતા દળ(યુ)ને તેના તમામ ઉમેદવાર સામે એલજેપીના ઉમેદવાર હોવાથી તેની તમામ બેઠકો ઉપર જો ૦૫% મતનું નુકસાન થાય તો જનતા દળ (યુ)ના ઉમેદવારોને માત્ર ૩૪% મત મળી શકે છે. આવા સંજોગોમાં બહુપાંખિયા જંગમાં જનતા દળ (યુ)ને ૪૦ બેઠકો પર 'કાંટે કી ટક્કર' જોવા મળી શકે છે.

આના કારણે ભાજપને મહાગઠબંધન સામે લગભગ ૧૦% (૨૦૧૫માં ૨૪.૪%) મતનો ફાયદો થશે તો સામે જનતા દળ (યુ)(૨૦૧૫માં ૧૬.૮%)ને તેની તમામ બેઠકો ઉપર એલજેપીના કારણે મહાગઠબંધન સામે 'કાંટે કી ટક્કર' રહેશે અને તેને કારણે પોતાની બેઠકોનું નુકસાન ભોગવવું પડી શકે છે. ■

લોકજનશક્તિ પાર્ટીએ ભાજપની સામે ઉમેદવાર નથી મૂક્યા. તેણે જનતા દળ (યુ)ના તમામ ઉમેદવારો સામે પોતાના ઉમેદવારો ઊભા કર્યા છે

ગુજરાતના અજાતશત્રુ રાજનેતા કેશુભાઈ પટેલ

ગુજરાતના પૂર્વ મુખ્યપ્રધાન કેશુભાઈ પટેલ ૨૯ ઓક્ટોબરે દિવંગત થયા. તેઓ ભાજપના વરિષ્ઠ નેતા હતા, પરંતુ માત્ર ભાજપના ન હતા. એક રાજકીય અગ્રણી તરીકે તેમણે એવું કાર્તું કાઢ્યું હતું કે તેમને લોકનેતા - જનનેતાની કક્ષામાં મૂકવા પડે. આમ પણ રાજકીય ક્ષેત્રે સુવિધા અનુસાર કિસાન નેતા, પટેલ અગ્રણી તરીકે તેમની ઓળખ અપાતી હતી. સૌ પ્રથમવાર ગુજરાતની ભાજપ સરકારના મુખ્યપ્રધાન બન્યા ત્યારે સામાન્ય નાગરિકને વીજ બિલમાં જે રાહત આપી હતી એ દર મહિને અપાતા બિલમાં રાહતની નોંધ આવતી તેને કારણે સરકારની પ્રત્યક્ષ રાહતનો રાજ્યના લોકોએ પ્રથમવાર અનુભવ કર્યો હતો અને એ માટે લોકો આજે પણ તેમની એ સરકારને યાદ કરે છે. તેમની લોકપ્રિયતાને અસીમ બનાવવામાં આવાં પગલાંઓનું પ્રદાન વિશેષ રહ્યું. ખેડૂત નેતા તરીકેની તેમની સફળતાનું રહસ્ય એ હતું કે તેઓ ખેડૂતોની સમસ્યાને યથાર્થમાં સમજી શકતા હતા અને તેને વાચા આપી શકતા હતા તો બીજી બાજુ ખેડૂતો સાથે તેમની ભાષામાં સંવાદ સાધી શકતા હતા. તેમની એક નેતા તરીકેની આ કોઠાસૂઝ તેમના નેતૃત્વની વિશેષતા બની રહી તો પૂર્વાશ્રમમાં જનસંઘ અને પછી ભાજપની મૂડી બની રહી. આ જ વિશેષતાએ તેમને અને પક્ષને ખેડૂતોમાં તેમ જ લોકોમાં સ્વીકાર્ય બનાવ્યા. જનસંઘ અને ભાજપના મૂળને ગ્રામ્ય વિસ્તાર સુધી વિસ્તારવામાં તેમનું પ્રદાન અનન્ય રહ્યું છે. ભાજપની વર્તમાન પેઢીએ એ ક્યારેય વિસરવું જોઈએ નહીં.

૧૯૭૦-૭૧ માં કેશુભાઈ પટેલને રાજકોટ શહેર સુધરાઈમાં જનસંઘના સભ્ય અને વિરોધ પક્ષના નેતા તરીકે શહેરીજનોની સમસ્યાઓને તર્કબદ્ધ અને બુલંદ સ્વરે પ્રસ્તુત કરતા જોયા છે. ત્યાંથી શરૂ કરીને છેક ગુજરાતના કિસાન નેતા તરીકે સૌરાષ્ટ્ર અને ગુજરાતમાં છવાઈ જઈને જનનેતા બનવા સુધીની સફરનાં અનેક દૃશ્યોમાં તેમની સાદગી અને સરળ સ્વભાવ સતત સ્મૃતિપટ પર તાદૃશ

થાય છે. રાજકોટમાં સંઘના વિજયાદશમીના પથસંચલનમાં તેઓ પૂર્ણગણવેશમાં ઉપસ્થિત હોય. તો ત્યારના જનસંઘના મુખપત્ર તરુણ સૌરાષ્ટ્રના કાર્યાલયમાં દાદરા નજીકની એક અલગ નાનકડી રૂમ કે જેમાં ટેબલની એક બાજુ તરુણ સૌરાષ્ટ્રના તંત્રી હિંમતભાઈ ભોજાણી અને સામે કેશુભાઈ બેસી શકે એટલી જગ્યામાં જનસંઘના અધિવેશનમાં પ્રમુખ તરીકેના ભાષણના મુદ્દાઓ નક્કી કરવાની ચર્ચા કરતા પણ તેમને જોયાનું યાદ છે. એ જ રીતે ક્યારેક રાત્રે સંઘના કાર્યાલયમાં તત્કાલીન વિભાગ પ્રચારક દિવંગત ભાસ્કરરાવ દામલેજી સાથે જનસંઘના સ્થાનિક દિવંગત નેતાઓ ચીમનભાઈ શુક્લ, અરવિંદભાઈ મણિયાર સાથે જનસંઘની વ્યૂહાત્મક ચર્ચા અને માર્ગદર્શન માટે બૌદ્ધિક કવાયતના સાક્ષી બન્યાનું સૌભાગ્ય પણ મળ્યું.

બાબુભાઈ જસભાઈ પટેલની સરકારમાં કૃષિ પ્રધાન હતા ત્યારે મોરબી મચ્છુની જળહોનારત સમયે અમદાવાદના સરકીટ હાઉસમાં મળવાનું થયેલું. અન્ય પત્રકાર મિત્રો કરતાં વહેલા પહોંચીને ‘સાધના’ માટે થોડો વિશેષ સંવાદ કરવાનો આશય, પણ એ ઘટનાની ગમગીનીની છાયા તેમના ચહેરા પર સ્પષ્ટ જોવા મળે અને થોડા શબ્દોથી કામ ચાલી જાય તો વધુ વાક્યો બોલવાનું ટાળે અને છતાં પ્રેસ સાથે સંવાદ માટે સંપૂર્ણ સજ્જ. બીજી વખત ગુજરાતના મુખ્યપ્રધાન બન્યા ત્યારે કટાર લેખકો સાથેની બેઠક વખતે મળવાનું થયેલું. ત્યારે તેમણે... ‘ઘણી બધી વાતો કરવી છે, નિરાંતે આવોને.’ એવું ઈજન આપેલું, પરંતુ પછીથી કામની વ્યસ્તતા અને સત્તાના આભામંડળથી દૂર રહેવાના સ્વભાવને કારણે એ નિરાંતનો સંવાદ શક્ય બન્યો નહીં.

પોતાની કર્મઠતા અને આગવી કોઠાસૂઝના જોરે એક સામાન્ય કાર્યકરની કક્ષાથી ગુજરાતના ટોચના નેતા બનવા ઉપરાંત જાહેર જીવનમાં અજાતશત્રુ બની રહેવાની તેમની સિદ્ધિ અનોખી છે. એટલું જ નહીં, સમગ્ર જીવનની રાજકીય કારકિર્દી દરમિયાન પોતાના હિસ્સાની ભૂમિકાને ન્યાય આપવામાં પોતાની ક્ષમતાની ઉપરવટ જઈને કામ કરવાનાં અનેક ઉદાહરણો તેમણે પ્રસ્તુત કર્યા છે, જે સૌને માટે પ્રેરક બની રહે તેવા છે અને એટલે જ માત્ર રાજકારણી તરીકે નહીં તો ગુજરાતના જનનેતા તરીકે તેઓ હંમેશાં યાદ રહેશે. ■

સમગ્ર જીવનની રાજકીય કારકિર્દી દરમિયાન પોતાના હિસ્સાની ભૂમિકાને ન્યાય આપવામાં પોતાની ક્ષમતાની ઉપરવટ જઈને કામ કરવાનાં અનેક ઉદાહરણો તેમણે પ્રસ્તુત કર્યા છે

શિવના માથે ચંદ્ર કેમ?

અહમ્ છોડી કેવળ વજનિયા તરીકે સ્થિર થવું અલગ છે
ત્રાજવાના પલ્લાઓ પર હુંને ઊંચાનીચા કરવું અલગ છે

મનુષ્ય જન્મે એ પછી થોડા સમય બાદ પોતાને અન્ય મનુષ્ય સાથે સરખાવતો થાય છે. પોતે અન્ય મનુષ્ય જેવો છે 'ને અન્ય મનુષ્ય પોતાના જેવા છે એ બંને સમજ ઘર કરતી જાય છે. મનુષ્યને થાય છે કે બધાં મનુષ્ય સરખા. અમુક વાર પોતે બધાંથી અલગ છે 'ને અન્ય પોતાનાથી અલગ છે એવી સમજ પણ ઘર ભેગી થતી જતી હોય છે. સરવાળે મનુષ્યને એ સમજાતું જાય છે કે અમુક બાબતે દરેક મનુષ્ય સમાન છે 'ને તમુક બાબતે વિવિધ મનુષ્ય વિવિધ રીતે વિવિધ એટલે કે અસમાન હોય છે. સમાન શબ્દ રસપ્રદ છે. સમાન એટલે? સમાન એટલે પ્રતિબિંબ, પડછાયો કે એકબીજાની પ્રતિકૃતિ? સેમનેસ કે સિમિલારિટી અર્થાત્ સામ્યતા એટલે સમાનતા થાય 'ને ના પણ થાય. બરાબર યા સરખું હોય એટલે કક્ષા કે લાયકાત કે હક્ક સમાન ના પણ હોય. ઈકવાલિટી એટલે સમતા હોય એ જુદી 'ને પ્રયત્ન વડે સાધવાની હોય તે જુદી. છતાં એક નક્કર વાસ્તવિકતા મોટા ભાગે સૌના ધ્યાન બહાર જાય છે કે ન્યાય 'ને સમાનતા નોખો મામલો છે.

સમતોલન હોવું 'ને જાળવવું, એકરાગ કે એકતાન હોવું 'ને કરવું કે સુમેળ સાધવો સમાનતા 'ને ન્યાય બંને સાથે સંબંધ ધરાવે છે. એકબીજાને પૂરક સૂર, એકબીજાથી વિરુદ્ધ સૂર 'ને એક સમાન સૂર એમ ત્રણ દિશા હોય છે. હાર્મની એટલે કે સૂરમેળાપ કેવળ સમાનતાથી ના સર્જાય કે કેવળ ન્યાયથી ના સર્જાય. દંડ 'ને ઈનામ એવી બે વ્યવસ્થા આધુનિક કે પ્રાચીન તમામ સમાજમાં જોવામાં આવે છે. પ્લસ કરે એ પુણ્ય 'ને માઈનસ કરે એ પાપ. સ્વર્ગ 'ને નર્ક. સ્પર્ધામાં કમ અપાય છે. સંસ્કાર મોટા-નાનાનો 'ને સારા-ખરાબનો ભેદ શીખવે છે. મનુષ્ય ન્યાય મેળવવા અસમાનતા સર્જે છે. સંવાદિતાની સ્થાપના માટે અસમતા સર્જે છે. મનુષ્યએ આધ્યાત્મિક એવમ યોગિક નજરે સંસારની સંપૂર્ણતા તેમ જ અસ્તિત્વનું સરેરાશપણુ સમજવું હોય તો હાર્મની સમજવી પડે. બલ્કે હાર્મોનિઅસ અર્થાત્ સુસંગત બનવું પડે. સમયની સાપેક્ષે હાર્મોનિઅસ થવું પડે. જોકે ટ્રેજેડી ત્યારે થાય છે જ્યારે આપણે સમયના એક અંતરાલના સંદર્ભમાં હાર્મની સમજીએ છીએ.

સમયના એક અંતરાલના સંદર્ભમાં કરેલી હાર્મનીની વ્યાખ્યા કોમેડી કરે. ભલે એ અંતરાલ

ખૂબ લાંબો લીધો હોય. જોકે મનુષ્ય વિચારી વિચારીને કેટલું લાંબું વિચારે એવ સવાલ છે. લાંબું વિચારવામાં ઊંડાઈ જતી રહેવી ના જોઈએ. મેકો લેવલ પર થિન્કિંગ કરતાં માઈકો બાદબાકી થઈ જાય એવું ના ચાલે. પછી, લક કે સિસ્ટમ કે ગોડને ગાળો આપો તો એ મૂખમી કહેવાય. મહામનુષ્ય હોય એ બહુ દૂરનું વિચારી શકતા હોય છે. દૂરનું એટલે દૂરથી જે બહારનું કે ઉપરનું દેખાય એટલું જ એમ નહીં. લિનિઅર એટલે કે એક કે બહુબહુ તો બે પરિમાણમાં ઊડતું થિન્કિંગ ના ચાલે. ચોથા પરિમાણ સમયમાં થ્રીડી થિન્કિંગ કરવું પડે. ધર્મમાં જેને દેવ કક્ષાના જણાવે છે એ મહામનુષ્ય કરતાં પણ દૂરનું વિચારી શકે. ઋષિને અંગ્રેજીમાં સિઅર કહે. ઋષિ તો અત્યંત દૂરનું જોઈ પણ શકે અને મહાઋષિઓ જેને મહાદેવ કહે છે એ? એ સાચા ત્રિકાલજ્ઞાની. એ સાચી એટલે કે પૂર્ણ હાર્મની જાણે છે. ન્યાય 'ને સમાનતા માટેના આદિ 'ને અંતિમ ધારાધોરણ નક્કી કરી શકે છે.

મનુષ્યના શરીરમાં બે હાથ 'ને બે પગ હોય છે. બે આંખ 'ને બે કાન હોય છે. બે નસકોરાં 'ને બે હોઠ છે. મનુષ્યને જોડીનો શિશુ અવસ્થાથી જ મહાવરો મળે છે. જન્મે ત્યારથી જાણતા 'ને અજાણતા મનુષ્યનું મન તથા મગજ માતાનાં બે સ્તન વચ્ચે પસંદગીનું અસમતોલન અનુભવે છે. ત્યાં સમાનતા છે, છતાં અસમાનતા છે. વારાફરતી? એટલે પહેલું 'ને બીજું થાય. અસમાનતા 'ને અસમતોલન સાથે સમાનતા 'ને સમતોલન. અન્યાય સાથે ન્યાય. પિતા 'ને માતા. દ્વૈત. ગૂંચવાડા વચ્ચે અનિર્ણયાત્મક મનોદશા થાય. પોતાનો વ્યક્તિગત વિવેક પેદા થાય 'ને મોટો થાય. ઉંમર થતાં મનુષ્ય પોતાના મગજથી તદ્દન નજીકનું વિચારી શકે છે કે નસકોરાં બે છે, પણ નાયક એક છે. આંખ બે છે, પણ દૃશ્ય એક જ છે. કાન બે છે, પણ સાંભળે છે એક જ. જીભ બે નથી. ગુપ્તાંગ એક જ છે. નાભિ એક જ છે. મળદ્વાર એક જ છે. શરીર એક જ છે. મગજ બે

છે, પણ મન એક સમયે એક જ કાર્યરત હોય છે. સક્રિય મન સિવાય સુષુપ્ત મન ગણો તો મન બે છે, પણ આત્મા એક જ છે.

ગૌતમ બુદ્ધ મધ્યમ માર્ગ પર ભાર મૂકતાં. એ વિષયમાં પાઠ્યપુસ્તક 'ને શિક્ષકો મધ્યમ શબ્દનો જે અર્થ કાઢે છે તે અર્થ સિવાય સાચો મર્મ સમજવાનો મુદ્દો મુખ્ય છે. ગૌતમ બુદ્ધ આક્રમક કે અંતિમવાદી સાધના તથા સાવ સાધના વગર જીવવું એ બે વચ્ચેનો માર્ગ પકડવો એમ કહેતા એ પછી શું? શૂન્ય એટલે મધ્યમ? કે પોતાનામાં જે બે અંતિમ હોય તેની મધ્યમાં સ્થિર થવું એ મિડલ-પાથ? મધ્યત્વ એ વ્યક્તિગત વાત છે કે કોઈ સમયના અંતરાલ માટેની વાત છે કે કોઈ નિશ્ચિત બાબત માટેની વાત છે? સર્વે મનુષ્ય માટે મધ્યતા આદર્શ છે? આવા સવાલોના ઉત્તર માટે ઇક્વાલિટી, જસ્ટિસ 'ને હાર્મની સમજવા પડે. પોતાના જીવનમાં 'ને શાસ્ત્રના સર્વસામાન્ય ઉપદેશમાં. શાંતિ ક્યારે મળે 'ને સંતોષ ક્યારે મળે? કાયમની સ્થિરતા મળે એ શ્રાવક કે સાધકનો ગોલ હોવો જોઈએ. પતંજલિના યોગસૂત્રમાં પ્રથમ સૂત્ર સૌ જાણે છે કે યોગ અર્થાત્ ચિત્તની વૃત્તિઓનો નિરોધ. શાંતિ. સંતોષ. એ મધ્યમ માર્ગની વાત છે.

મહાદેવ શાંતિ તથા સંતોષ પચાવીને બેઠા છે. દેવ 'ને દાનવને એક દ્રષ્ટિથી જોનાર મહાદેવ શમન કરનાર છે 'ને સમન કરનાર છે. શંકરને શશિધર કહેવાય છે, બહુમત ગુજરાતી જાણે છે કે શંભુને સોમનાથ કહેવાય છે. સોમેશ્વર કહો કે ચંદ્રમૌલિ, શિવજીના માથે શશાંક છે. અર્ધેન્દુ, ખંડેન્દુ કે બીજનો ચંદ્ર. ચંદ્રશેખર એટલે મહાદેવ 'ને શિવશેખર એટલે ચંદ્ર. ચંદ્રનું એક નામ છે સ્મરસખ એટલે કે રસરાગ સાથે જેની મૈત્રી છે તે. સ્મરણ સાથે જેની દોસ્તી છે તે. શિવમહિમ્ન સ્તોત્રમાં સ્મરહર શબ્દ મહાદેવની સ્તુતિ કરતાં વપરાયો છે. શિવ એટલે જે જીવ જન્મે ત્યારે તેની પૂર્વજન્મોની યાદદાસ્તનું હરણ કરી લે છે તે. ચંદ્ર મેમરી વડે જીવને સુખ 'ને દુઃખ સાથે સખ્ય સાધવાનો મોકો આપે છે. મહાદેવ પૂર્વજન્મોની મેમરી લઈને જીવને નવા જન્મમાં નવી મેમરી વડે પોતાનું નવું સુખ 'ને નવું દુઃખ

અનુભવવાની સ્વતંત્રતા આપે છે. ચંદ્રશેખર 'ને શિવશેખર બંને એકમેક સાથે જોડાયેલા છે. સરવાળે 'ને સરેરાશ રીતે સમતોલન છે. મહાદેવના માથે ચંદ્ર છે એ પાછળની કથાનું તાત્પર્ય પણ સંવાદિતા, સમાનતા 'ને ન્યાય છે.

કથા છે કે બ્રહ્માજીના પુત્ર દક્ષ રાજાએ એમની સત્તાવીસ દીકરીઓ ચંદ્ર સાથે પરણાવી હતી. ચંદ્ર એ દરેક નક્ષત્રનો સ્વામી હોવા છતાં કેવળ રોહિણીને વધુ પ્રેમ કરતો 'ને રોહિણી સાથે જ સમય વિતાવ્યા કરતો. રોહિણી સિવાયની છવીસ પત્નીઓને ચંદ્રનું આવું કરવું ચલાવી લેવું યોગ્ય ના લાગ્યું એટલે એ બધી પિતા દક્ષ પાસે જઈને ગંભીર ફરિયાદ કરે છે. રાજા 'ને પિતા દક્ષ પોતે પુરુષ હોય છે 'ને પતિ પણ હોય છે. ચંદ્રના આવા કર્મથી આઘાત પામેલા દક્ષ ખૂબ ક્રોધે ભરાય છે. ચંદ્ર એમનો જમાઈ એવમ રોહિણી સિવાયની છવીસ દીકરીઓનો પતિ હોવા છતાં સારા-ખરાબ 'ને સાચા-ખોટાના વિચારે ચઢી ચંદ્રને શ્રાપ આપી બેસે છે કે ચંદ્ર ધીરે-ધીરે કરીને ક્ષય પામી જશે. દક્ષને પોતાની સત્તાવીસ દીકરીઓ વચ્ચે ચંદ્ર અસમાનતા રાખે એ નહોતું ગમ્યું. ચંદ્ર પોતાની રોહિણી સિવાયની પત્નીઓ સાથે અન્યાય કરે એ દક્ષને ખોટું લાગ્યું હતું. છવીસ વત્તા દક્ષ એમ સત્તાવીસ વ્યક્તિઓને ચંદ્રને વિસંવાદિતા

ચ અસમતોલનનું સર્જન કર્યું એમ લાગ્યું.

ચંદ્ર ફરિયાદ લઈને ક્યાં જાય? જ્યાં માફી માગવાથી માફી સાથે ન્યાય મળે ત્યાં. ચંદ્ર તમામ પ્રકારની અસમાનતાથી પર એવા મહાદેવ પાસે ગયો. કાલના કાલ એવા મહાકાલ ટાઈમ-ટ્રાવેલના રાજા છે. મહાદેવ હાર્મનીને કદી હાર્મ ના પહોંચવા દે. વહાલાદવલા કે આપણા-સામેવાળા કરીને તો મહાદેવ કદી કોઈને ત્રાજવું ના પકડવા દે. મહાદેવ એ શૂન્યાવકાશની અવસ્થા છે જ્યાં કોઈ ગુરુત્વ-આકર્ષણ બળ કે લઘુત્વ-અપાકર્ષણ બળ અસ્તિત્વમાં ના હોય. સી સમાન 'ને સૌ એક. ફક્ત કોમનનેસ નહીં, વનનેસ પણ મહાદેવ જુએ. સમયના એક કે અગિયાર અંતરાલ મુજબ ન્યાય કોને કહેવાય એ નહીં, સદેવ માટે ન્યાય કોને કહેવાય એ મુજબ મહાદેવ ફેંસલો આપે. સારું-ખરાબ, સાચું-ખોટું કે કામનું-નકામું એમ દ્વેતના ભાગલા મહાદેવને એક ઝીણી વૃત્તિ પણ ના આપી શકે. મહાદેવ કેવળ ન્યાયી હોય એ જ કરે. મહાદેવ માટે સૌ પોતાના, કોઈ જ પારકું નહીં.

ચંદ્રને નારદજી કહે છે, મહાદેવ પાસે તું તારી સમસ્યાના સમાધાન માટે જા. નારદજી એટલે અંતરાત્માનો અવાજ. બ્રહ્મા પુત્ર નારદ જે કહે તે બ્રહ્મનો નિર્ણય કે કુદરતની ઈચ્છા કે કર્મનું આયોજન હોય. રાજા દક્ષ ત્યારે મહાદેવના ભક્ત હોય છે. મહાદેવે દક્ષને આશીર્વાદ આપ્યા હોય છે કે તારા કાર્યમાં હું હસ્તક્ષેપ નહીં કરું, તું તારા કામમાં સ્વતંત્ર છું. છતાં ચંદ્ર મહાદેવની શરણમાં સાચી ફરિયાદ લઈને આવ્યો હોવાથી મહાદેવ ચંદ્રને મદદ કરવા કટિબદ્ધ થાય છે. દક્ષને આ ખબર પડતાં મહાદેવને પોતાનું વચન યાદ દેવડાવી કટુ બોલ બોલે છે. સૃષ્ટિની ચાલક કે પાલક શક્તિ એવા વિષ્ણુ ત્યાં પધારી મામલો સેટલ કરવામાં મદદ કરે છે. અંતે ચંદ્ર અમાસ સુધી ક્ષય પામશે 'ને પછી પાછો પૂનમ સુધી વિકાસ પામશે એવું નક્કી થાય છે. ચંદ્રએ દરેક નક્ષત્રને એક સમાન રીતે માન આપવું પડશે. ચંદ્રના કૃષ્ણ 'ને શુકલ પક્ષનું સર્જન કરવા મહાદેવ ચંદ્રને પોતાની જટામાં સ્થાન આપે છે.

આ આખી ઘટનામાં ન્યાય આપવામાં દક્ષની ભૂલ શું હતી? દક્ષે કાયમ માટે ચંદ્રને દંડ આપ્યો, કાયમ માટે પોતાની સત્તાવીસ દીકરીઓને પણ સજા આપી દીધી. સમતોલન ખોરવાઈ જાય. સંવાદિતા જેવું કશું ના રહે. ચંદ્રને સુધરવાનો મોકો જ ના મળે. ચંદ્ર ક્ષય

મહાદેવ પૂર્વજન્મોની મેમરી લઈને જીવને નવા જન્મમાં નવી મેમરી વડે પોતાનું નવું સુખ 'ને નવું દુઃખ અનુભવવાની સ્વતંત્રતા આપે છે

ચર્ચિંગ ઘાટ

પામીને નાશ થાય એમાં છવીસ દીકરીઓને કોઈ જ લાભ ના થાય. વિષ્ણુ શક્તિનું ખરું કામ જ આ છે. રજસ તત્ત્વનું ખરું કામ જ આ છે. ત્રાજવાના બંને પલ્લા સમતોલનમાં લાવવા 'ને રાખવા. સૃષ્ટિ ચલાવવી એટલે કે સૃષ્ટિનું પોષણ કરવું તે આનું નામ. ધર્મની ગ્લાનિ ના થાય ત્યારે વિષ્ણુ જન્મ ના લે. અધર્મ તો હોય જ. અધર્મ હોય એટલે વિષ્ણુ જન્મ લે એવું ના હોય, પણ ધર્મની ગ્લાનિ થઈ જાય એટલો અધર્મ વધે ત્યારે વિષ્ણુ જન્મ લે. ત્યારે મહાદેવ ત્રીજી આંખ જરી કે થોડી વધુ ખોલે. યુદ્ધ ક્યાં થાય? કુરુક્ષેત્રમાં. કુરુક્ષેત્ર ક્યાં હોય? ધર્મક્ષેત્રમાં. એટલે અધર્મ એટલો વધી જાય કે ધર્મની ગ્લાનિ થાય છતાં ધર્મ હોય તો ખરો જ. મુદ્દો બેલેન્સ, હાર્મની 'ને જસ્ટિસનો હોય છે.

ગળામાં હળાહળ અટકાવેલું હોય તો માથે નક્ષત્રરાજની ઠંડક સમતોલન માટે જોઈએ. ચંદ્રને ભલે રોહિણીરમણ કે રોહિણીપ્રિય કહે, ચંદ્ર છે ઔષધિગર્ભ. ચંદ્રને અમૃતકિરણ, અમૃતસૂ કહે છે. ચંદ્રને સુધાકર 'ને સુધાયોનિ કહે છે. સહસ્રાર ચક્ર માથે હોય. ચંદ્રવંશી કૃષ્ણ માથે હોય. ચંદ્રના પ્લસ 'ને માઈનસ પોઈન્ટ્સ સમજીને આ બાબત સમજવી પડે. ચંદ્રને કેવી રીતે ટેકલ કરવાથી શિવ જેવા બનવાની કોશિશ થઈ શકે એ સમજવાનું છે. ચંદ્રને કેવો ટેકો આપવાથી 'ને કેવો ટેકો ના આપવાથી ચંદ્રવંશી કૃષ્ણ માટે માથાની ગાદી તૈયાર થઈ શકે એ સમજવાનું છે. કૃષ્ણ માથે ના બેસે તો કંસ બેસે. ઔષધિ કે અમૃત માથે ના વરસે તો તેની વિરોધમાં હોય એ વરસે. સમુદ્રમંથન એ દરેક જીવની વ્યક્તિગત ઘટના છે. દરેક જીવમાં રહેલા સુર-અસુર વચ્ચેની ઘટના છે. દરેક જીવના કર્મના પરિપાક રૂપે ઝેર જન્મે, મોહિની જન્મે 'ને સુંદર રત્ન વગેરે પણ જન્મે. કર્મ બેલેન્સ હોય તો મહાલક્ષ્મી પણ જન્મે. સાધના હાર્મની 'ને જસ્ટિસ તરફી થતી હોય તો ચંદ્ર 'ને અમૃત પણ અવશ્ય જન્મે.

શિવ કક્ષા એટલે મનની સંપૂર્ણ ગેરહાજરી. ફક્ત આત્માની હાજરી. મન જ્યારે શૂન્ય થાય ત્યારે એ શૂન્યાવકાશમાં કોઈ જ ચીજ કે બાબત કે ઘટનાનું વજન ના હોય. સમયની વિભાવના

પણ ના હોય. સરખામણી કે વર્ગીકરણ ના હોય. ચંદ્ર મનનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે, ચંદ્ર એટલે ટૂંકમાં મન કે મમતા. ચંદ્ર વડે હુંપણુ આવે. હુંપણુ એટલે હું કશુંક કુલથી અલગ છું એ ભાવ 'ને સમજ. જેને બે આંખથી પોતાના સિવાય બીજું કશું પણ દેખાય તેનામાં હુંપણુ હોય. શિવજીની ત્રીજી આંખનું કામ જ હું, તું, તે બધું એક સાથે એક સરખું એક જોવાનું. જો હુંપણુ લગીર ના હોય તો ત્રીજી આંખથી જોઈ શકાય. ત્યારે સૃષ્ટિનો લય થઈ જાય. શિવલિંગમાં જે જલાધારી છે એ વર્તુળ બંધ થઈ જાય. વર્તુળમાં વર્તુળ કે ટપકું એટલે પૂર્ણ બ્રહ્મ. બ્રહ્મ જ્યારે લીલા કરે છે, ઓપરેશનલ મોડમાં હોય છે ત્યારે જલાધારી ખૂલે છે. બહારનું વર્તુળ ખુલ્લું હોય ત્યારે તે કેવું દેખાય? બીજના ચંદ્ર સમાન. સૃષ્ટિ ચલણમાં હોય 'ને બ્રહ્મ સાથેનું ઐક્ય સાધવાનું હોય ત્યારે ના બરાબર, પણ જરીક અહંકાર જરૂરી છે. લગીર મન જરૂરી છે. એ સૂચવવા બીજનો ચંદ્ર જરૂરી છે.

શિવ સંસારનું વિસર્જન અર્થાત્ નાશ નથી કરતાં. શિવ સંહાર અર્થાત્ હત્યા નથી કરતાં. ફરી આયોજન કરવા જે કરવું પડે એ કરે છે. શિવ દેવ 'ને દાનવ બંનેના બોસ હોવા છતાં આપણે સમતોલન જાળવવા દેવ તરફી રહેવું પડે એમ હોવાથી તેમને મહાદેવ કહીએ છીએ.

શિવ ડિસ્ટ્રક્ટર નથી, ડિસ્ટ્રોયર નથી. શિવ સંકલન કરે છે, સંઘટન કરે છે, સમાકલન કરે છે. શિવ એકીકરણ કે એકત્રીકરણ કરે છે. શિવ પ્રલય કરે તોય એ વિલય હોય, લય હોય. શિવ મહાદાનવ પણ છે. શિવ મહાપુરાણમાં લિંગનો ઉપર કે નીચે કોઈ છેડો નથી જડતો એમ કથા છે. શિવ મહાધન છે, મહાઋણ છે એમ કહીએ તેના કરતાં અનંત છે એ વધુ સમજાય એમ છે. શિવ મહાશૂન્ય છે. શિવ બ્લેક-હોલ 'ને વ્હાઈટ-હોલ બંને છે, આપણે કઈ દિશામાંથી સમજીએ છીએ એના પર છે. શિવ શ્વાસ કે ઉચ્છવાસ નથી. શિવ એ બેની વચ્ચે છે. શિવ આંખ બંધ થાય કે ખૂલે ત્યારે ના દેખાય, એ બેની વચ્ચે દેખાય. સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ 'ને જાગૃતિ નહીં, ચોથી અવસ્થામાં છે એ શિવજી.

કારણ કે બેલેન્સ કરવાનું છે, હાર્મની રાખવાની છે 'ને જસ્ટિસ આપવાનો છે. સૂર્ય આસપાસ બધું ફરે છે. સૂર્ય આત્માનું પ્રતીક છે. આપણો સૂર્ય એક જ છે. સૂર્ય ઊગે એ દિશા પણ નિશ્ચિત હોય. કાળ મુજબ રિધમમાં બદલાતી રહે એ કળા. બાકી ભૂમિતિ 'ને ગણિત વડે સમજાય કે ચંદ્રને કેટલી કળા કેમ હોય, પૃથ્વીની આસપાસ પરિભ્રમણ કરતાં ચંદ્ર ક્યા નક્ષત્રમાં ક્યારે આવે. પૃથ્વી એક જ છે. પૃથ્વી કોઈનો પડછાયો કે પ્રતિબિંબ નથી. આપણા માટે ચંદ્ર સૂર્યની શક્તિના પરાવર્તનથી અસ્તિત્વ ધરાવે છે. આપણા માટે ચંદ્ર છે કેમ કે એ પૃથ્વીનો ઉપગ્રહ છે. ચંદ્ર પૃથ્વી આસપાસ ફરે છે 'ને વળતાં કર્મમાં પૃથ્વી પર અસર પાડ્યા કરે છે. પૃથ્વી એટલે મૂલાધાર, માટી. ચંદ્ર એટલે મન. પ્રથમ મહાભૂત માટી આપણો પાયો છે. મૂલાધારમાં જેટલો દમ હોય એમ આગળ ઉપરના ચક્ર કામ કરે. હળાહળ ફેમ ગળાના વિશુદ્ધિ કે ચંદ્ર ફેમ સહસ્રાર તો દૂર રહ્યા. ખરું સમજો તો માટીનો મ મમતાનો મ હોય છે અને એ મને ગીતાના પ્રારંભના મામકાવના મથી ગીતાના અંતના મામકૈવ શરણમના મ સુધી એક સમાન કરવાનો છે.

બુઝારો

આપણી પૃથ્વી સહિત સમસ્ત સૌરમંડળ જે તારામંડળમાં છે તેનું નામ મિલ્કિવે છે. તેની બાજુમાં આન્ડ્રોમડા તારામંડળ છે. પૃથ્વીથી ૨.૫૩૭ મિલ્યન પ્રકાશવર્ષ દૂર. બંને તારામંડળ હાલની ગણતરી મુજબ ૪.૫ બિલ્યન વર્ષ પછી એકબીજામાં ભળી જશે. એ આન્ડ્રોમડા તારામંડળ ઘણાના મતે શિવલોક છે. ■

શિવ દેવ 'ને દાનવ બંનેના બોસ હોવા છતાં આપણે સમતોલન જાળવવા દેવ તરફી રહેવું પડે એમ હોવાથી તેમને મહાદેવ કહીએ છીએ

ફ્રાન્સના કલહે દુનિયાને બે ભાગમાં વહેંચી નાખી...

સેમ્યુઅલ ફિલિપ્સ હટિંગ્ટન અમેરિકાના એક ખ્યાતનામ પોલિટિકલ સાયન્ટિસ્ટ હતા. એ શિક્ષણશાસ્ત્રી અને જીમ્મી કાર્ટર સરકારના સલાહકાર હતા. એમનું કહેવાનું હતું કે ભવિષ્યની લડાઈઓ હવે બે દેશો વચ્ચે નહીં લડાય, પરંતુ ધર્મ અને સંસ્કૃતિઓ વચ્ચે લડાશે. એમણે દુનિયામાં એવાં સાત - આઠ જૂથ જણાવ્યાં છે જેઓ પોતાની સત્તા અને મહત્તા જાળવી રાખવા યુદ્ધે ચડશે, પરંતુ ‘ઇસ્લામિક અંતિમવાદ અને ત્રાસવાદ’ પશ્ચિમના દેશોના આધિપત્ય સામે સૌથી મોટો ખતરો બનશે તેવી આગાહી કરી હતી. આ આગાહી કોઈ જ્યોતિષવિદ્યા આધારિત નહીં, પણ અભ્યાસ આધારિત હતી જેનો એક-એક શબ્દ આજે ૨૮ વરસ બાદ સાચો પુરવાર થઈ રહ્યો છે. ફ્રાન્સમાં થોડાં વરસોથી ઘટી રહેલી ઘટનાઓ બાદ વિશ્વ જે બે હિસ્સામાં વહેંચાતું જોવાઈ રહ્યું છે તેનાથી દુનિયા આજે ફિકરમાં મુકાઈ છે.

ફ્રાન્સના રાષ્ટ્રપતિએ ઇસ્લામિક આતંકવાદ સામે કડક કાર્યવાહીની જાહેરાત કરી છે

સેમ્યુઅલ ફિલિપ્સ હટિંગ્ટન અમેરિકાના એક ખ્યાતનામ પોલિટિકલ સાયન્ટિસ્ટ હતા. એ શિક્ષણશાસ્ત્રી અને જામ્મી કાર્ટર સરકારના સલાહકાર હતા. હાવર્ડ યુનિવર્સિટીમાં એમણે પચાસ વર્ષ સુધી કામ કર્યું. એમની હયાતીમાં એ એમની એક થિયરી અને ત્યાર બાદ પ્રસિદ્ધ થયેલા એક પુસ્તકના લેખક તરીકે ખૂબ મશહૂર થયા હતા, પરંતુ એમના મૃત્યુ બાદ દુનિયા એમને વધુ ને વધુ યાદ કરી રહી છે અથવા તો દુનિયાની હાલની દશા એમની યાદ અપાવી રહી છે.

વરસ ૧૯૮૩માં એમણે ‘ક્લેશ ઓફ સિવિલાઈઝેશન; પોસ્ટ કોલ્ડ-વોર ન્યુ વર્લ્ડ ઓર્ડર’ નામની એક થિયરી રજૂ કરી હતી. એમનું કહેવાનું હતું કે ભવિષ્યની લડાઈઓ હવે બે દેશો વચ્ચે નહીં લડાય, પરંતુ ધર્મો અને સંસ્કૃતિઓ વચ્ચે લડાશે. એમણે દુનિયામાં એવાં સાત - આઠ જૂથ જણાવ્યાં છે જેઓ પોતાની સત્તા અને મહત્તા જાળવી રાખવા યુદ્ધે ચડશે, પરંતુ ‘ઈસ્લામિક અંતિમવાદ અને ત્રાસવાદ’ પશ્ચિમના દેશોના આધિપત્ય સામે સૌથી મોટો ખતરો બનશે તેવી આગાહી કરી હતી. આ આગાહી કોઈ જયોતિષવિદ્યા આધારિત નહીં, પણ અભ્યાસ આધારિત હતી જેનો એક-એક શબ્દ આજે ૨૮ વરસ

બાદ સાચો પુરવાર થઈ રહ્યો છે. ફ્રાન્સમાં થોડાં વરસોથી ઘટી રહેલી ઘટનાઓ બાદ વિશ્વ જે બે હિસ્સામાં વહેંચાતું જોવાઈ રહ્યું છે તેનાથી દુનિયા આજે ફિકરમાં મુકાઈ છે. યાદ રહે કે અમેરિકા અને ખ્રિસ્તી દેશોએ જે નવી વિદેશ અને સંરક્ષણ નીતિઓ ઘડી છે તે હટિંગ્ટનની ભવિષ્યવાણીને કેન્દ્રમાં રાખીને ઘડી છે. સાર એ કે સ્થિતિ વધુ બિહામણી, વધુ ખતરનાક બની શકે છે. હટિંગ્ટન મૂળ તો ૧૯૭૦ના દશકથી રાજકીય પરિસ્થિતિઓના ઉદ્ભવનની ચેતવણી આપતા આવ્યા છે અને અન્ય વસ્તુસ્થિતિઓને આધારે કરેલાં અન્ય ભવિષ્ય કથનો પણ સાચાં પડ્યાં છે, પરંતુ ક્લેશ ઓફ સિવિલાઈઝેશન્સે સમગ્ર દુનિયાનું ખાસ ધ્યાન ખેંચ્યું છે. ઝડપી આધુનિકીકરણ (મોડર્નાઈઝેશન), ઝડપથી અપાતી રાજકીય સ્વતંત્રતા વગેરે વિષયો પરનાં એમનાં કથનો સાચાં પડ્યાં છે.

ક્લેશ ઓફ સિવિલાઈઝેશન્સ (સંસ્કૃતિઓ વચ્ચેનું યુદ્ધ) આર્ટિકલ ‘ફોરીન અફેર્સ’ નામક મેગેઝિનમાં છપાયો તેની ખૂબ ચર્ચા થઈ હતી. તે લેખ મુજબ સોવિયેત સંઘના વિસર્જન બાદ પશ્ચિમના આધિપત્ય સામે ઈસ્લામ સૌથી મોટો અંતરાય બનશે અને પશ્ચિમજગતની હવે પછીની સૌથી મોટી લડાઈ ઈસ્લામ સામેની હશે. એમના કહેવા મુજબ સોવિયેત સંઘની

હયાતી સુધી જે ઠંડું યુદ્ધ ચાલ્યું તે મૂડીવાદી પશ્ચિમ અને પૂર્વના કોમ્યુનિસ્ટ (સામ્યવાદી) બ્લોક વચ્ચેની વિચારધારાઓનું યુદ્ધ હતું. જોકે તેના પ્રતાપે ઘણી ખતરનાક સાચી લડાઈઓ પણ થઈ. હવેનાં યુદ્ધો સાંસ્કૃતિક અથવા સિવિલાઈઝેશનન્સ વચ્ચેનાં હશે. આ યુદ્ધો સાત સંસ્કૃતિઓ (ધર્મો) વચ્ચેનાં હશે અને એમના મતે કદાચ આઠ જૂથો પણ સંભવી શકે છે. એમણે જે સાત-આઠ વિભાગો પાડ્યા છે તેમાં પશ્ચિમ, લેટિન અમેરિકન, ઈસ્લામિક, ચાઈનીઝ, હિન્દુ, રૂઢિચુસ્ત જગત, જાપાની અને (શક્યતઃ) આઠમું જૂથ આફ્રિકન છે. આઠમા જૂથ બાબતમાં એમને ખાતરી ન હતી. યુદ્ધનાં કારણો સરહદો નહીં, પણ સંસ્કૃતિઓ બનશે. દેશો અલગ-અલગ, પોતાના ધર્મ અને સંસ્કૃતિ પ્રમાણે ચોકાઓ (જૂથો) રચશે અને કેટલાક પોતાની સંસ્કૃતિઓ બચાવવા અને કેટલાક જમાવવા સાથે મળીને લડશે. સેમ્યુઅલ હટિંગ્ટને ચેતવણી આપી હતી કે આ અથડામણો ધાર્મિક હોવાથી તેમાં સમાધાનની ગુંજાઈશો ખૂબ ઓછી હશે અને તેને સમજવામાં પશ્ચિમના દેશો નિષ્ફળ જશે તો પોતાનું જગત પરનું આધિપત્ય ગુમાવશે. આ માટે પશ્ચિમના જગતને સાંસ્કૃતિક (ધાર્મિક વાંચો) રીતે વધુ સંગઠિત બનવાની એમણે સલાહ આપી હતી. એમણે દુનિયાભરમાં લોકશાહીના સ્થાપન માટેની અને જગતમાં સતત લશ્કરી દબલગીરી દેવાથી દૂર રહેવાની પણ પશ્ચિમના જગતને સલાહ આપી હતી. પશ્ચિમનું જગત આ બધી સલાહો માને તે જરૂરી નથી, કારણ કે નવી ઊભી થતી સ્થિતિઓ પ્રમાણે નવા વ્યૂહ રચાય, અન્ય વિચારકોના વિચારો પણ ધ્યાનમાં લેવાના હોય, પરંતુ મૂળ મુદ્દો છે તે સાચો જ રહેશે કે ધર્મ ધર્મ, સંસ્કૃતિ સંસ્કૃતિ વચ્ચે યુદ્ધો ખેલાશે. તમે જુઓ કે પશ્ચિમ જગતમાં અને મધ્ય-પૂર્વમાં ખ્રિસ્તીઓ અને મુસ્લિમો વચ્ચે યુદ્ધો ચાલી રહ્યાં છે. યહૂદીઓ અને મુસ્લિમો વચ્ચે ચાલે છે. ભારત-પાકિસ્તાનમાં હિન્દુઓ અને મુસ્લિમો વચ્ચે, બાંગલા દેશ પણ ખરું. શ્રીલંકા, મ્યાનમારમાં બૌદ્ધો અને મુસ્લિમો વચ્ચે, રશિયામાં ખ્રિસ્તીઓ અને મુસ્લિમો (ચેચેન્યા) વચ્ચે, ચીનમાં મુસ્લિમો અને સામ્યવાદી બૌદ્ધો વચ્ચે, આફ્રિકાના દેશોમાં ખ્રિસ્તીઓ અને મુસ્લિમો વચ્ચે, નાના મોટા જંગ અને ધર્ષણો ચાલતાં રહે છે. તેની અસર છેક ઓસ્ટ્રેલિયા અને ન્યૂઝીલેન્ડ સુધી અને

હટિંગ્ટને ચેતવણી આપી હતી કે અથડામણો ધાર્મિક હોવાથી તેમાં સમાધાનની ગુંજાઈશો ખૂબ ઓછી હશે. તેને સમજવામાં પશ્ચિમના દેશો નિષ્ફળ જશે તો પોતાનું જગત પરનું આધિપત્ય ગુમાવશે

પેસિફિકમાં ફિલિપિન્સ સુધી પહોંચી ગઈ છે. દરેક ઘર્ષણોમાં એક પક્ષકાર મુસ્લિમો છે અને તેઓ પોતાના યુદ્ધને ગર્વભરે સંસ્કૃતિક યુદ્ધ ગણાવે છે. ત્રાસવાદને તેઓ એક હથિયાર માને છે, પરંતુ દરેક મુસ્લિમો તેમાં માનતા નથી. છતાં ફાન્સની ઘટનામાં પ્રતિક્રિયા આપવા માટે દરેક દેશોના લગભગ બહુમતી મુસ્લિમો જોડાયા. તેઓએ ફાન્સમાં ત્રાસવાદનો વિરોધ કર્યો તો મલેશિયાના પૂર્વ પ્રમુખ મોહમ્મદ મહાતીર અને ભારતમાં અમુક નેતાઓ અને શાયરોએ મુસ્લિમો દ્વારા આચરવામાં આવેલી હિંસાને વાજબી ગણાવી. શાયર મુન્નવર રાણા હમણા સુધી એક નેકટિલ ઈન્સાન, રાષ્ટ્રપરસ્ત શાયર ગણાતા હતા. એમણે બાબરી મસ્જિદની સમસ્યા હલ થાય તો પોતાની પાંચ એકર જમીન દાનમાં આપવાની જાહેરાત કરી હતી, પરંતુ આ વખતે એમણે જે તીખી પ્રતિક્રિયા આપી છે તેથી લાગે છે કે એમના દિલને જરૂર ઘા પહોંચ્યો હશે. અખાતના દેશોમાં એમણે જે રીતે મુશાયરાઓમાં ભારતની આન-બાન અને શાન જાળવી હતી તેના વીડિયો આજે પણ યુ-ટ્યૂબ પર જોઈ શકાય છે. એ દુબઈ, અબુ ધાબીના એ મુશાયરાઓમાં કુમાર વિશ્વાસ એમની સાથે લગભગ હંમેશાં જોવા મળતા. મુન્નવર રાણાએ એક ટીવી ચેનલ સમક્ષ કહ્યું કે, ‘જો કોઈ અમારાં મા-બાપનાં ગંદા કાર્ટૂન બનાવશે તો અમે તેઓને જરૂર મારી નાખીશું.’ મુન્નવર રાણાનાં આ વિધાનોની ટીકા પણ થઈ. હિંસાને ઉત્તેજન આપવાના આરોપસર પોલીસ ફરિયાદ પણ એમની સામે નોંધાઈ છે. સોશિયલ મીડિયા પર એમનો વીડિયો ખૂબ વાઈરલ થયો. એમના મિત્ર કવિ કુમાર વિશ્વાસે ટ્વિટર પર કવિતાની ભાષામાં તેનો જવાબ લખ્યો કે, ‘નર્મ અલ્ફાજ, ભલી બાતે, મોહજજબ લહજે; પહલી બારીશ મેં હી યે રંગ ઉતર જાતે હૈ.’ મુન્નવર રાણાને આ જવાબ પસંદ નહીં પડ્યો હોય. કદાચ એમની મિત્રતામાં ખલેલ પડે, પણ ભારતના સોશિયલ મીડિયામાં આજે ફાન્સ, મુસ્લિમો, હિન્દુઓ, કાશ્મીરની ચર્ચાઓ ખૂબ ચાલી રહી છે. લોકોને જૂના સવાલો નવેસરથી પૂછવામાં આવી રહ્યા

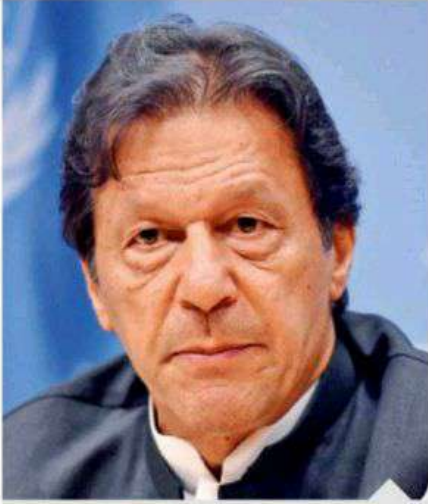
હટિંગ્ટને ધાર્મિક અથડામણો જુદા જુદા દેશોને ભારે પડશે તેવી આગાહી કરી હતી

છે. ભારતમાં ઘટતી ઘટનાઓ અને જૂના પ્રસંગોને નવા સંદર્ભો સાથે જોડવામાં આવી રહ્યા છે. લોકો એકમેકના એટલા દુશ્મનો બની રહ્યા છે કે હવે ભવિષ્યમાં મનમેળ શક્ય નહીં રહે. અવિશ્વાસની ખાઈ ખૂબ પહોળી બની રહી છે. રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય કક્ષાએ તે માટેનાં અસંખ્ય કારણો છે, પરંતુ ફાન્સની છેલ્લી ઘટનાઓ બાદ વૈશ્વિક સમાજ રીતસર બે ભાગમાં વહેંચાઈ ગયો છે. મુસ્લિમ વર્સિસ અધર્સ. (મુસ્લિમ વિરુદ્ધ બીજાઓ) આ શબ્દો પણ હટિંગ્ટનના છે.

આ આખી આંતરરાષ્ટ્રીય મોકાણ એક કાર્ટૂન બાદ પેદા થઈ છે. મુસ્લિમોનું માનવું છે કે પયગંબરનાં કોઈ તસવીર કે ચિત્ર નથી. એમની તસવીર દોરવા પર મનાઈ છે. જો દુનિયામાં એમની કોઈ છબિ જ ન હોય તો કાર્ટૂન બનાવ્યું ક્યા આધારે? જો ઇતિહાસ એમ કહે છે કે એમની તસવીર નથી તો ઇતિહાસ ભણાવવા માટે છબિની શી જરૂર છે? જો તમે કાર્ટૂન કે છબિ દોરીને ઇતિહાસ ભણાવો તો તે ઇતિહાસ ખોટો સાબિત થાય છે. હમણા ફાન્સમાં શાળાનાં બાળકોને અભિવ્યક્તિની આઝાદી અને ઇતિહાસ શિખવવા માટે સેમ્યુઅલ પાટી નામના એક શિક્ષકે વિદ્યાર્થીઓને પ્રોફેટનાં કાર્ટૂન્સ બતાવવાનું શરૂ કર્યું. તેમાંથી હાલનું ઘર્ષણ સર્જાયું, પરંતુ

ફાન્સમાં કાર્ટૂનનો વિવાદ છેલ્લાં ચૌદ વરસથી ચાલે છે. અગાઉના શાસકોને અને સરકારી અધિકારીઓને સમજાયું હતું કે કાર્ટૂન દોરીને વિવાદ ખડો કરવામાં કોઈ ડહાપણ નથી, પરંતુ ૨૦૧૫ અને તેની આસપાસથી વિવાદ ફરી શરૂ થયો છે. હમણા ફ્રેન્ચ સામયિક ચાર્લી હેબ્દો દ્વારા પ્રોફેટનાં કાર્ટૂનો ફરી છાપવામાં આવ્યાં. વરસ ૨૦૧૫માં પ્રથમ વખત છાપ્યાં હતાં ત્યારે કેટલાક મુસ્લિમો યુવકોએ પેરિસમાં મેગેઝિનના કાર્યાલય પર હુમલો કર્યો અને કાર્ટૂનિસ્ટ અને લેખકો સહિત બારેક જણની હત્યા કરી નાખી. ફાન્સના લોકો અભિવ્યક્તિના અધિકારને ખૂબ મહત્વનો અને પવિત્ર ગણે છે. તેઓને લાગ્યું કે આ હુમલો તેઓની અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા પર તરાપ છે. પેરિસ અને ફાન્સમાં ‘જે સ્વી ચાર્લી’ અથવા ‘હું ચાર્લી છું’નાં બેનરો લાગ્યાં અને લોકોએ વિરોધ કર્યો. એ વખતે ત્રાસવાદના વિરોધમાં અને વાણી સ્વતંત્રતાના ટેકામાં પેરિસમાં એક માર્ચ નીકળી હતી તેમાં લેબેનોન, અલ્જિરિયા, ટ્યુનિશિયા, જોર્ડન અને કતાર વગેરે મુસ્લિમ દેશોના પ્રતિનિધિઓ પણ જોડાયા હતા. આ વખતે જોડાયા નહીં. ફાન્સના લોકો પણ ત્યાંથી અટકી ગયા હોત તો સારું હતું અને મુસ્લિમોએ પણ અટકવાની જરૂર હતી, પરંતુ ફાન્સમાં ત્રાસવાદી હુમલાઓની વણઝાર શરૂ થઈ. નીસ શહેરમાં સહેલગાહના એક સ્થળ પર ૧૬મી જૂન, ૨૦૧૬ના રોજ બેસ્ટિલ દિવસની ઉજવણી કરી રહેલા ખ્રિસ્તીઓ પર એક આરબ વંશના ત્રાસવાદીએ ટ્રક ફેરવી દીધી અને ૮૬ જણને કચડીને મારી નાખ્યા અને ૪૦૦ જણને નાની મોટી ઈજા થઈ. બીજી

ફાન્સના લોકો અભિવ્યક્તિના અધિકારને ખૂબ મહત્વનો અને પવિત્ર ગણે છે. તેઓને લાગ્યું કે આ હુમલો તેઓની અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા પર તરાપ છે

ઈમરાન ખાન કહે છે કે ફ્રેન્ચ પ્રમુખ ઇસ્લામોફોબિયાને હવા આપી રહ્યા છે

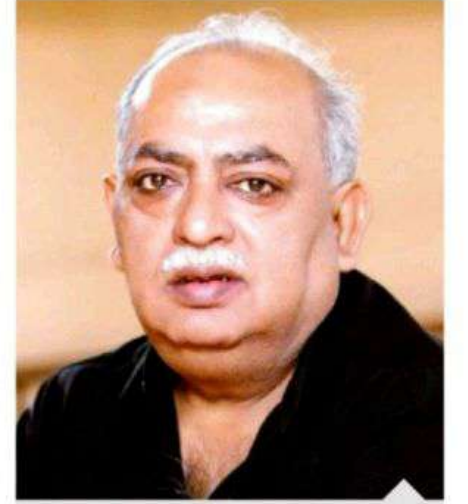
અનેક ત્રાસવાદી ઘટનાઓ પણ ઘટી હતી. એક સંગીતના જલસામાં ગોળીબારીઓ થઈ. અમુક બેકરીઓમાં આગ લગાવાઈ. ચાર્લી હેબ્ડોની ઘટના બાદ ત્રાસવાદી હુમલાઓમાં ફ્રાન્સના ૨૦૦થી વધુ નાગરિકોએ જીવ ગુમાવ્યા છે.

હમણા થોડા વખત પહેલાં ચાર્લી હેબ્ડોના કાર્યાલય પર જેમણે હુમલા કર્યા હતા તેઓની પર અદાલતમાં ખટલો શરૂ થયો ત્યારે અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનું પ્રતિપાદન કરવા ચાર્લી હેબ્ડો સામયિકમાં પ્રોટેક્ટનાં કાર્ટૂન્સ ફરીવાર છાપવામાં આવ્યાં. ત્યાર પછીના થોડા દિવસ બાદ ફ્રાન્સના પ્રમુખ ઈમાન્યુએલ મેક્રોં (અથવા મેકોન) દ્વારા એક મહત્વનું ભાષણ આપવામાં આવ્યું. તેમાં એમણે ઈસ્લામવાદને ખાળવા માટે એમની સરકારે ઘેરલા કાર્યક્રમોની વિગતવાર રૂપરેખા આપી. દેશભરમાં ૨૩ પાડી ઈસ્લામવાદી લોકો અને એવી સંસ્થાઓ ચલાવતાં લોકોની ધરપકડો કરવામાં આવી.

ગઈ સોળ ઓક્ટોબરના રોજ કોન્ફલા સેન્ટ ઓનરીન ખાતે સેમ્યુઅલ પાટી નામના શિક્ષક શાળામાં બાળકોને ભણાવીને ઘરે જવા રવાના થયા. એ એમના વિદ્યાર્થીઓને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા અને ઈતિહાસના સંદર્ભમાં પયગંબરનાં કાર્ટૂનો દોરીને શિખડાવતા હતા અને વિદ્યાર્થીઓને પણ દોરવાની શિક્ષા

આપતા હતા. જે કાર્ટૂનો ચાર્લી હેબ્ડોમાં છપાયાં હતાં તે પણ આ શાળામાં વિદ્યાર્થીઓને બતાવવામાં આવતાં હતાં. તેમાં એક કાર્ટૂનમાં પયગંબરને તદ્દન નગ્ન અવસ્થામાં બતાવવામાં આવ્યાં હતાં. બીજા એક ચિત્રમાં પયગંબરની પાઘડીમાં બોમ્બ બાંધેલો દેખાડવામાં આવ્યો હતો. જે નગ્ન કાર્ટૂન હતું તે જોઈને ફ્રાન્સના અને ફ્રાન્સ બહારના મુસ્લિમોની લાગણીઓને ઠેસ પહોંચી.

સેમ્યુઅલ પાટી ચાર્લી હેબ્ડોની ઘટના બાદ દર વરસે અભિવ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્યના અભ્યાસક્રમ દરમિયાન પયગંબરનું ચિત્ર દર્શાવતા હતા અને મુસ્લિમ વિદ્યાર્થીઓને તે પસંદ ન હોય તો વર્ગમાંથી જતા રહેવાની સલાહ આપતા હતા. તેઓ પયગંબરનાં નગ્ન કાર્ટૂન્સ દર્શાવતા હતાં. તેથી એક વિદ્યાર્થીનીના પિતા બ્રાહ્મીમ યનીનાએ પોલીસમાં ફરિયાદ પણ નોંધાવી હતી. પાટીએ બ્રાહ્મીમની સામે બેઈજજત કરવાના આરોપસર વળતી ફરિયાદ નોંધાવી હતી. બ્રાહ્મીમે આ બધી વિગતો ફેસબુક અને યુ-ટ્યૂબ પર મુકી અને શાળાનું સરનામું પણ લખ્યું. એમણે શિક્ષક વિરુદ્ધ ઝુંબેશ શરૂ કરવાનું અન્ય મુસ્લિમ માતાપિતાઓને આહવાન આપ્યું. પેન્ટીનની મોટી મસ્જિદના ઈમામ અબ્દુલ રહીમ સેફોઈ વગેરે ઝુંબેશમાં જોડાયા અને શાળા પર મોરચો લઈ ગયા. પ્રિન્સિપાલને મળવાની માગણી કરી. તે ઘટના બાદ સાત દિવસ પછી પાટીની હત્યા થઈ ગઈ. હત્યાના ગણતરીના કલાકોમાં જ યુ-ટ્યૂબ પર ઈમામે મૂકેલા વીડિયો હટાવી લેવામાં આવ્યા. હત્યા કરનાર અબ્દુલખ અબ્રેયેદોવીચ અન્જોરોવ છ વરસનો હતો ત્યારે રશિયાથી નિરાશ્રિત તરીકે ફ્રાન્સ આવ્યો હતો. એની એક બહેન ૨૦૧૪માં આઈસિસ સાથે જોડાઈ હતી અને સિરિયા પહોંચી હતી. મૂળ ચેચેન્યાના અબુઝઈદ પ્રથમ કુટુંબ સાથે મોસ્કો ગયા હતા અને પછી ત્યાંથી નિરાશ્રિત તરીકે ફ્રાન્સ ગયા હતા. હજી ગયા માર્ચમાં જ આ કુટુંબને ફ્રાન્સમાં નિરાશ્રિતનું સ્ટેટસ અને ફ્રાન્સમાં દસ વરસ રહેવાનું કાર્ડ મળ્યું હતું.

ભારતીય શાયર મુન્શવર રાણાએ પાટીની હત્યાને યોગ્ય ઠેરવી હતી

ચેચેન્યા જૂના સોવિયેત સંઘનો હિસ્સો હતું, પણ મુસ્લિમ બહુમતી ધરાવતો દેશ છે. સામ્યવાદીઓ તેમના હેતુઓ પ્રમાણે આ લોકોના મગજમાંથી ધર્મને બહાર કાઢી શક્યા નથી તે ચેચેન્યાના દાખલાથી બરાબર સમજી શકાય. ચેચેન મુસ્લિમ ત્રાસવાદીઓએ એક વખત મોસ્કોના એક સિને થિયેટરમાં પ્રેક્ષકોને બાનમાં લીધા હતા. બે દિવસના કબજા બાદ રશિયન પોલીસે થિયેટરમાં ગેસ છોડી ત્રાસવાદીઓને પ્રથમ બેહોશ કરી નાખ્યા હતા અને પછી મારી નાખ્યા હતા. ત્યાર પછીના એક હુમલામાં ચેચેન ત્રાસવાદીઓએ રશિયાની એક શાળામાં ૪૦૦ ભૂલકાંઓને મારી નાખ્યા હતા. ચેચેન્યાના પ્રમુખે મુસ્લિમ હોવા છતાં શિક્ષક પાટીની હત્યાના કૃત્યની ટીકા કરી છે, પરંતુ દુનિયામાં ત્રાસવાદની નિકાસ કરવામાં પાકિસ્તાનની હરોળમાં ચેચેન્યાનું નામ બોલાય છે. થોડાં વરસો પૂર્વે અમેરિકાના બોસ્ટન શહેરમાં એક મેરેથોન યોજાઈ હતી તેમાં બે ચેચેન નિરાશ્રિત ભાઈઓએ બોમ્બ ધડાકો કરી પાંચેક જણનાં મરણ નીપજાવ્યાં હતાં. બાળપણમાં ફ્રાન્સ પહોંચેલા અબ્દુલખે ૧૮ વરસની ઉંમરે પહોંચ્યો ત્યારે શહીદ બનવાની તમન્ના સાથે શિક્ષક સેમ્યુઅલ પાટીની એમની શાળાથી ૬૦૦ મીટર દૂર રસ્તા પર હત્યા કરી નાખી. બાર ઈંચના ચપ્પુ સાથે એણે પાટીનું માથું ઘડથી અલગ કરી નાખ્યું અને શરીર પર ખંજરોના ઘા કર્યા.

સિરિયામાં રહેતા બે ગુમનામ જિહાદીઓના એ સંપર્કમાં હતો જેમાંનો એક અબ્દુલખની માફક રશિયન હતો. અબ્દુલખ પાસેથી મળેલા

પાટી ચાર્લી હેબ્ડોની ઘટના બાદ દર વરસે અભિવ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્યના કોર્સમાં પયગંબરનું ચિત્ર દર્શાવતા અને મુસ્લિમ વિદ્યાર્થીઓને તે પસંદ ન હોય તો વર્ગમાંથી જતા રહેવાનું કહેતા

આઈપી એરેસ વડે તેમનું સરનામું શોધ્યું તો તેઓ ઈદલીબ શહેરમાં 'હયાત તહરીર અલ શામ' નામના સંગઠન સાથે જોડાયેલા હતા. ઈદલીબ આઈસિસના જેહાદીઓનો ગઢ ગણાય છે. જોકે આ તાજા હુમલામાં તેઓનો હાથ નથી એમ તેમનું કહેવું છે. પાટીનું માથું કાપી નાખ્યા બાદ એણે તેની તસવીરો પાડી અને ઈન્સ્ટાગ્રામ પર મૂકી. એણે જાહેર કર્યું કે, પ્રોફેટના અપમાનનો બદલો લેવામાં આવ્યો છે. એના 'એટ ધ રેટ ચેચેન-૨૭૦'ના નકલી નામના આધારે ફાન્સના અધિકારીઓને તેનું અસલી નામ અબ્દુલખ અન્જોરોવ હોવાની શોધી કાઢ્યું અને થોડી મિનિટોમાં એને રસ્તા પર જ આંતરીને ઠાર કરી દીધો. અન્જોરોવનાં દાદા-દાદી, મા-બાપ અને ૧૭ વરસના ભાઈ સહિત ૧૬ જણની ધરપકડ થઈ છે. ઈમામનું નામ ફાન્સના પોલીસ ચોપડામાં એક ત્રાસવાદી તરીકે પહેલેથી લખેલું જ હતું. એની પણ ધરપકડ થઈ છે. પોલીસના કહેવા પ્રમાણે વિદ્યાર્થીનીના પિતા ચનીનાએ શિક્ષક પાટીને મારી નાખવાનો ફતવો બહાર પડાવ્યો હતો. ચાર વિદ્યાર્થીઓએ શિક્ષક પાટીને ઓળખી બતાવવા માટે ખૂની એન્જોરોવ પાસેથી પૈસા લીધા હતા. એ પાંચેયની પણ ધરપકડ થઈ છે.

ઘટના બાદ ફેન્સ પ્રમુખ ઈમાન્યુએલ મેકોં શિક્ષક પાટી જ્યાં ભણાવતા હતા એ શાળા પર પહોંચી ગયા. એમણે ટ્રિવટ કર્યું કે, આ એક ઈસ્લામી ત્રાસવાદી દ્વારા થતો ટિપિકલ હુમલો હતો. બાળકોને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા ભણાવતા અમારા એક દેશભક્ત શિક્ષકની હત્યા કરવામાં આવી છે. મેકોં અને અન્ય પ્રધાનો, અધિકારી અને નેતાગણે શિક્ષકની હત્યા બાદ નિવેદનો બહાર પાડી જાહેર કર્યું કે આવા હુમલાઓથી અમે ડરી જઈશું નહીં. સરકાર અને ચાર્લી હેબ્સો મેગેઝિને પણ શિક્ષકના કુટુંબને પોતાનું સમર્થન જાહેર કર્યું. ફાન્સના મુસ્લિમ અને અન્ય ધર્મોના ઘણા ધાર્મિક વડાઓએ પણ આ કૃત્યને ત્રાસવાદી ગણાવી તેની ભર્ત્સના કરી. જોકે કાતિલનું સમર્થન કરતા ૮૦થી વધુ મેસેજો, ફાન્સના સોશિયલ મીડિયામાં જોવા મળ્યા હતા. ફાન્સની

સાવ નિર્દોષ લોકો અને તેમાં પણ મહિલાઓને મારી નાખવામાં કયું લોજિક કામ કરે છે?

સરકારે ઈમામ અબ્દુલ હકીમ સેફીઉઈ જ્યાં કામ કરતા હતા તે પેન્ટીનની મોટી મસ્જિદને છ મહિના માટે બંધ કરાવી દીધી છે. ઈમામને કેદમાં પૂરી દીધા છે. આ મસ્જિદ પેરિસની ઉત્તરમાં આવેલી છે. પોલીસના કહેવા મુજબ આ ઈમામ દ્વારા મુસ્લિમોને ઉશ્કેરતા વીડિયો પ્રસિદ્ધ કરાયા હતા, પરંતુ શિક્ષકની હત્યા બાદ ફેકબુક અને યુ-ટ્યૂબ પરથી એ વીડિયો હટાવી દેવાયા હતા. હત્યાની ઘટના માટે ખેદ વ્યક્ત કરાયો હતો અને હત્યાના કૃત્યની ટીકા કરી હતી. પ્રથમ ઉશ્કેરણી અને બાદમાં દિલસોજી અને માફી. આ રીત સમજાતી નથી, પણ પોલીસ ઈમામની સઘન પૂછરછ કરી રહી છે. આમેય એમનું પોલીસની ત્રાસવાદીઓની યાદીમાં પહેલેથી જ નામ હતું. હત્યાના બે દિવસ બાદ ફાન્સના સંરક્ષણ વિભાગે ૨૩૧ વિદેશી નાગરિકોને દેશબહાર કાઢી મૂક્યા. આમાંના ૧૮૦ જેલોમાં જ હતા અને બીજાની ધરપકડ કરવામાં આવી. એ તમામ મુસ્લિમ દેશોના મૂળ વતનીઓ હતા.

ભારતમાં લોકોએ સોશિયલ મીડિયામાં શિક્ષકના વધની મોટા પાયે ટીકા કરી, પરંતુ કોંગ્રેસ સાથે જોડાયેલા અમુક નેતાઓએ ફાન્સ સરકારની વિરોધમાં પ્રદર્શનો યોજ્યાં અને રેલીઓ કાઢી. ભારત સરકારના વિદેશ મંત્રાલયે એક નિવેદન બહાર પાડી શિક્ષકની

હત્યાના કૃત્યની ભર્ત્સના કરી. જાહેર કર્યું કે કોઈ પણ સંજોગોમાં હિંસાનો સ્વીકાર થઈ શકે નહીં. આંતરરાષ્ટ્રીય સંવાદ શિષ્ટાચારને બાજુએ મુકી અમુક નેતાઓએ પ્રમુખ મેકોંન પર અશિષ્ટ જબાનમાં વ્યક્તિગત હુમલા કર્યા છે તેનો ઉલ્લેખ કરી ભારત સરકારે તેની આકરી ટીકા કરી. વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ જાહેર કર્યું કે ત્રાસવાદ સામેની લડતમાં ભારત ફાન્સની પડખે છે.

જે અભદ્ર ભાષાની વાત છે તે તુર્કીના પ્રમુખ રિસેપ તૈયપ એરડોગાન અને મલેશિયાના પૂર્વ વડાપ્રધાન મહાતીર મોહમ્મદના સંદર્ભમાં છે. ફેન્સ પ્રમુખે શિક્ષકની હત્યા માટે ઈસ્લામી ત્રાસવાદને જવાબદાર ગણાવી, અમે ડરી જવાના નથી એવી જાહેરાત કરી. એમણે શિક્ષકને હીરો ગણાવ્યા. શિક્ષક અને વાણી સ્વતંત્રતાની તરફેણમાં સ્પષ્ટ અભિગમ દર્શાવ્યો અને કહ્યું કે મુસ્લિમ જગત દુનિયાના દરેક સ્થળે સંકટમાં છે. આથી ગુસ્સે થઈને એરડોગાને લખ્યું કે પ્રમુખને મગજની સારવારની જરૂર છે. મલેશિયાના મહાતીરે નિવેદન આપ્યું કે ફેન્સ દ્વારા થયેલા જૂના અત્યાચારોના બદલામાં, મુસ્લિમો લાખો ફેન્સ લોકોને મારી નાખે તો પણ વાજબી છે. મહાતીર આગ સાથે રમી રહ્યા હતા. જૂના અત્યાચારોની વાત ઉખેળીએ તો મુસ્લિમ જગતે દુનિયાની અનેક પ્રજાઓ પર, (ભારતના હિન્દુઓ, શીખો, ખ્રિસ્તીઓ સહિત) અસંખ્ય અત્યાચારો અનેક સદીઓ સુધી આચર્યા છે. તો શું એ લોજિકને આગળ વધારીએ તો અન્ય ધર્મોના લોકો આજે મુસ્લિમોની કતલ કરે તે વાજબી ગણાય, પણ

આંતરરાષ્ટ્રીય સંવાદ શિષ્ટાચારને બાજુએ મુકી અમુક નેતાઓએ પ્રમુખ મેકોંન પર અશિષ્ટ જબાનમાં વ્યક્તિગત હુમલા કર્યા છે તેનો ઉલ્લેખ કરી ભારત સરકારે તેની આકરી ટીકા કરી

છેલ્લાં ૩૦ વર્ષમાં મુંબઈમાં ઇસ્લામિક ત્રાસવાદને કારણે કેટલાંય લોકો મૃત્યુ પામ્યાં છે

તે મહાત્મીરના મત મુજબ. આજના જમાનામાં બિલકુલ વાજબી ન ગણાય. જમાનો બદલાયો છે અને મલેશિયા પણ ઘણું આગળ વધ્યું છે, પણ મહાત્મીરનું માનસ હજી જુનવાણી જ છે. કહે છે કે એમને ત્યાં ચૂંટણી આવી રહી છે એટલે સહાનુભૂતિ હાંસલ કરવા આ બફાટ એમણે કર્યો છે. એરડોગાનના શબ્દોની પણ આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે ઘણી ટીકા થઈ. ફેન્ચ સરકારે યુરોપિયન યુનિયનના ૨૭ દેશોને તુર્કી પર પ્રતિબંધો લાદવાની અપીલ કરી છે. તુર્કી યુરોપિયન યુનિયનનો સભ્ય દેશ છે. એરડોગાને પોતે ફેન્ચ સામાનનો બહિષ્કાર કરવાની જાહેરાત કરી, પણ ફેન્ચો ચીનાઓની માફક કોઈ નાની નાની ચીજો બનાવતા નથી. સિવાય કે પરફ્યુમ્સ અને ચોકલેટ. એ પણ એટલાં લક્ઝરી અથવા ઊંચી કિંમતનાં હોય છે કે મધ્યમ વર્ગ કે ઉપલા મધ્યમ વર્ગને વારંવાર ખરીદવાનું ના પોસાય. ભારતમાં ફ્રાન્સથી એવી કોઈ ચીજ વસતુઓ આવતી નથી કે જેનો બહિષ્કાર ભારતીય મુસ્લિમો કરે તો ફ્રાન્સને કોઈ ફરક પડી જાય. છતાં ભારતના મુસ્લિમોએ ફેન્ચ ચીજોનો બહિષ્કાર જાહેર કર્યો. પાકિસ્તાનીઓએ પણ કર્યો. ત્યાર બાદ સોશિયલ મીડિયામાં મેસેજ વહેતા થયા કે, ભાઈઓ, ફ્રાન્સ એરબસ અને રાફેલ વિમાનો વેચે છે. ભેડ બકરિયા, કે ખજૂર વેચતું નથી.

જેમ ફ્રાન્સના મુદ્દે જગત બે ભાગમાં વહેંચાઈ ગયું તેમ સોશિયલ મીડિયામાં પણ લોકો બે ભાગમાં વહેંચાઈ ગયા. એક તરફ મુસ્લિમો અને બીજી તરફ બીજાઓ. સૌજન્ય - સેમ્યુલ હર્ટિગ્ટન.

ત્રીસમી ઓક્ટોબરે ભોપાળના મુસ્લિમોએ મેકોનની વિરુદ્ધમાં મોરચો કાઢ્યો. કોંગ્રેસના નેતા આસિફ મસૂદે માગણી કરી કે ફ્રાન્સ સરકારે મુસ્લિમ-વિરોધી વલણ અપનાવ્યું છે તે સામે ભારત સરકાર પોતાના રાજદૂત મારફતે વિરોધ નોંધાવે, પણ ખુદ ભારત સરકારનું સ્ટેન્ડ મેકોનની તરફેણમાં છે. આસિફ મસૂદ અને અન્ય મુસ્લિમ નેતાઓ સામે કોરોના નિયંત્રણના પ્રાવધાનોનો ભંગ કરી બે હજાર લોકોની સભા યોજવા બદલ પોલીસ ફરિયાદ નોંધાવામાં આવી છે.

તુર્કી, મલેશિયા, પાકિસ્તાને મળીને એક નવી મુસ્લિમ ધરી રચી છે. તેઓએ મેકોનની ટીકા કરી. ઈમરાન ખાને આરોપ મૂક્યો કે ફેન્ચ પ્રમુખ ઈસ્લામોફોબિયા (મુસ્લિમ જગતનો ડર)ને હવા આપી રહ્યા છે. જોકે આજે જગતમાં પાકિસ્તાન કે ઈમરાન ખાનને કોઈ ગંભીરતાથી લેતું નથી. આ ઉપરાંત ઈરાન છોડીને તમામ મુસ્લિમ દેશોએ અને મહત્વની મુસ્લિમ આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓએ શિક્ષકના વધની ઘટનાને વખોડી કાઢી છે,

પરંતુ અમુક વડાઓએ ફ્રાન્સને સંયમિત શબ્દોમાં શિખામણ પણ આપી છે. ‘મુસ્લિમ વર્લ્ડ લીગ’ના મહામંત્રી શેખ મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ કરીમ ઈસાએ કહ્યું કે હિંસા અને ત્રાસવાદ દરેક ધર્મમાં ગુનો ગણાય છે, પરંતુ બીજા ધર્મોનું અપમાન કરીને નફરત ફેલાવવાનું ટાળવું જોઈએ. ઈજિપ્તના પ્રમુખ અબ્દલ ફતહ અલ-સિસિએ કહ્યું કે દોઢ અબજ મુસ્લિમોને ઈરાદાપૂર્વક અપમાનિત કરાતા હોય ત્યાં અભિવ્યક્તિ સ્વતંત્રતાને અટકાવી દેવી જોઈએ. સાઉદી અરેબિયાએ ફેન્ચ પ્રજા સાથે એકતા દર્શાવી અને કાર્ટૂન દોરવાની પ્રવૃત્તિની ટીકા કરી. એ વાતની ફ્રાન્સને ફરીથી યાદ અપાવી કે ધર્મોનું અપમાન કરવાની પ્રવૃત્તિઓથી દૂર રહેવું જોઈએ અને ધાર્મિક પ્રતીકોનું સન્માન કરવું જોઈએ. અલ્જિરિયા, ઈરાન તરફથી માત્ર પ્રમુખ મેકોનની ટીકા થઈ. બાંગલા દેશમાં હજારો લોકોએ પ્રમુખ મેકોનનો વિરોધ કરવા રેલીઓ કાઢી. પાકિસ્તાનની સંસદમાં ઠરાવ પસાર કરીને ફ્રાન્સમાંથી પાકિસ્તાનના રાજદૂતને પાછા બોલાવી લેવાનો નિર્ણય લેવાયો, પણ ઘણા મહિનાઓથી ફ્રાન્સમાં પાકિસ્તાનનો કોઈ રાજદૂત જ નિમાયો નથી. પાકિસ્તાનના સૌથી મોટા વિરોધ પક્ષો તેમ જ તહરીક-એ-લબાઈક દ્વારા શિક્ષક વધના કૃત્યને આવકારવામાં આવ્યું અને એની હત્યા કરનારને ‘મુજાહિદ’ (પવિત્ર યુદ્ધવીર) અને ‘શહીદ’નો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો.

યુનાઈટેડ નેશન્સ એલાયન્સ ઓફ સિવિલિયનિઝેશન્સ દ્વારા એક નિવેદન બહાર પાડી શિક્ષકનું માથું વાઢી લેવાયું તે ઘટનાની અને ‘ઉશ્કેરણીજનક ચિત્રો’ દોરી ‘હિંસક અંતિમવાદીઓ’ને બિન જરૂરી રીતે ઉશ્કેરવાની પ્રવૃત્તિઓની પણ ટીકા કરવામાં આવી. સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘની આ સંસ્થાએ કહ્યું, ‘તમામ ધર્મો અને માન્યતાઓ પ્રત્યે આદરભાવ જાળવીને અને ભાતુભાવની સંસ્કૃતિ કેળવીને શાંતિની સ્થાપના થઈ શકશે.’ આ વાત દરેકને લાગુ પડે છે. જૂની અને મહત્વની વાત છે, પણ કોઈ કાને ધરતું નથી. આજે પાકિસ્તાન ન તો ચેનથી જીવે છે કે ન તો બીજાને જીવવા દે છે. દુનિયામાં ત્રાસવાદની નિકાસ કરનાર રાષ્ટ્ર તરીકેની જ તેની ઓળખ રહી ગઈ છે અને ત્યારે ઈસ્લામોફોબિયા બાબતમાં સુફિયાણી વાતો કરનાર ઈમરાન ખાનને શરમ આવતી નથી. આજે દુનિયાના

શિક્ષકની હત્યા બાદ બ્રાજિલથી આવીને વસેલી એક અશ્વેત સ્ત્રીને અનેક જગ્યાએ ખંજર ભોંકવામાં આવ્યા. એ ત્યાં ટળી પડી અને બોલી કે, ‘મારા બાળકોને કહેજો કે હું તેઓને ખૂબ પ્રેમ કરું છું.’

લોકો ઈસ્લામના નામે ચાલતા ત્રાસવાદથી ડરી ગઈ છે. છેલ્લાં ત્રીસ વરસમાં એકલા મુંબઈ શહેરમાં ઈસ્લામિક ત્રાસવાદને કારણે એક હજારથી વધુ લોકોને મરતાં જોયા છે. એ બધા ત્રાસવાદનાં કૃત્યો પાકિસ્તાન જોડે સંકળાયેલા હતા. આજે કાર્ટૂન બાબતોનો મુસ્લિમોનો વિરોધ વાજબી છે. કોઈ દેશમાં કોઈ પણ ધર્મનાં પ્રતીકોનું અપમાન થવું ન જોઈએ, પરંતુ મુસ્લિમો પોતાનો વિરોધ નિર્દોષોની કરપીણ હત્યાઓ દ્વારા જાહેર કરે છે તેથી આ વાજબી ફરિયાદમાં પણ કોઈ નોન-મુસ્લિમ દેશો મુસ્લિમ દેશોની પડખે નથી.

શિક્ષક વધની ઘટનાના થોડા દિવસો બાદ નીસ શહેરના એક ચર્ચમાં સવારે જ ત્રણ ખ્રિસ્તીઓની એક ટ્યુનિશિયન આરબ મુસ્લિમ ત્રાસવાદીએ હત્યા કરી નાખી. એક ૬૦ વરસની મહિલાનું માથું વાઢી લેવામાં આવ્યું. બ્રાઝિલથી આવીને વસેલી ૪૪ વરસની બીજી એક અશ્વેત સ્ત્રી સિમોન બરેટો સિલ્વાને અનેક જગ્યાએ ખંજર ભોંકવામાં આવ્યા. એ ભાગીને બાજુની એક દુકાનમાં ગઈ. ત્યાં ઢળી પડી અને બોલી કે, ‘મારા બાળકોને કહેજો કે હું તેઓને ખૂબ પ્રેમ કરું છું.’

આ સાવ નિર્દોષ લોકો અને તેમાં પણ મહિલાઓને મારી નાખવામાં કયું લોજિક કામ કરે છે? ખૂની હજી ગયા મહિને જ એક બોટમાં સવાર થઈને નિરાશ્રિત તરીકે ઈટાલીના લામ્પેડુસા ટાપુ ખાતે ટ્યુનિશિયાથી આવ્યો હતો. ઈટાલીથી એક ટ્રેનમાં બેસી ફ્રાન્સ આવ્યો હતો. આ ઘટના બાદ ફ્રાન્સના ગૃહમંત્રી જેરાલ્ડ દારમાનીએ જાહેરાત કરી કે ફ્રાન્સ સામે યુદ્ધ જાહેર કરવામાં આવ્યું છે. એ દિવસથી લશ્કરનો ચોકી પહેરો વધારી દેવામાં આવ્યો છે. ફ્રાન્સ હવે લડી લેવાના મૂડમાં દેખાય છે. ફ્રેન્ચ પ્રજા હજી ઢીલી પડતી નથી. ફ્રાન્સની સરકારી અને ખાનગી ઇમારતો, કાફે, મેદાનોમાં પ્રોફેટનાં કાર્ટૂનો ફરીવાર રજૂ કરવામાં આવ્યાં. પાડોશી દેશ બેલ્જિયમના પાટનગર બ્રસેલ્સની ઇમારતો, જાહેર સ્થળો અને કાફેમાં કાર્ટૂનોનું પ્રદર્શન

સેમ્યુઅલ પાટીની હત્યાને લઈને ફ્રાન્સના લોકોમાં ભારે ગુસ્સો જોવા મળી રહ્યો છે

થયું. શિક્ષક સેમ્યુઅલ પાટીને શ્રદ્ધાંજલિ આપવામાં એક જાહેર કાર્યક્રમ યોજાયો તેમાં પ્રમુખ મેકોને હાજરી આપી. ૨૧ ઓક્ટોબરે સોરબો યુનિવર્સિટી ખાતે યોજાયેલી એ ફેરવેલ સેરિમનીમાં શિક્ષક સેમ્યુઅલ પાટીને ‘લિજિયન દ ઓનર’નો ઇલકાબ આપવામાં આવ્યો અને પ્રમુખે શિક્ષકને ‘શાંત હીરો’ ગણાવ્યો. ફ્રાન્સમાં કામ કરતા બે ઈસ્લામિક એનજીઓ ‘ક્લેસ્ટિવ અગેઈનસ્ટ ઈસ્લામોફોબિયા ઈન ફ્રાન્સ’ અને ‘બરાક સિટી’ પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો. આ બંને એનજીઓને એમણે ફ્રાન્સના દુશ્મનો જાહેર કર્યા, કારણ કે આ બે સંસ્થાઓ દ્વારા સોશિયલ મીડિયામાં શિક્ષક વિરુદ્ધ ઝુંબેશ ચલાવવામાં આવી હતી.

ફ્રાન્સમાં અનેક રેલીઓ નીકળી. પ્રદર્શનો યોજાયાં. સરકાર મુસ્લિમ ત્રાસવાદીઓને નાથી શક્તી નથી એવા આરોપ પણ મેકોનની સરકાર વિરુદ્ધ ઘડવામાં આવ્યા. મેકોનની ખુદની ઇમેજ નબળી પડી રહી હતી અને હવે ફ્રાન્સમાં ચૂંટણીઓ આવવાની છે ત્યારે લોકપ્રિયતા ઘટે તે બરાબર નથી. આ ગણતરીના કારણે આ વખતે પ્રમુખ મેકોને કડક વલણ અપનાવ્યું છે તેવો નિષ્કર્ષ કાઢવામાં આવી રહ્યો છે. પ્રદર્શનકારીઓએ ‘ફિઝમ ઓફ એક્સ્પ્રેશન’ના નારાઓ લગાવ્યા. ‘આઈ એમ પ્રોફ’ (શિક્ષક) જેવા બિલ્લા ધારણ કર્યા અને

ફ્રાન્સનું રાષ્ટ્રગીત વગાડ્યું. જાણે કે મોટું યુદ્ધ થવાનું હોય તેવો માહોલ બની ગયો હતો. નીસ, તુલ અને લીઓન જેવાં અનેક શહેરોમાં આવાં પ્રદર્શનો યોજાયાં.

શિક્ષકની હત્યા બાદ એક મહત્વની સંસ્થા દ્વારા ફ્રેન્ચ પ્રજાનો અભિપ્રાય જાણવામાં આવ્યો. તેમાં ૮૭ ટકા લોકોએ કહ્યું કે ફ્રાન્સની સેક્યુલર સોસાયટી સામે જોખમ ઊભું થયું છે. ૭૯ ટકાએ જણાવ્યું કે ઈસ્લામવાદે ફ્રાન્સ અને ફ્રેન્ચ રિપબ્લિક સામે યુદ્ધ જાહેર કર્યું છે. ઈસ્લામવાદ શબ્દને કારણે તમને હર્ટિંગ્ટન યાદ આવશે. ૮૯ ટકા માનતા હતા કે ત્રાસવાદીનો ભય ઘણો છે. તેમાં ૩૮ ટકા એમ માનતા હતા કે ભય ઘણો ઘણો (બે વખત) ઊંચો છે. ૨૦૧૫માં ફ્રાન્સમાં ત્રાસવાદી હુમલાઓ થયા ત્યારે આવા વધુ ઊંચા ભયનું પ્રમાણ ૫૦ ટકા પર પહોંચ્યું હતું, પરંતુ આ વખતે ૩૮ ટકા જ રહ્યું છે. પ્રમુખ ટ્રમ્પે આ ઘટનાને ઈસ્લામિક ફાસીવાદ ગણાવ્યો છે. પશ્ચિમ અને ગોરા વિશ્વના લગભગ તમામ દેશોએ ફ્રાન્સની સરકારને ટેકો જાહેર કર્યો છે, પરંતુ ભારત જેવું મજબૂત સમર્થન કોઈએ જાહેર કર્યું નથી. ફ્રાન્સ અને ભારતની મિત્રતા ખૂબ જૂની છે. ૧૯૯૮માં વાજપેયી સરકારે અણુ વિસ્ફોટ કર્યો ત્યારે દુનિયાના તમામ સમર્થન દેશોએ ભારતનો બહિષ્કાર કર્યો હતો. હુક્કા-પાણી બંધ કર્યા હતા. માત્ર ફ્રાન્સ જ એવો દેશ હતો જેણે ભારતનો બહિષ્કાર ન કર્યો, પણ સંબંધો જાળવી રાખ્યા હતા. ફ્રાન્સનાં મિરાજ વિમાનો ભારતના વાયુદળમાં દાયકાઓથી છે. આ વિમાનોની મદદ વડે જ ૧૯૯૯માં કારગિલનું યુદ્ધ જીતી શકાયું હતું. હવે ફ્રાન્સનાં રાફેલ

ફ્રાન્સમાં અનેક રેલીઓ નીકળી. પ્રદર્શનો યોજાયાં. સરકાર મુસ્લિમ ત્રાસવાદીઓને નાથી શક્તી નથી એવા આરોપ પણ મેકોનની સરકાર વિરુદ્ધ ઘડવામાં આવ્યા

રાફેલ વિમાનો આપનાર ફ્રાન્સ હંમેશાથી ભારતની પડખે રહ્યું છે

વિમાનો હવાઈ સેનામાં જોડાઈ રહ્યાં છે. તે કારણથી ચીન અને પાકિસ્તાન ડરી ગયાં છે. વરસોથી ભારતની પડખે અડીખમ ઊભા રહેલા ફ્રાન્સ સાથે ભારત ઊભું ન રહે તો નગુણ કહેવાય! પરંતુ કોંગ્રેસની સરકાર હોત તો આટલું મજબૂત સમર્થન જાહેર કર્યું હોત કે કેમ તે એક સવાલ છે. ભાજપની નેતાગીરીને ખબર છે કે મુસ્લિમો તો અમસ્તાએ ભાજપને મત આપવાના નથી. તો તેઓને નારાજ કરીને કશું નુકસાન નથી, બલ્કે ફાયદો છે. આ વલણથી હિન્દુઓમાં મોટી વધુ સમર્થ નેતા તરીકે બહાર આવે છે. વળી, અનેક બાબતોમાં ફ્રાન્સનો ટેકો મળે તે અલગ. આમેય ભારત સરકારે ત્રાસવાદનો ખાત્મો બોલાવવા દુનિયા સાથે ઊભા રહેવાની જીબ કચડી છે.

ફ્રાન્સમાં જે મુસ્લિમો છે તેમાંના મોટા ભાગનાં ફ્રાન્સનાં જૂનાં આરબ સંસ્થાનો અલ્જિરિયા, ટ્યુનિશિયા, મોરક્કો વગેરે દેશોમાંથી આવેલા છે. એક આંકડા પ્રમાણે ૨૦૧૭માં ફ્રાન્સમાં ૫૭ લાખ મુસ્લિમો હતા. ફ્રાન્સની વસતિ પોણા સાત કરોડની છે. ફ્રાન્સ અને તેનાં જૂના સંસ્થાન દેશો ભૂમધ્ય સમુદ્રમાં સામસામે કિનારે આવેલા છે. અન્ય અફ્રિકી દેશોના અશ્વેત લોકો પણ ફ્રાન્સમાં મોટી સંખ્યામાં વસ્યા છે. ફ્રાન્સમાં લગભગ ૨૩૦૦ જેટલી મસ્જિદો છે અને નવી

૨૦૦થી ૩૦૦ બંધાઈ રહી છે. સરકારે આમાંની કેટલીક બંધ કરાવી છે અને હવે નવી બાંધવાની મંજૂરી આપશે કે કેમ તે સવાલ રહે છે. ફ્રાન્સમાં જે વસ્યા છે તેમાંના મોટા ભાગના અલ્જિરિયાથી વીસમી સદીના પૂર્વાર્ધમાં ફ્રાન્સમાં કામધંધા માટે ગયા હતા અને ત્યાં જ વસી ગયા હતા. રાત્રે એફિલ ટાવર કે ચાન્સ દ લીઝ તરીકે ઓળખાતા ચોકમાં તમે ફરો તો મોટી સંખ્યામાં આરબ યુવાનો જોવા મળે. તમને માર્ગદર્શક તરીકે મદદરૂપ પણ થાય અને ફૂટબોલની મેચનાં પરિણામો બાદ આપસમાં મારામારી કરવા સુધી ઝઘડે. હોટેલોમાં કામ કરતા વધુ જોવા મળે. ફ્રાન્સની વસતિમાં મુસ્લિમોનો કમ બીજો આવે છે. પશ્ચિમના દેશોમાં સૌથી વધુ મુસ્લિમો ફ્રાન્સમાં છે. વસતિના ૮.૮ ટકા જેટલા છે. ફ્રાન્સ જેવા અઘતન, ફર્સ્ટ વર્લ્ડ દેશમાં મુસ્લિમોની સંખ્યા વિષે જુદા જુદા આંકડા મળે છે. કોઈ સંસ્થા પાંચ લાખ તો કોઈ સંસ્થા વસતિના પાંચ ટકા ગણાવે છે, તેનું ખાસ કારણ છે. મુસ્લિમોમાં એક લાખ જેટલા જૂના સમયમાં વટલાવાયેલા મૂળ ફ્રેન્ચ લોકો જ છે. ફ્રાન્સમાં મુસ્લિમોની સંખ્યાનો સાચો આંકડો એ કારણથી ઉપલબ્ધ નથી કે ૧૮૭૨થી ફ્રાન્સમાં ધર્મના આધારે વસતિની ગણતરી કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકાયો છે. ત્યારે આજે છે એ મુસ્લિમો ત્યાં હતા પણ

નહીં. સરવે દ્વારા ગણતરીઓ થાય છે જે ખોટી પણ હોઈ શકે. ફ્રાન્સમાં એક લાખ જેટલા પાકિસ્તાનીઓ અને બાંગલાદેશી મુસ્લિમો વસ્યા છે. અલ્જિરિયાના સાડા પંદર લાખ અને તુર્કીના સવા ત્રણ લાખ વસે છે. તુર્કી અને આરબ દેશોના મુસ્લિમો મધરબી તરીકે ઓળખાય છે.

ફ્રાન્સમાં મુસ્લિમોની ખાસ વસતિ ન હતી ત્યારે, વરસ ૧૯૦૫માં ચર્ચના આધિપત્યથી રાજ્યને જુદું પાડવામાં આવ્યું હતું. રાજ્ય વ્યવસ્થામાં ધર્મની (ચર્ચની) દખલગીરી સંપૂર્ણપણે દૂર કરવામાં આવી હતી. શાળાઓમાં સેક્યુલર શિક્ષણ આપવાનું નક્કી થયું. આ સ્વતંત્રતા માટે તેઓ લડ્યા હોવાથી તેઓને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા ખૂબ પ્રિય છે. ફ્રાન્સમાં ખ્રિસ્તી ધર્મ વિશે પણ કંઈ પણ લખી કે બોલી શકાય છે. ‘અભિયાન’ કાર્યાલયમાં અગાઉ ફ્રેન્ચ મેગેઝિનો આવતાં. લ ફિગારો મેગેઝિનમાં એક કાર્ટૂન એવું હતું જેમાં ફ્રેન્ચ પ્રમુખ જેક ચિરાક બ્રિટનની રાણી ઈલિઝાબેથ સાથે સંપૂર્ણ નગ્નાવસ્થામાં શારીરિક સમાગમ માણી રહ્યા હોય. સરકાર આવું કશું પ્રગટ કરવા પર પ્રતિબંધ લગાવતી નથી, પરંતુ આગળ લખ્યું તેમ દોઢ અબજ લોકોની લાગણી દુભાવાની હોય તો સ્વતંત્રતા વિશે વિચારવું જોઈએ, પરંતુ મુસ્લિમોની આવી માગણી તેઓને પોતાના અધિકારના હનનરૂપ લાગે છે. ફ્રાન્સમાં પણ જમણેરી પક્ષ અસ્તિત્વમાં આવ્યો છે, જેની નેત્રી મેરીન લી પેન મુસ્લિમોનો ખુલ્લેઆમ વિરોધ કરે છે. ઈમરાન ખાને ફ્રેન્ચ નેતાઓ માટે કટુવચનો ઉચ્ચાર્યા તો મેરીને માગણી કરી છે કે પાકિસ્તાનથી આવતા લોકોને શરણ આપવાનું જ બંધ કરો. બાંગલાદેશના લોકોને પણ નહીં સ્વીકારવાની માગણી તેમણે કરી છે. આ જમણેરી પક્ષને હમણાનાં વરસોમાં સારા મતો મળે છે. એટલે તેમના નેતાની માગણીને પણ સરકારે માન આપવું પડે છે. મેરીને ભારતનો આભાર માન્યો છે. પ્રમુખ મેકોને ફ્રાન્સને માફક આવે એવા ઢાળનો ઈસ્લામ રચવાની જાહેરાત કરી છે. આ વાક્ય જ બતાવે છે કે એમણે મોટી અને ખતરનાક લડાઈનું બીડું ઝડપ્યું છે. એમણે કહ્યું છે કે અમારાં મૂલ્યોનું અમે રક્ષણ કરીને રહીશું. હટિંગ્ટને કહ્યું તે સાચું પડી રહ્યું છે. મૂલ્યો, આસ્થાઓ અને સંસ્કૃતિઓ વચ્ચેના યુદ્ધનો પ્રારંભ થઈ ચૂક્યો છે. ■

ફ્રાન્સનાં રાફેલ વિમાનો હવાઈ સેનામાં જોડાયા છે. તેથી ચીન અને પાકિસ્તાન ડરી ગયાં છે. વરસોથી ભારતની પડખે અડીખમ ઊભા રહેલા ફ્રાન્સ સાથે ભારત ઊભું ન રહે તો નગુણ કહેવાય

સ્વખર્ચે ખેતતલાવડી બનાવવા મજબૂર ખેડૂતો

ખેડૂતોને હમણા ખેતતલાવડી કે બોર રિચાર્જિંગ જેવા કામો માટે સરકારી સહાય મળતી નથી. આથી કચ્છના ખેડૂતોએ પોતાના ભવિષ્યનો ખ્યાલ રાખીને પોતાના ખર્ચે તલાવડીઓ બનાવી છે. આ વર્ષે સારા ચોમાસાના કારણે તલાવડીઓ હિલોળા લઈ રહી છે.

suchita@sambhaav.com

સરકાર ખેતીને અને ખેડૂતોને ફાયદારૂપ અનેક યોજનાઓની જાહેરાતો કરે છે, પરંતુ મોટા ભાગની યોજનાઓ અમુક સમય પૂરતી જ અમલમાં હોય છે. એટલા સમયગાળામાં જેટલા ધરતીપુત્રોને તેનો ફાયદો મળ્યો તે જ, બાકી રહી ગયેલાઓના ભાગે સરકારી લાભ આવતા નથી. ખાસ કરીને ખેતતલાવડી માટેની ૮૦:૧૦ની કે ૮૦:૨૦ની યોજનાનો ફાયદો અનેક ખેડૂતોને મળ્યો નથી. આથી બાકી રહી ગયેલા ખેડૂતોએ સરકાર પર આધારિત રહેવાના બદલે પોતે જાતે જ મસમોટો ખર્ચ કરીને ખેતતલાવડી બનાવી છે. સરકાર આવી ઉપયોગી યોજના થોડા સમય માટે જ રાખવાના બદલે કાયમી રાખે તે જરૂરી હોવાનો મત પણ ખેડૂતવર્ગમાંથી ઊઠી રહ્યો છે.

આ વર્ષે કચ્છમાં ખૂબ સારો વરસાદ પડી ગયો હોવાના કારણે આખા જિલ્લામાં ખેડૂતોએ બનાવેલી ખેતતલાવડીઓમાં પાણી હિલોળા લઈ રહ્યું છે. તલાવડીમાં એકત્રિત થયેલું પાણી શિયાળુ પાક માટે તો ઉપયોગી થવાનું જ છે. સાથે સાથે તેના કારણે ઊંડા ગયેલા ભૂતળના પાણી પણ ઉપર આવશે. ખેતતલાવડી ખેતરમાં રહેલી જગ્યા મુજબ બનાવાય છે. એક ખેતતલાવડી અંદાજે એકથી પાંચ લાખ રૂપિયામાં બની શકે છે. આટલો મોટો ખર્ચ સામાન્ય ખેડૂત કરી શકે તેમ ન હોવાના કારણે

સરકારી સહાય યોજના અત્યાવશ્યક છે.

કચ્છ જિલ્લાને વારંવાર દુષ્કાળનો સામનો કરવો પડતો હોય છે. આથી જ્યારે સારો વરસાદ પડે ત્યારે એક પણ ટીપું વરસાદી પાણી દરિયામાં વહી જવા દેવાના બદલે તેનો સંગ્રહ કરવાની જરૂર છે. આથી ખેતરોમાં જ ખેડૂતો નાની-નાની તલાવડી બનાવીને પાણી સંગ્રહે છે. આ પાણી ચોમાસા પછીની રવી સિઝનમાં ખૂબ ઉપયોગી થાય છે. શિયાળામાં લેવાતા પાક માટે તેઓ ડેમના પાણી પર અવલંબિત ન રહેતા ખેતતલાવડીઓના પાણી વડે આસાનીથી પિયત કરીને સારો પાક લઈ શકે છે. જોકે અનેક ખેડૂતો ખેતતલાવડી બનાવી શકવા આર્થિક રીતે સક્ષમ હોતા નથી. સરકારે તેમને મદદરૂપ થવા વિવિધ સહાય યોજનાઓ શરૂ કરી છે. જેમાં ૮૦:૧૦ કે ૮૦:૨૦વાળી યોજના તો ખેડૂતો માટે આશીર્વાદરૂપ હતી, પરંતુ થોડા સમય પૂરતી યોજના ચાલુ રાખીને તે બંધ કરી નખાતા કચ્છના અનેક ખેડૂતો તેના લાભથી વંચિત રહી ગયા છે. આવી યોજનામાં ખેતતલાવડીના ખર્ચનો મોટા ભાગનો હિસ્સો સરકારી સહાયરૂપે મળતો હતો અને બાકીનો હિસ્સો ખેડૂતો પોતે જ પોતાના ફાળારૂપે આપતા હતા.

કચ્છના રાપર, ભચાઉ, નખત્રાણા

પાંજો કચ્છ

અને માંડવી તાલુકાઓમાં મોટા પ્રમાણમાં ખેતતલાવડીઓ બનાવાઈ છે અને હજુ પણ વધુ બનાવાઈ રહી છે, પરંતુ સરકારી યોજના છેલ્લાં ૨-૩ વર્ષથી બંધ થઈ જતાં ખેડૂતો આર્થિક રીતે મોટી મુશ્કેલીમાં મુકાયા છે. તેમને ખેતીનું અને ખેતપેદાશોનું ભવિષ્ય સુધારવાના ઈરાદે લાખોનો ખર્ચ કરીને ખેતતલાવડીઓ બનાવવી પડે છે.

આ અંગે વાત કરતાં ભારતીય કિસાન સંઘના કચ્છના પ્રમુખ શિવજીભાઈ બરાડિયા જણાવે છે કે, ‘સરકારી યોજનાઓ હોય તો સારી, પરંતુ તેનો અમલ થાય ત્યારે તેને બ્રષ્ટાચાર લાગુ પડી જતો હોવાથી પૂરતો લાભ ખેડૂતોને મળતો નથી. ૮૦:૧૦ અને ૮૦:૨૦ની યોજનામાં ખર્ચના ૮૦ કે ૮૦ ટકા સરકારી હિસ્સો હોય છે. ખેડૂતોને તો માત્ર ૧૦ કે ૨૦ ટકા ખર્ચ જ પોતાના ફાળા તરીકે આપવો પડે છે. આવી જ યોજનાઓ સુજલામ સુફલામ અંતર્ગત તળાવ ઊંડા ઉતારવા માટે છે, પરંતુ કોઈ યોજના કાયમી સ્વરૂપે હોતી નથી. થોડા મહિનાઓ પૂરતી જ તે હોવાથી તમામ ખેડૂતો તેનો લાભ લઈ શકતા નથી. તેમ જ આવી યોજનાઓમાં બ્રષ્ટાચાર પણ મોટા પ્રમાણમાં થાય છે. કચ્છ જિલ્લાની ભૌગોલિક પરિસ્થિતિ અલગ છે, અહીં તમામ તાલુકાઓમાં હજુ પીવા માટે પણ નર્મદાનું પાણી પહોંચ્યું નથી. સિંચાઈ માટેની કેનાલોનાં કામ હજુ બાકી છે. આ જિલ્લામાં ખેડૂતો અને પશુપાલકો પાસે મોટી સંખ્યામાં પશુધન છે, તેથી પાણીની તાતી જરૂરત છે. અત્યારે પાણીના અભાવે અનેક સરહદી ગામોના લોકોને હિજરત કરવી પડી રહી છે. જેના કારણે સરહદ સૂની પડી રહી છે. આથી જ સરકારે ખેતતલાવડી, બોર, ચેકડેમ બનાવવા માટે ખેડૂતોને સહાય આપવી જોઈએ. જરૂર જણાય તો લોકભાગીદારી વધુ રાખીને પણ સહાય અપાય તો ખેડૂતોને રાહત થઈ શકે.’

તેઓ વિશેષમાં જણાવે છે કે, ‘ખેડૂતોને વધુ ને વધુ ઉપયોગી બને તે માટે સરકારે ખેતતલાવડી કે ચેકડેમનાં કામો કોન્ટ્રાક્ટરને આપવાના બદલે ખેડૂતોને જ આપવા જોઈએ.

હાલમાં ભૂતળના પાણી ઊંડા ગયા હોવાથી બોર બનાવવાનું મોંઘું પડે છે. આજથી ૨૫-૩૦ વર્ષ પહેલાં જમીનની નીચે ૧૦૦ ફૂટ પાણી મળી રહેતું હતું

કુંભાભાઈ ચાવડા,
ખેડૂત, રાપર

જેથી જે ખેડૂતને જરૂર હોય તે પોતે કામ કરીને સરકારી સહાય મેળવી શકે. અત્યારે કોન્ટ્રાક્ટરને કામ અપાતું હોવાના કારણે ખૂબ બ્રષ્ટાચાર થાય છે, અમુક વખતે તો ખેતતલાવડી માત્ર કાગળ પર જ બની હોય છે, ખેતરમાં નહીં. જો બિલ જ ખેડૂતના નામે બને અને પાસ થાય તો બ્રષ્ટાચારનું પ્રમાણ નહીંવત થઈ જાય.’

રાપર તાલુકાના અગ્રણી ખેડૂત કુંભાભાઈ ચાવડા આ વાતમાં સૂર પૂરાવે છે. તેઓ જણાવે છે કે, ‘હાલમાં ભૂતળના પાણી ઊંડા ગયા હોવાથી બોર બનાવવાનું મોંઘું પડે છે. આજથી ૨૫-૩૦ વર્ષ પહેલાં જમીનની નીચે ૧૦૦ ફૂટ પાણી મળી રહેતું હતું, પરંતુ અત્યારે ૫૦૦ - ૬૦૦ ફૂટ ખોદ્યા પછી પાણી આવે છે. જો ખેતરમાં જ તલાવડી બનાવીને તેમાં પાણીનો સંગ્રહ કરવામાં આવે તો ૨વી પાક માટે ખેડૂતોને ઘણી રાહત થઈ શકે. જીરું, રાયડો, વરિયાળી, ઘઉં જેવા પાકો સહેલાઈથી લઈ શકાય. ખેતતલાવડી માટેની સરકારી સહાયની યોજના ૨-૩ વર્ષથી બંધ થઈ ગઈ છે. અમુક ખેડૂતોએ થોડાં વર્ષો પહેલાં આ યોજનાનો લાભ લેવા માટે અરજી કરી હતી. તેમની અરજી પાસ પણ થઈ ગઈ હતી. તેઓએ પોતાના ફાળાના ૧૦ કે ૨૦ હજાર રૂપિયા પણ ભરી દીધા હતા, પરંતુ બે- બે વરસ સુધી આ

પૈસા રાખી મૂક્યા પછી ખેડૂતોને પરત કરવામાં આવ્યા હતા. રાપર- ભચાઉ તાલુકામાં હાલમાં જેટલી ખેતતલાવડી છે તે પૈકીની ૫૦ ટકા તલાવડીઓ ખેડૂતોએ પોતાના ખર્ચે બનાવી છે. ૧૭ હજારની વસતી ધરાવતા ભીમાસર ગામમાં ૩૩૦૦ ખેડૂત ખાતા છે, તે પૈકી ૭૦૦-૮૦૦ તલાવડીઓ ખેડૂતોએ જાતે જ બનાવી છે. જે.સી.બી., લોડર, ટ્રેક્ટર, જેવાં મશીનોનો ખર્ચ ઉપરાંત મજૂરી વગેરે પણ ખેડૂતો પોતે જ ભોગવે છે. ૩૦ મીટર પહોળાઈ, ૧૧૦ મીટર લંબાઈ અને ૮ ફૂટ ઊંડાઈવાળી તલાવડી બનાવવા માટે અંદાજે બે લાખનો ખર્ચ થાય છે. આ ખર્ચ સામાન્ય ખેડૂતો ઉઠાવી શકે તેમ નથી. આ વિસ્તારના માત્ર ૨૦ ટકા ખેડૂતોને જ સરકારી યોજનાનો લાભ મળ્યો છે. ૮૦ ટકા બાકી છે.’

નખત્રાણા તાલુકાના ખેડૂત અગ્રણી લખુભાઈ પટેલ જણાવે છે કે, ‘સરકારી યોજનામાં મોટાપાયે ખાયકી ચાલે છે. તલાવડી બનાવે ખેડૂતો પોતાના ખર્ચે અને સરકારી અમલદારો કે સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓ પોતાના નામનું બોર્ડ લગાવીને તેનો ખર્ચ સરકાર પાસેથી લઈ જાય છે. અમારા તાલુકામાં ખેડૂતોએ જાતે જ પાણી સંગ્રહના ખૂબ કામો કર્યા છે. પોતાના ટ્રેક્ટરો, જે.સી.બી. જેવાં મશીનો અને પોતાના ખર્ચે બોલાવેલા મજૂરોની મદદથી અનેક ચેકડેમોનું નિર્માણ કર્યું છે. ખેતતલાવડીઓ ખોદી છે. બોર ઊંડા ઉતાર્યા છે અને રિચાર્જ પણ કર્યા છે. મારા ગામ કોટડા જડોદરમાં બે મોટા તળાવો ઊંડા ઉતાર્યા છે, ૪ ચેકડેમ રિપેર કર્યા છે, ૨૫૦ જેટલા બોર રિચાર્જ પણ કર્યા છે. એક - એક બોરના રિચાર્જમાં લગભગ રૂપિયા ૨૫ હજારનો ખર્ચ આવ્યો છે. બધું જ કામ ખેડૂતોએ સ્વખર્ચે કર્યું છે. આવાં કામો તાલુકાનાં તમામ ગામોમાં થયા છે. સરકાર દ્વારા જે કામો કરવામાં આવ્યાં છે, તેમાં ભારોભાર બ્રષ્ટાચાર થયો હોવાના કારણે ચેકડેમો તો એક જ વર્ષમાં તૂટી જાય છે. તેને રિપેર તો ખેડૂતો કરાવે છે. સરકારે આવાં કામો માટે ખેડૂતોને જ સહાય આપવી જોઈએ. જેથી કામ વ્યવસ્થિત થઈ શકે.’

ખેડૂતો માટે ખૂબ ઉપયોગી એવી યોજનાઓ સરકારે અમુક સમય પૂરતી જ અમલી ન બનાવવી જોઈએ. તેના બદલે કાયમી રીતે તે ચાલુ રાખવી જોઈએ. આવી યોજનાનાં કામો પણ ખેડૂતોને સોંપવા જોઈએ જેથી બ્રષ્ટાચાર ન થાય અને કામ વધુ વ્યવસ્થિત થાય. ■

કચ્છ જિલ્લાને વારંવાર દુષ્કાળનો સામનો કરવો પડતો હોય છે. આથી જ્યારે સારો વરસાદ પડે ત્યારે એક પણ ટીપું વરસાદી પાણી દરિયામાં વહી જવા દેવાના બદલે તેનો સંગ્રહ કરવાની જરૂર છે

ચરોતર પંથકનાં ખેતરોમાં લહેરાય છે તુલસી

જેના આંગણમાં તુલસીનો ક્યારો, ત્યાં વસે મારો નંદનો દુલારો.. ભજનની આ લીટી સાબિત કરે છે કે તુલસી કેટલો પવિત્ર છોડ છે. સાથે જ ઔષધિ માટે પણ બેસ્ટ ગણવામાં આવે છે. રાજ્યમાં પ્રથમવાર ચરોતર પંથકના બોચાચણ ગામના એક ખેડૂતે સંપૂર્ણ રીતે ઓર્ગેનિક પદ્ધતિથી તુલસીની ખેતી કરવાની શરૂઆત કરી છે.

મધ્યગુજરાતમાં લહેરાતી લીલોતરી વિશ્વભરમાં પોતાની આગવી ઓળખ ધરાવે છે. જેમાં આણંદ જિલ્લો મોખરે છે. ચારેતરફ હરિયાળી અને ખેતરોમાં થતી નવા નવા પ્રકારની ખેતીના કારણે અનેક ખેડૂતોને સન્માન પણ મળ્યું છે. જેમાં ભૂપેન્દ્રભાઈ કાંતિભાઈ પરમાર પણ એક છે. ગુજરાતના આણંદ જિલ્લામાં આવેલું બોચાચણ ગામ સ્વામિનારાયણ મંદિરના કારણે વિશ્વવ્યાપી બની ગયું છે, પરંતુ આણંદમાં પ્રવેશતા કોઈને પણ પૂછશો કે તુલસીની ખેતી ક્યાં થાય છે તો નાનામાં નાનું બાળક પણ તમને કહી ઊઠશે કે તે તો બોચાચણના ભૂપેન્દ્રભાઈના ત્યાં કરવામાં આવે છે. તુલસી હિન્દુધર્મમાં પવિત્ર અને માતાનું સ્વરૂપ માનવામાં આવે છે. જેની પૂજા કરવામાં આવે છે. સાથે જ અનેક પ્રકારના રોગની સામે ઔષધિ સ્વરૂપે પણ ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, પરંતુ ખેતીનું પ્રમાણ જવલ્લે જ જોવા મળે છે. જોકે, બોચાચણ ગામમાં તુલસીનાં ખેતરો પોતાની આગવી ઓળખ લઈને ઊભાં છે. એટલું જ નહીં, અહીં કરવામાં આવતા તુલસીના વાવેતરથી

ખેડૂતોની સાથે આયુર્વેદિક ઔષધિ બનાવતી કંપનીઓને પણ તુલસીની નિકાસ બહારના રાજ્યમાંથી કરવી નથી પડતી.

ચરોતરના ખેડૂતોએ ફળફળાદિ, લીલાં શાકભાજી, કઠોળ અને ખરીફ પાકોની સાથે હવે ઔષધિય ગુણ ધરાવતી ખેતી બાજુ પણ આગળ વધી રહ્યા છે. ગુજરાતમાં સૌ પ્રથમવાર તુલસીની ખેતી કરી ભૂપેન્દ્રભાઈએ

આયુર્વેદિક અને સુગંધિત ફલેવર બનાવતા ઉદ્યોગોમાં તુલસીની માગ વધી રહી છે. તુલસીની ખેતી એટલે ઓછા ખર્ચે મબલક આવક અને સાચવણીથી મુક્તિ

ભૂપેન્દ્રભાઈ કાંતિભાઈ પરમાર,
ખેડૂત, બોચાચણ

અનેક ખેડૂતોને પ્રેરણા પૂરી પાડી છે. કોઈ પણ પ્રકારના રાસાયણિક ખાતરનો ઉપયોગ કર્યા વિના માત્ર ઓર્ગેનિક પદ્ધતિ દ્વારા તુલસીની ખેતી કરવામાં આવી રહી છે. આયુર્વેદિક દવાઓ માટે ઔષધિઓનો ઉપયોગ મોટા પ્રમાણમાં થતો હોય છે. ખાસ કરીને તુલસીનાં પાન, સાંઠી અને બીજની જરૂર રહે છે, પરંતુ તુલસીના પાકનું વાવેતર કે ઉત્પાદન નહીવત્ ધોરણે રહ્યું છે. જેનો લાભ બીજા રાજ્યને થતો હોય છે. આયુર્વેદિક દવાઓ બનાવતી કંપનીઓ ઊંચા ભાવ આપીને બીજા રાજ્યમાંથી તુલસીની આયાત કરે છે. ભૂપેન્દ્રભાઈએ પ્રાયોગિક ધોરણે તુલસીનું વાવેતર કરીને ઉત્પાદન મેળવવાની શરૂઆત કરી, જેના કારણે ઔષધિ ઉત્પાદનની સાથે સંબંધિત એકમોને પણ સહેલાઈથી તુલસી મળી રહે છે. તો ખેડૂતવર્ગને પણ આર્થિક લાભ મળતો થયો છે.

આ વિશે ખેડૂત ભૂપેન્દ્રભાઈ પરમાર ‘અભિયાન’ સાથે વાત કરતાં કહે છે, ‘તુલસી બહુવર્ષીય પાક ગણવામાં આવે છે. આયુર્વેદિક અને સુગંધિત ફલેવર બનાવતા ઉદ્યોગોમાં તુલસીની માગ વધી રહી છે. તુલસીની ખેતી એટલે ઓછા ખર્ચે મબલક આવક અને સાયવણીથી મુક્તિ. માત્ર એક એકરમાં કુલ ૧,૨૦,૦૦૦ રૂપિયાની આવક મળી રહે છે. તુલસીના પાકમાં કોઈ પણ પ્રકારના પેસ્ટીસાઈડની જરૂર રહેતી નથી. એક વખત વાવેતર કર્યા પછી પાંચ વર્ષ સુધી ઉત્પાદન મળતું રહે છે. એટલું જ નહીં, વધારે વરસાદ કે માવઠાની અસરથી પણ તુલસીના પાકને નુકસાન નથી થતું. અન્ય ખેતીના પાકથી તુલસીની ખેતીનો પાક જુદા પ્રકારનો હોય છે. આ ખેતીને નીલગાય, વાંદરા કે પછી અન્ય વનજીવથી કોઈ પ્રકારની હાનિ નથી થતી. તુલસીના પાકમાં ખર્ચ ઓછો અને આવક વધુ હોય છે. અમે જે તુલસીનું વાવેતર કરીએ છીએ તેનો સ્વાદ લવિંગ જેવો હોય છે અને રામ, શ્યામ તુલસી કરતાં લંબાઈ અને પહોળાઈ પણ વધારે ધરાવે છે. તુલસીના અનેક પ્રકાર હોય છે અને તે ઔષધિ માટે

તુલસીનું વાવેતર ૧૦થી ૪૦ ડિગ્રીના તાપમાનમાં કરી શકાય છે

બેસ્ટ માનવામાં આવે છે. માટે જ ગુજરાતની કંપનીઓ મોંમાગ્યા ભાવ આપીને અન્ય રાજ્યમાંથી તુલસીની આયાત કરે છે, પરંતુ હવે તુલસીનું વાવેતર ગુજરાતમાં જ થવાના કારણે કંપનીઓને તો લાભ થશે સાથે જ ખેડૂતોને પણ ફાયદો થશે.’

સામાન્ય રીતે તુલસી એટલે રામ અને શ્યામ એમ બે જ પ્રકારની હોય તેવી માન્યતા હોય છે, પરંતુ હકીકતમાં તુલસી ૧૫૦ કરતાં પણ વધુ પ્રકારની હોય છે. જેમાં મુખ્યત્વે ઓસીમમ બેસીલીકમ (મીઠી તુલસી), ઓસીમમ સેન્કટમ (રામ અને શ્યામ તુલસી) અને ઓસીમમ ગ્રેટીસીમમ (વન તુલસી) નો સમાવેશ થાય છે. ઓસીમમ ગ્રેટીસીમમ તુલસીની ખેતી ફાયદાકારક અને નફાકારક ગણવામાં આવે છે. તુલસીનું વાવેતર એક વખત કરવામાં આવે પછી પાંચ વર્ષ સુધી તેનું ઉત્પાદન મળતું રહે છે. બીજ ઉપરાંત કટકા કલમ કરવાથી પણ વાવેતર થઈ શકે છે. અન્ય તુલસીની સરખામણીમાં આ તુલસીના પાનની લંબાઈ ૧૦થી ૧૪ સેમી અને પહોળાઈ પથી ૮ સેમી સુધીની હોય છે. કાપણી સુધીમાં છોડીની ઊંચાઈ ૩ થી ૪ ફૂટ અને પહોળાઈ ૨ થી ૩ ફૂટ સુધી વિસ્તરે છે. સૌથી મહત્વની વાત છે કે

તુલસીને તમામ પ્રકારનું વાતાવરણ અનુકૂળ આવે છે. ૧૦થી ૪૦ ડિગ્રીના તાપમાનમાં વાવેતર કરી શકાય છે. પાણી ભરાઈ રહેતું હોય તેવી જમીનમાં તુલસીનો પાક કરવો શક્ય નથી, પરંતુ ગોરાટ, રેતાળ, મધ્યમકાળી અને સારી નિતારશક્તિ ધરાવતી જમીન પાકને અનુકૂળ રહે છે. વર્ષ દરમિયાન તુલસીમાં એકરે પાંચથી ૬ ટન સુધી સૂકું મટીરિયલ મળે છે. જેનો બજાર ભાવ અંદાજે ૨૫ રૂપિયા કિલો હોય છે. તુલસીમાં વાર્ષિક રૂ. ૧,૨૫૦૦૦થી ૧,૫૦,૦૦૦ સુધીની આવક સહેલાઈથી મળી રહે છે. માટે તુલસીની ખેતીમાં અન્ય પાકોની સરખામણી ઓછી મહેનત, ઓછું જોખમ અને ઓછા ખર્ચે વધુ કમાણી થાય છે.

બોચાસણ ગામમાં કરવામાં આવતી તુલસીની ખેતી હવે ધીમે-ધીમે વિસ્તરી રહી છે, કારણ કે તેને કોમર્શિયલ ટય આપવામાં આવ્યો છે. તેનાં છોડ, બીજ ‘ને વાવેતરની પદ્ધતિ અન્ય ખેડૂતો સુધી પહોંચતી કરવામાં આવે છે. હાલમાં તો ચરોતર પંથકના ખેડૂતો તેનો લાભ લઈ રહ્યા છે, પરંતુ ગુજરાતમાં સૌ પ્રથમવાર શરૂ કરાયેલી તુલસીની ખેતી અન્ય રાજ્યમાં થતી ખેતી કરતાં વધુ વિકસિત થશે તેમાં કોઈ બેમત નથી. આ ખેતીના કારણે ખેડૂત તો આગળ વધી રહ્યા છે સાથે જ આયુર્વેદિક દવાઓ બનાવતી કંપનીને પણ પોતાના રાજ્યમાંથી જ ભાવોભાવ તુલસી મળી રહેતા તેમને પણ રાહત થાય છે. જેથી આયુર્વેદિક દવાઓનો ઉપયોગ કરતા લોકોને પણ ફાયદો થશે. ■

આયુર્વેદિક દવાઓ માટે ઔષધિઓનો ઉપયોગ મોટા પ્રમાણમાં થતો હોય છે. ખાસ કરીને તુલસીનાં પાન, સાંઠી અને બીજની જરૂર રહે છે

ગુજરાતના ટૂરિઝમમાં એક નવો અધ્યાય જોડાશે..!!

સી-પ્લેનની પહેલી ઉડાનની સાથે આધુનિક માનવે ડેવલપ કરેલાં સ્થાપત્યોનો ટૂરિઝમ યુગ આગળ વધશે...!!

અત્યાર સુધી ‘ગુજરાતનું ટૂરિઝમ’ એવો શબ્દ આવે એટલે મંદિરો અને દેરાસરો જ દેખાય, જાણે આખું ગુજરાત બારેય મહિના અને ચોવીસે કલાક ભક્તિભાવમાં લીન કેમ રહેતું હોય..!

થોડાક વધારે જોર મારો તો મો. ક. ગાંધી...!!

સાબરમતી આશ્રમ અને કીર્તિ મંદિર...!

વાર્તા પૂરી...!!

જિંદગીનાં પચાસ વર્ષમાં જર્મનીથી લઈને જાપાન અને કાશ્મીરથી લઈને કોલંબો સુધી આખો ઉપમહાદ્વીપ ધમરોળ્યો અને એ પણ અનેક વાર,

પણ ગુજરાતનું પોતાનું ટૂરિઝમની વાત આવે એટલે લમણે હાથ મૂકી દેવાનો...!

ટૂરિસ્ટ પ્લેસ ઉપર આખા ગુજરાતમાં સગવડના નામે મીડું અને સારી પાંચ સિતારા...!! અરે, મેલો ને છા’લ, ત્રણ સિતારાના વાંધા...!!

ગેસ્ટ હાઉસ જેવી હોટેલો મળે...!!

આવું કેમ?

મોઢેરામાં શું મળે? લોથલમાં પાણીની બાટલી મળે ખરી? ધોળાવીરા સુધી પહોંચો પછી પાણી પીવાને લાયક રહો ખરા? માંડવી કચ્છ, પેલા પેલેસની હાલત જોઈ છે ખરી? અને એક સારી સેન્ડવિચ મળે ખરી? ‘સારી’ શબ્દ છે હો...!!

સાપુતારા... પાછળ ઊતરી અને આવવામાં જ રસ વધારે...!!

દીવ દમણને ગુજરાતમાં ગણવું?

સાસણ કઈ ફાઈવ સ્ટાર? ચાલુ હાલતમાં? બ્રેકફાસ્ટ ગમ્મે તે હોટલનો ખાવ અને ગોવાના બ્રેકફાસ્ટ જોડે સરખાવો તો?

જે ગુજરાતી ઉદયપુરમાં જઈને પાંચ-સાત સિતારાથી નીચે ના ઊતરતો હોય એને ગુજરાતમાં ગેસ્ટ હાઉસમાં રહેવું કેમનું ગમે...?

કદાચ ભારતભરમાં સૌથી નાનામાં નાની જગ્યામાં ફાઈવ સ્ટાર લેવલની સૌથી વધારે હોટેલ ઉદયપુરમાં છે અને એ પણ તમામ ગ્રૂપની...!!

આપણે ગુજરાતમાં કરી શકતે આવું કંઈક, પણ ના થયું એ હકીકત...!!

અમદાવાદને હેરિટેજ સિટી જાહેર કર્યું, પણ કેટલા અમદાવાદીને માણેક બુરજ અને માણેક ભાવાની વાર્તા ખબર છે?

અને હેરિટેજના નામે અમદાવાદમાં શું મળે? પોળમાં જઈને શોધો તો મળે...

પણ કોઈ ફેરવવાવાળું ખરું? ટૂરિસ્ટ આવે તો?

પેલા આશિષભાઈ એકલા હેરિટેજ વોક કરાવે એ જ, ખાડિયાવાળા...!

બાકી કોઈ નહીં અને જેસલમેરમાં

દશા-દિશા

માંડવી બીચ, કચ્છ

રામબાગ પેલેસ, જયપુર

પટવાની હવેલીએ જઈને ઊભા રહો, કેટલા ગાઈડ ગાઈડ કરીને ચોંટી પડે તમને?

કોરી ધાકોર સાબરમતી ઉર્ફે મારી સાબરમતી.. પૂર આવે અને બે કાંઠે થાય તો અમદાવાદ આખું હેલે ચડે, એકે એક પુલ જામ પેક કરે અને અમારી જેવા જૂના અમદાવાદી નાણિયેર લઈને વધાવવા જાય...!!

પણ પાણી આવે ક્યારે? તો કહે ત્રણ ચાર વર્ષે એક વાર...!!

રિવરફ્રન્ટ કર્ચો, ઉધારના સિંદૂરે, સોહાગણ થઈ સાબરમતી...!!

હવે? દુનિયા આખીની કૂઝમાં રખડીને આવ્યા એ પછી દુબઈની ધાઉ કૂઝ હોય કે શાંઘાઈની હાપુ નદીની...!

અમને એમ થતું કે સાબરમતીમાં પણ કૂઝ છુટ્ટી મુકાશે અને અમે એની ઉપર ડિનર કરવા જઈશું, ક્યારેક પતંગમાં અને ક્યારેક કૂઝમાં પણ બળ્યું કશું ય ના થયું...!

જે અમદાવાદી ગોવામાં આખી કૂઝ ભાડે કરી ને બર્થ ડે ઊજવે એને સાબરમતીમાં લગ્નની વર્ષગાંઠ ઊજવવા ના મળે...!!

અમે તો પેલા વોટર સ્કુટરના ભાવ જાણી લીધા હતા. અમને તો એમ કે હેઈ મજાના શનિ રવિમાં વોટર સ્કુટર લઈને વોટર સ્કી કરીશું સાબરમતીમાં.. જે નદીની રેતમાં રમ્યા અને જેના કાંપમાંથી મલ્લા માતા બનાવ્યા એ જ નદીમાં વોટર સ્કુટર લઈને ભમશું...!!

પણ હાય રે કિસ્મત...!!

એક સમયે એવું થતું કે મુંબઈ શાંઘાઈ બને કે ના બને મારું અમદાવાદ-ગાંધીનગર થઈ જશે. ગિફ્ટ સિટી ઘા 'એ' ઘા થશે તો..

પણ...!!

જાપાનની મેગલેવ કે શાંઘાઈની મેગલેવ.. ભગવાન આ જન્મારામાં અમદાવાદની મેગલેવમાં બેસાડ તો જન્મારો સફળ થાય...!! તમને થશે કે ટૂરિઝમની વાત કરતો કરતો

શૈશવ ક્યાં લપસી ગયો?

તો એવું છે કે ટૂરિઝમને અને સોમરસને સીધો સંબંધ, પણ આપણે અહીંયાં નામ ના લેવાય એટલે ભક્તિ બેઈઝ ટૂરિઝમ વિકસ્યું અને રૂપિયા બેઈઝ ટૂરિઝમ રાજસ્થાન ગોવા અને મુંબઈ તણાઈ ગયું...!

પણ આજે એક નવી તક ઊભી થઈ અને જોડે જોડે આશા પણ..

એક ટોક શોમાં ગુજરાતના ટૂરિઝમ ઉપર લમણા લેવાના હતા..

ટૂરિઝમમાં મોટે ભાગે હું એવું માનું છું કે કુદરતી, ઐતિહાસિક, કે પછી માનવનિર્મિત, પણ દરેક જગ્યામાં કંઈક નવું કે અચરજ હોય તો જનતા જનાર્દન જોવા જાય...!!

મારા જેવા જ કોઈક રખડું ગુજરાતીએ એક કહેવત બનાવી છે..

‘બહાર ફરવા નીકળો એટલે પહાડ, પાણી, પથરા અને પાંદડા બીજું કશું જ ના હોય...!!’

હવે આ પથરા, પાણી, પાંદડાં અને પહાડ ઉપર સરખી સગવડ કરવી પડે તો મલક આખું માણવા આવે બાકી તો ગીત’ડા ગાયા કરવાના.. આપણા મલકમાં માયાળુ માનવી રે..!

માનવી માયાળુ એ વાતની ના નહિ, પણ ‘માયા’ ના મળે...!!

નાથિયો જ રહે, નાથાલાલ તો ખિસ્સામાં ‘માયા’ હોય તો જ થાય...!!

ગુજરાત ઘણી બધી ગાડીઓ ટૂરિઝમની બાબતમાં ચૂકી ગયું છે. પાંચ હજાર વર્ષ જૂનો હડપ્પા સંસ્કૃતિનો પુરાવા સાથેનો ઇતિહાસ છે, પણ માર્કેટ ના કરી શક્યા. રાજસ્થાન કરતાં અડધા મહેલો છે, પણ જાળવી ના શક્યા બધું પડીને પાદર થયું, સરસ મજાના બીચ છે, કચ્છ માંડવીનો બીચ કે પેલો નવો નવો બ્લ્યુ બીચમાં નમ્બર લાગ્યો છે એ, પણ કશું જ ડેવલપ ના કરી શક્યા...!

એક માત્ર રણોત્સવ માર્કેટમાં થયો...!!

અને હવે સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી આ સી-પ્લેન દ્વારા માર્કેટ થઈ રહ્યું છે.

ખૈર, જો ચલા ગયા ઉસે ભૂલ જા...!

પણ હવે ડિઝની જેવો પાર્ક, રામોજી જેવો સ્ટુડિયો, સિંગાપોર જેવું જૂ, સ્કુબા, પેરા-ગ્લાઈડિંગ, બીજી બધી વોટર સ્પોર્ટ્સ આવું બધું માનવ નિર્મિત લાવીને ગુજરાતનું ટૂરિઝમ આગળ વધારી શકાય..

હવે ઝટ કરો, કોગળિયું તો જશે, પણ એ ભેગી ભૂખ ઉઘડશે દુનિયાની રખડવાની...!!

પહાડ નામે ગિરનાર છે, પાણી નામે સાબરમતીનો રિવરફ્રન્ટ અને કેવડિયા, પાંદડાં તો સાસણના અને પથરા તો કંડારેલા ઠેર ઠેર પડ્યા છે નવઘણ કૂવો ‘ને રાણકી વાવ બધું કેટ કેટલુંય છે...!!

સગવડ ઊભી કરો અને એ પણ ક્વોલિટીવાળી...!!

ટેન્ટ સિટી તો ટેન્ટ સિટી, પણ સારા મા’ઈલું કરો તો ગુજરાતનો રૂપિયો ગુજરાતમાં રહે અને બહારનો પણ અહી ખેંચાઈ આવે...!

પહેલા સાઈટને આઈડેન્ટિફાય કરીને ડેવલપ, પછી માર્કેટ અને છેલ્લે મેન્ટેન...!

કચ્છનો રણોત્સવ ઉત્તમ ઉદાહરણ...!!

માળું મે’હું વે’સી ખાધું હો...!!

મલક ગાંડું થઈ ને ઝો’વા ઘો’ડે હો...!

માસ્ટરી હો બાકી...!

જોઈએ હવે સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી કેટલું વેચાય છે...!

સી-પ્લેનમાં બેસવું તો પડે હો ભ’ઈ...!!

બુલેટ ટ્રેનનું પણ ઝટ ગોઠવો હો ‘બાપા’...!!

લોકો દહેજને સાયકામાં કારખાના ખોલી ને બેઠા છે,

બુલેટ ટ્રેનમાં અપડાઉનના સપના જુએ છે...!!

શ્યામા સાંભળજો સાદ ભીડભંજની...

કાલી સાથે જોડાયેલો છે કલકત્તા-કોલકાતાનો ઇતિહાસ, જ્યારે કલકત્તા મહાનગર બન્યું નહોતું ત્યારથી કાલી ભક્તો કાલીઘાટના કાલી મંદિરની યાત્રા માટે આવતાં, હુગલી નદીની એક નહેર આદિગંગા સમીપ આ મંદિરની મહિમા અનોખી છે. આમ તો દર વર્ષે કાળી ચૌદસના દિવસે આખા બંગાળમાં ગલી-ગલીમાં કાલી પૂજા થાય છે, પણ કાલીઘાટની કાલી દરરોજ પૂજાય છે, તેના દર્શન અને પંડાઓ દ્વારા પૂજા કરાવવા અપાર ભીડ ભેગી થાય છે. કાલી મંદિર સુધી પહોંચતા જ ખ્યાલ આવી જાય કે જેના માટે કહેવાય છે, ‘કાલી કલકત્તેવાલી તેરા વચન ન જાય ખાલી’નાં દર્શન કરવા સહેલા નથી.

દેવીપુરાણમાં વર્ણન છે કે દુષ્ટોના દમન માટે પાર્વતીએ કાલી સ્વરૂપ ધારણ કર્યું હતું. કાલી ક્ષેત્ર કે કાલી મંદિર એકાવન શક્તિપીઠમાંનું એક છે. પુરાણો મુજબ મહાદેવ સતીને ખભે ઉપાડી જઈ રહ્યા હતા ત્યારે અહીં સતીના જમણા પગની ચાર આંગળીઓ પડી હતી, તે ક્ષેત્ર શક્તિપીઠ બન્યું.

બ્રહ્માનંદ ગિરી અને આત્મારામ બ્રહ્મચારી નામના બે સંન્યાસીઓએ કાષ્ટ પથ્થરની એક શિલા પર કાલી મૂર્તિનું સર્જન કર્યું. ૧૮૦૮માં શિવદાસ ચૌધરી અને તેમના પરિવારે વર્તમાન કાલી મંદિર બંધાવ્યું. આ મંદિર નેવું ફૂટ ઊંચું છે. પરિસરમાં ઘણા નાનાં મંદિરો પણ છે. પીઠરક્ષક દેવતા નકુલેશ્વર, શ્યામરાય, રાધાકૃષ્ણનાં મંદિરો છે.

જ્યાં કાલી બિરાજમાન છે તે ગર્ભગૃહમાં જઈ દર્શન કરવા કે પૂજા કરાવવી હોય તે માટે લાઈનો લાગે છે. કાલીને શ્યામા પણ કહેવાય છે. દેવીનું કૃષ્ણવર્ણી તરીકે પણ વર્ણન છે. દક્ષિણેશ્વરમાં ભવતારિણી કાલીની પૂજા થાય છે. રામકૃષ્ણ પરમહંસ કાલીકૃષ્ણ કહીને પણ માતાને પોકારતાં. એક માન્યતા મુજબ દિવાળીના લક્ષ્મીપૂજન થાય છે તેમ કાલી પણ લક્ષ્મી તરીકે પૂજાય છે.

મા કાલીના દાંત, હાથ, જીભ અને મુગટ અસલ સોનાનાં છે. ધાર્મિક માન્યતાઓ મુજબ પુરોહિતો આંખે પાટા બાંધી સ્નાન કરાવે છે. જેઓ ગર્ભગૃહ સુધી પહોંચી શકતા નથી તેઓ સામે નટમંદિરના પ્રાંગણમાં ઊભા રહી સરકતી ભીડ વચ્ચે દર્શન કરી લેતાં હોય છે. દેશ-વિદેશથી આસ્થાળુઓ અચૂક કાલીઘાટ કાલી મંદિર આવતાં રહે છે. ગિરદી વચ્ચે પંડાઓ સંકલ્પ સાથે પૂજા કરાવતાં રહે છે. હાથમાં ટોકરી જેમાં ફૂલમાળાઓ, પ્રસાદી લઈ ગૌત્ર પૂછી શક્તિની આરાધના થાય છે. શ્રદ્ધા સાથે લોકો કાલીને નમે છે. અગવડો ભૂલી લોકો દર્શન માટે તડપે છે. ગર્ભગૃહની દીવાલ પર પોતાની વ્યથા, કથા અને મનોકામના લખી ભક્તો માતાને વિનવી જાય છે તેમાં પણ મંગલવાર અને શનિવારે અસાધારણ ભીડ જામે છે.

વર્તમાન સંજોગોમાં કાલીના ભક્તો વિધિ પ્રમાણે પૂજા કરાવી શકતાં નથી. જોકે સાર્વજનિક કાલીપૂજા ગામોગામ થશે. મંગલ કાવ્ય મુજબ નવદ્વીપના રાજા કૃષ્ણચંદ્રના સમયમાં અઢારમી

સદીમાં વાર્ષિક કાલીપૂજાની શરૂઆત થઈ તે ધીમે ધીમે લોકઉત્સવ બની વિસ્તરી ગઈ. પશ્ચિમ બંગાળમાં લગભગ દરેક ગામમાં કાલી મંદિર જોવા મળે છે. દક્ષિણ કાલી, સ્મશાન કાલી, ભદ્રકાલી, શ્રીકાલી, મહાકાલી, ચામુંડા કાલી, સિદ્ધિ કાલી નામે પૂજાય છે. કોલકાતા નજીકનાં ઉપનગરો પૈકી બારાસાત, મધ્યમત્રામ અને નૈહટ્ટીની કાલીપૂજાના પંડાલો અને વિરાટ કાલી મૂર્તિઓ જોવા જેવી હોય છે.

કાલીને તેના સાધકો આનંદમયી, કરુણામયી કહીને સાદ આપે છે. તેમની શ્રદ્ધા છે, શ્યામા સાદ સાંભળી દુઃખ દૂર કરે છે. આપણી સંસ્કૃતિ અને સંસ્કારોનું આ ઊંડાણ છે કે લોકોની શ્રદ્ધા આગળ બધાં બંધનો તૂટી જાય છે. અહીંનું સિંદૂર વખણાય છે. સોહાગણો તેને સેંથીમાં પુરી કાલીના આશીર્વાદ માથે ચઢાવે છે.

કાલીઘાટનું કાલી મંદિર શક્તિપીઠ તો છે. સર્વશક્તિમાન કાલીપીઠ પણ છે. કાલી વંદનામાં એમ કહેવાય છે તે સર્વસિદ્ધિકારી મંગલા છે. ઘણા તાંત્રિક વિદ્યા પણ અજમાવતાં હોય છે. ઘણા નમીને કાલીને રિઝવી લેતાં હોય છે. સાહિત્યકારોએ કાલીને બંગાળનું ગૌરવ ગણાવ્યું છે. કોલકાતાની સંસ્કૃતિ તરીકે વખાણી છે. આખા વિશ્વમાં કાલીના કલકત્તા તરીકે ઓળખ આપી છે. કાલીના આરાધકોએ સરળ ભાષામાં કીર્તન થાય તે માટે શ્યામા સંગીતનું સર્જન કર્યું. શક્તિની દેવીની કૃપા મેળવવા શ્યામા સંગીત પણ લોકપ્રિય છે. આઘશક્તિ મહામાયાને ભક્તિ કાવ્યમાં ઢાળી શ્યામા સંગીત તરીકે સર્જન કરનારાઓમાં કવિ રામપ્રસાદ સેન અને કમલાકાંત ભટ્ટાચાર્યનું પ્રારંભિક યોગદાન રહ્યું છે.

નિર્દોષ પ્રજા પર થતા જુલ્મોને અટકાવવા અને દૈત્યોનો સર્વનાશ કરવા રોષ સાથે હાથમાં લાંબા હાથવાળો હાંસિયો લઈ કાલી નીકળી પડ્યા હતા તેમને કાર્ય પૂર્ણ થતાં અટકાવવાનો કોઈ માર્ગ ન મળતાં, મહાદેવ સ્વયં તપ મુન્દ્રામાં ગોઠવાયા. દેવી તેમના સ્પર્શ માત્રથી અટકી ગયા. ભૂલ થઈ એમ માની જીભ બહાર આવી!

જબાકુસુમના લાલ ફૂલોના શણગારમાં કલકત્તાની કાલીનું વચન કદી ખાલી જાય નહીં તે શ્રદ્ધા હજી પણ ફળે છે! ■

આપણને તો આવા મહેમાન ગમે!

એમ તો આજકાલ બધા દિવસો સરખા જ જાય છે તોય જેમ જેમ રજા કે તહેવાર આવતા જાય છે, તેમ તેમ જૂની યાદોના પટારા ખૂલતા જાય છે. નવરાત્રિ તો રૂમઝૂમને બદલે ગુપચુપ જ જતી રહી અને જલેબી ફાફડાની હોહા વગરનો દશેરા પણ ગયો. હવે? શું આ વર્ષે મહેમાનો વગરનું દિવાળી વેકેશન જશે? અરેરે! આ તો મોટામાં મોટી ખોટ પડવાની. દર વર્ષે મહેમાન આવતાં પહેલાં, આવ્યા પછી અને ગયા પછી પણ ઘરમાં અને જીવનમાં કેટલી ઊથલપાથલ મચી જતી! દિવસો સુધી ઘરમાં એકબીજા સાથે અબોલા રહેતાં અને એકબીજા પર આક્ષેપોના બોમ્બ ફોડવા પછી જ ઘર પાછું પહેલાંની જેમ ગોઠવાતું, એ બધી મજા આ વર્ષે નહીં મળે? કંઈ નહીં, ચાલો આ વર્ષે જે લોકો ભૂલાયા જ નથી એ લોકોને ફરી એક વાર યાદ તો કરી લઈએ.

આટલાં વર્ષોમાં તો કેટલાય મહેમાન આવ્યા હશે ને ગયા હશે, પણ અમુક ખાસ મહેમાન એમના લખ્ખણની છાપ છોડતા ગયા છે એ કેમ ભૂલાય? જોકે, આજેય એ લોકો યાદ છે એનો અર્થ જ એ કે આપણને આવા મહેમાન ગમે છે! એ લોકો આવે તો જીવન નવેસરથી જીવવા જેવું લાગે, ઘરમાં ને આપણા વર્તનમાં પણ ફેરફાર કરવા જેવો છે એનું ભાન થાય. ભવિષ્યમાં આવનારા મહેમાન સાથે કઈ કઈ તકેદારી રાખવી તેનીય વારંવાર ચર્ચાઓ થાય. ખેર, નજીકના ભવિષ્યમાં કોઈ મહેમાન આવી ચડે અથવા આપણને પણ મહેમાન બનીને કોઈને હેરાન કરવાનું મન થાય તો કઈ કઈ

વાતો ધ્યાનમાં રાખશું?

સૌથી પહેલાં તો, અચાનક જ ટપકી પડતાં એટલે કે કાગળપત્તર કે ફોન વગર આવી ચડતાં મહેમાન યાદ છે ને? એવે સમયે આપણુ ઘર? વેરણછેરણ જ હોય, એક બાજુ ગેસ પર કંઈ ને કંઈ તો મૂકેલું જ હોય, બધાનાં કપડાંના ઠેકાણા જ ન હોય, કારણ કે બધા વેકેશનના મૂડમાં હોય એટલે નાહવાની કોઈને ઉતાવળ જ ન હોય, બની શકે કે એવા સમયે ઘરમાં યુદ્ધ પણ ફાટી નીકળેલું હોય ને આવી ગંભીર પરિસ્થિતિમાં સાવ અચાનક જ મહેમાન દેખાય પછી તે ટપકી પડેલા જ લાગે ને? ખેર, એમને જોઈને, ‘હાય હાય તમે? એકદમ જ?’ બાકીના સવાલો આઘાતમાં ગળી જવાય. હવે એમને ના તો કહેવાય નહીં, કે ‘પછી આવજો’ એમ પણ ન કહેવાય! બેસ્ટ એક્ટરના એવોર્ડને લાયક એવા આપણે હસતાં-હસતાં એમનું સ્વાગત કરીએ કે એમના આવવાથી આપણને કેટલો આનંદ થયો! જો આપણા ઘરમાં એકાદ અળવીતરું હશે તો એમના મોં પર જ કહેશે, ‘ફોન કરીને આવવું જોઈએ ને?’ એ તો આપણને મહેમાન સાચવતાં આવડે એટલે દિલની વાત મનમાં ભંડારીને ગળગળા થઈ બોલીએ, ‘ના રે, તમે તો ઘરનાં કહેવાઓ. એમાં શું ફોન કરવાનો? આવો આવો.’

બસ, ફક્ત આટલા આવકારને જ સાચો માનીને આવતા મહેમાનની ખોટ આપણને ક્યારેય નથી પડતી. પેલા મહેમાન યાદ છે ને, જે પહેલેથી જ આપણા ઘરને પોતાનું સમજીને

જ રહે છે! હવે આપણને જ પહેલેથી બહુ વરસી પડવાની ટેવ તે ભોગ તો આપવો જ પડે ને? આપણો રૂમ જ એમને હવાલે કરીને, આપણે બીજા કોઈ રૂમમાં કે હોલમાં નહીં તો છેલ્લે રસોડામાં પથારી કરતાં થઈ જઈએ! હવે ભગવાન માટે એટલું નહીં કરીએ? આમ જોવા જાઓ તો ખાલી દેખાવ ખાતર લાવેલી એમની બેગમાં કંઈ હોતું જ નથી! આપણો કબાટ એમનો જ તો છે! જવા દો, બહુ વિગતે વાત કરતાં ક્યાંક રડી પડાશે. એમના ગયા પછી ધર્મશાળા જેવા ઘરને સાફ કરતા નાકે દમ આવે ને વેકેશન પૂરું થઈ ગયું તે યાદ આવતાં ભીંતમાં માથું પછાડવાનું બાકી રાખીએ.

ખિસ્સામાં હાથ ન નાંખતા મહેમાન તો કેમ ભુલાય? પૈસા ન હોવાનું કે છુટ્ટા ન હોવાનું બહાનું તો એવું દયામણુ મોં કરીને બતાવે કે એમ થાય, જવા દો, એની પાસે માગીને નકામું મોં બગાડવાનું. આ લોકો કાયમ જ ઘરની બહાર વગર પૈસે જ નીકળતાં હશે? કે પછી, મહેમાન બનવાનું યાદ રાખીને ખાલી ખિસ્સે જતા હશે? કોણ જાણે! જવા દો, યાદ કરવા બેસીએ તો મૂડ બગડતાં વાર નહીં લાગે, પણ એક મહેમાનને તો હું ક્યારેય નહીં ભૂલું. રોજ રોજ જાતજાતનું બનાવીને ખવડાવવા છતાં, રોજ જ બધામાં કંઈ ને કંઈ ખામી કાઢતા મહેમાનને હું ક્યારેય માફ નહીં કરું. શું હું એટલું ખરાબ રાંધુ છું? (આ સવાલ ઘરનાં લોકોથી ખાનગી રાખ્યો છે.)

તમને કેવા મહેમાન ગમે...? ■

Jab Suno Top Suno

Top ગીતો, Top વાતો એટલે Top FM

13 Stations 1 Network

Junagadh 91.9 • Jamnagar 91.9 • Bhavnagar 93.1 • Godhra 93.1 • Veraval 93.5 • Porbandar 93.5
Bharuch 105.2 • Mehsana 92.7 • Leh 91.1 • Kargil 91.1 • Kathua 91.1 • Poonch 94.3 • Bhaderwah 94.3

www.topfm.in | Follow Us on :

આયુર્વેદની દ્રષ્ટિએ

'મઠિયું' રેચક કહેવાય?!

દિવાળીમાં ઘરે આવતા શુભેચ્છકો માટે તૈયાર કરાતી ડિશમાં ફરસાણ અને મીઠાઈઓમાં આમ તો ઘણા બધા ખાદ્ય-સભ્યોની ગણના થાય છે. જેમ કે ભાખરવડી, ચકરી, તીખી-મોળી સેવ, મઠિયાં, સુંવાળી, ઘૂઘરા, કાજુકતરી... આ સૌમાં માત્ર 'ને માત્ર મઠિયાં જ એવો ખાદ્ય મેખર છે જેના વિના નથી તો સુંવાળીને ચાલતું કે નથી તો ઘૂઘરાને ચાલતું. ઘૂઘરો ભલે કહેવાય 'ઘૂઘરો', પણ ૮૦ વર્ષના દાદાને પણ એ એટલો જ ગમે, જેટલો ૮ માસના નવજાત ટાબરિયાને ગમે! એ વાત જુદી છે કે દાદાને ઘૂઘરો ખાવો ગમે, ટાબરિયાને ઘૂઘરે રમવું ગમે! જેમ માણસે માણસે ફેર હોય, એમ ઘૂઘરે ઘૂઘરે ફરક હોય ને સાહેબ!

ઘરનાં મઠિયાં કરતાં સંબંધીના ઘરનાં મઠિયાં આંતરિક ઊર્જા પેદા કરે છે. કોઈ મઠિયાપ્રેમી વૈદરાજે તો મઠિયાને 'એનર્જેટિક ડાયેટ' તરીકે પણ સ્વીકાર્યું છે. એમના કહેવા મુજબ જે વ્યક્તિ દરરોજ સવારે બે મઠિયાં ચા સાથે, બપોરે એક મઠિયું લંચ સાથે, સાંજે એટલે કે રાત્રે બે મઠિયાં ડિનરમાં વાઈફ સાથે ખાય એના જીવનમાં ક્યારેય કશું માહું બની શકતું નથી. ધારો કે કોઈ એનું માહું વિચારીને કંઈક માહું કૃત્ય કરવા આવે તો આવનારને એનું માહું પરિણામ ભોગવવું પડે એટલી ઊર્જા મઠિયામાં રહેલી હોય છે.

સામાન્ય રીતે દિવાળીની ઓળખ મઠિયાંથી થાય છે. ડિશમાં ગમે તેટલી સારી, તાજી (એટલે કે ચાલુ વર્ષની) અને મોંઘી મીઠાઈ આપણી સામે મલકાતી હોય તોપણ એકાદ મઠિયું એમાં ન હોય તો એ ડિશ ટીકાને પાત્ર બની જાય. દિવાળીની

ડિશમાં મઠિયું હોવું એ ડિશની આભા અને ઈજજત ગણાય.

મઠિયું જ એક એવું છે કે જેને વૈદ્યોએ બારમાસી પથ્ય ફરસાણ તરીકેની માન્યતા આપી છે. કેટલાક કંજૂસ વૈદ્યો એવું પણ કહે છે કે મઠિયું તળીને નહીં, શેકીને ખાવું જોઈએ. તળવાથી મઠિયું તકલાદી અને બરડ બની જાય છે અને મઠિયામાં 'મઠ'ના ગુણો હોય છે તે બળી જાય છે. જ્યારે શેકવાથી મઠના ગુણો બેવડાય છે.

શેકેલું મઠિયું સ્વાદમાં મીઠું હોય છે. આવું મઠિયું ખાઈને તમે કોઈને ઠપકો આપો તો પણ એને માહું નહીં લાગે. તો કેટલાક વૈદ્યો એવું પણ કહે છે કે, મઠિયું તો તળેલું જ

સારું... મઠ અને સિંગદાણા ભેગા થાય એટલે શક્તિ પ્રગટ થાય. કદાચ એટલે જ આ લોકો મઠિયાંને 'મલ્લોત્સાહક આહાર' તરીકે પણ ઓળખાવે છે. 'મલ્લોત્સાહક' એટલે મઠિયું ખાનારને 'મલ્લ' જેવા બનવાનો ઉત્સાહ મળતો હોય છે. મઠિયું જ એકમાત્ર એવું છે જે ખાવાથી મોઢાને અને દાંતને સારી એવી કસરત મળી રહે છે.

કોઈ વ્યક્તિને મઠિયું ખાતાં તમે જોઈ છે? જોવા જેવું એ દૃશ્ય હોય છે! મઠિયું ખાનાર પહેલાં તો મઠિયાંને એવી રીતે પકડશે જાણે કે નવી નવી પ્રિયતમાની આંગળી ન પકડતો હોય! (અહીં મઠિયું ખાનાર પુરુષ કે પતિની વાત થાય છે! સ્ત્રીઓને તો મઠિયાંની નવાઈ જ ક્યાં હોય છે?!) પછી ધી...રેથી મઠિયાંની ધારને તોડશે... મઠિયું સહેજ હઠીલું હશે તો એ મચક નહીં આપે... એટલે પેલો માણસ

ઘરની અન્ય વ્યક્તિઓની સામે એવી રીતે જોઈ લેશે જેમ શિવધનુષ તોડવા માટે જોર કરીને શિવધનુષ ઉપાડવા જતાં રાવણને જે ક્ષોભ થયેલો એ ક્ષોભને કોઈ જોઈ તો નથી ગયું ને - એ જોવા જે રીતે રાવણે

લાફ્ટર વાઘરસ

જોયેલું... એ રીતે પેલો મઠિયાંવીર બધાંની સામે જોઈ લેશે! અને પછી ધી...રેથી અંગૂઠાનો નખ એટલા જોરથી મારશે કે પેલું મઠિયું અંગૂઠો કુદાવીને ડિશની બહાર એન્ટ્રી લઈ લેશે! ‘મઠિયું મારી ઈજજત પર ઈચ્છી ફેરવી ગયું?’ એમ વિચારીને મઠિયાંવીર યજમાનને પૂછશે : ‘મઠિયાં તમે સિંગના તેલમાં જ તળેલાં છે ને?’

‘હા, હા!’ યજમાન બહેન મઠિયાંનાં વખાણ થઈ રહ્યાં છે એમ સમજી હસતાં મોઢે કહેશે, ‘સિંગના તેલમાં જ તળ્યાં છે, કેમ પૂછવું પડ્યું? સ્વાદિષ્ટ નથી બન્યા કે શું?’

‘અરે હોય.’ પેલો મઠિયાંવીર કહેશે, ‘સ્વાદિષ્ટ તો બન્યા જ હશે ને, તમે બનાવો પછી... ખલ્લાઆ...સ!’

‘કેમ, બન્યા હશે એટલે?’ યજમાન ચીને આશ્ચર્ય થશે. ‘હજુ તમે મઠિયું ચાખ્યું જ નથી?’

‘એટલે જ પૂછું છું ભાભી કે મઠિયાં કયા તેલમાં તળ્યાં છે? જુઓને સહેજ અડું છું ત્યાં જ દેડકાંની જેમ કૂદકો મારીને ડિશની બહાર નીકળી જાય છે! આજકાલ તો વેપારીઓ તેલમાં પશુ-પ્રાણીઓની ચરબી પણ ભેળવતાં હોય છે. નહીંતર આમ દેડકાંની જેમ મઠિયું... કૂદકા ન મારે... સિંગતેલમાં તળેલાં મઠિયાં તો કેવાં સ્થિર અને અડગ મનનાં હોય છે! જ્યારે આ તો...’

- આ તો એક કલ્પના છે, પણ વાસ્તવમાં આવી બને છે. અમારા એક સંબંધી છે... તમે ગમે ત્યારે એમના ઘેર જાઓ, ડિશમાં મઠિયાં મૂકીને તમારી સામે ધરી દેશે! સહેજ યાદ કરીને આપણે એમને કહીએ કે ‘ભાભી, આજે તો હોળી છે...!’ તો તરત જ મઠિયાં સામે દયામણી નજરે જોઈને આપણને કહે, ‘તમારી હશે હોળી, અમારે તો બારે મહિના દિવાળી જ દિવાળી! બાસુંદીમાં બોળી-ઝબોળીને મઠિયાં ક્યારેય ખાધાં છે? એક વાર ખાઈ જોજો... તમેય અમારી જેમ બારમાસી મઠિયાંપ્રેમી બની જશો!’

હવે તો અમેરિકા, ઓસ્ટ્રેલિયા કે લંડનથી આપણા ગુજરાતીઓ વતનમાં આવે છે ત્યારે

ત્યાંના રહેવાસી ગુજરાતીઓ કહેતા હોય છે - ‘દેશમાંથી પાછા આવો ત્યારે બીજું કશું નહીં લાવો તો વાંધો નહીં, પણ મઠિયાં તો લેતાં જ આવજો... જો આ વખતે પણ ગયા વર્ષ જેવી ભૂલ કરી અને મઠિયાં લાવવાનું ભૂલી ગયા, તો ધીસ ઈંઝ માય લાસ્ટ વોર્નિંગ... સંબંધો બ્લોક કે ડિલીટ કરતાં મને સહેજેય વાર નહીં લાગે, હા.’

‘આને કહેવાય મઠિયાં-પ્રેમ! મઠિયાં માટે લોકો સંબંધોનું પણ બલિદાન આપી દેતાં અચકાતાં નથી. અમારો એક મિત્રપરિવાર તો એટલો મઠિયાપ્રેમી છે કે ફેમિલીમાં કોઈ પણ વ્યક્તિનો બર્થ ડે ઊજવવાનો હોય, મઠિયાંથી જ ઊજવે! પાછો નિયમ પણ કેવો - જેનો બર્થ ડે ઊજવાતો હોય એનાં જેટલાં વર્ષ પૂરાં થયાં હોય એટલાં મઠિયાં તળવાનાં! એક પણ મઠિયું વધારે નહીં, કે એક પણ ઓછું નહીં! આ પરિવારમાં ગયા વરસે નવજાત શિશુનો બર્થ ડે ઊજવાયો - એક વર્ષ પૂરું કરીને ટાબરિયું બીજા વર્ષમાં પ્રવેશ્યું ત્યારે સત્તર જણાના સંયુક્ત પરિવારમાં માત્ર એક જ મઠિયું બનાવેલું અને બધાંએ હર્ષોલ્લાસ સાથે એ બર્થ ડે ઊજવેલો! મને તો ખરેખર આશ્ચર્ય થયેલું કે સત્તર જણાની વચ્ચે માત્ર એક જ મઠિયું?! યસ બોસ, એક જ મઠિયું અને એ પણ સત્તર જણાએ ધરાઈને ખાધું...! એ તો ઠીક, વધેલું મઠિયું બીજા દિવસે ખાઈશું, એમ વિચારીને ફીઝમાં સાચવી પણ રાખેલું! એ તો બીજા દિવસે ખબર પડી કે એ મઠિયું નહોતું, મોટો મઠિયો હતો! કાચવાળા ગોળાકાર ડાઈનિંગ ટેબલ પર લોટ પાયરીને એવડું મોટું મઠિયું બનાવેલું કે એ લોકોએ મઠિયાનું નામ પણ ‘ગોળમેજી મઠિયું’ પાડી દીધું!

આજે તો મઠિયાંનો સેન્સેક્સ મીઠાઈ કરતાં અનેકગણો ઊંચો જઈ રહ્યો છે. મઠિયાંક્ષેત્રે રોકાણ પણ વધવા માંડ્યું છે. એક બિલ્ડર અમારા મિત્ર છે, એમણે તો લોકડાઉનના કારણે રીઅલ એસ્ટેટમાં મંદી આવી ગઈ, પરિણામે ધંધામાં પરિવર્તન લાવવાનું વિચાર્યું, કોરોનાને લીધે મીઠાઈનો વપરાશ ઘટવા લાગ્યો અને ફરસાણનો વપરાશ વધવા

માંડ્યો ત્યારથી એમણે પોતાના ધંધામાં બ્રેક લઈને મઠિયાં ઉદ્યોગમાં ઝંપલાવ્યું છે. રોજના હજારો ટન મઠિયાં ઉતારે છે. ક્યારેક મઠનો લોટ ન મળે તો મગનો, અડદનો... છેવટે કપાસિયાનો લોટ લઈને પણ મઠિયાનું પ્રોડક્શન ચાલુ જ રાખ્યું છે. એક વાર મેં એમને પૂછેલું : ‘મિત્ર, ચણાના લોટનાં મઠિયાં બનાવી તમે લોકોના પેટમાં પધરાવો છો. ભલા માણસ આવું કરાય?’ ત્યારે એમણે મને કહ્યું, ‘એ તો તમને હું ઓળખું છું કે તમે હાસ્યલેખક છો એટલે મારી સાથે અત્યારે ગમ્મત જ કરતા હશો, પણ તમારી જગાએ જો બીજો કોઈ હોત, તો મેં એમને સારા શબ્દોથી નહીં, તમતમતા શબ્દોથી જવાબ આપી દીધો હોત... અરે ભાઈ, ચણાનો લોટ પધરાવીને હું લોકોને કબજિયાત થતી રોકું છું. અરે, કબજિયાત થઈ હોય તો આ બહાને એમનો ઈલાજ કરું છું. બિલ્ડરના ધંધામાં તો માત્ર સ્વાર્થ હતો, આ તો સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ પણ કરી શકાય એવાં પવિત્ર હેતુથી જ મેં મઠિયાં ઈન્ડસ્ટ્રીઝ શરૂ કરી છે!’

એક જમાનો હતો કે મઠિયાં માત્ર દિવાળીના તહેવારોમાં જ જોવા, (ક્યારેક ખાવા પણ!) મળતાં! આજે તો બારે મહિના મઠિયાં ખાવા પણ અને જોવા પણ મળે છે! મલ્ટિપ્લેક્સ થિયેટરોમાં કે મોટા મેગા મોલમાં ત્રીસ-પાંત્રીસ રૂપિયા જો છૂટા ન હોય તો એ લોકો એના વિકલ્પમાં મઠિયાંનું પેકેટ પણ પકડાવી દે છે! મઠિયાંનું આજે ગ્લોબલાઈઝેશન થઈ ગયું છે. પહેલાં તો આપણા ગુજરાતમાંય મઠિયાંનો કોઈ ભાવ નહોતું પૂછતું... આજે એ જ મઠિયું ભલભલાના ‘ભાવ’ બોલાવતું થઈ ગયું છે. વાત તો એવી પણ જાણવા મળી છે કે અત્યારે ચાલી રહેલા ‘કૌન બનેગા કરોડપતિ’ શોમાં અમિતાભ બચ્ચને હમણા થોડા દિવસ પહેલાં જ એવો પ્રશ્ન પૂછેલો કે મઠિયાંનું મૂળ વતન કયું? શાંઘાઈ, દારેસલામ, ઈટાલી કે ગુજરાત? એ તો ઠીક, પણ હમણા હમણા અમિતાભ બચ્ચન અને શાહરુખ ખાન વચ્ચે આ બાબતે સ્પર્ધા પણ શરૂ થઈ છે... સ્પર્ધા એવી છે કે - મઠિયાંનો ઈન્ટરનેશનલ બ્રાન્ડ એમ્બેસેડર કોણ બને! ફિલ્મોમાં કરોડો રૂપિયા લેતાં આ બંને કલાકારો માત્ર ‘મઠિયાં’ ખાતર, વિનામૂલ્યે મઠિયાંના બ્રાન્ડ એમ્બેસેડર બનવા તૈયાર થયા છે!

ખરેખર, જમાનો જ મઠિયાંનો છે! પહેલાં તો માત્ર ગઠિયાનો જ હતો! ■

આપણા ગુજરાતીઓ વતનમાં આવે છે ત્યારે ત્યાંના રહેવાસી ગુજરાતીઓ કહેતા હોય છે - ‘દેશમાંથી પાછા આવો ત્યારે બીજું કશું નહીં લાવો તો વાંધો નહીં, પણ મઠિયાં તો લેતાં જ આવજો.’

હેમલા એવ

આવો ઉજવીએ ઘરો ફેન્ડલી દિવાળી

છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોથી પ્રદૂષણ મુક્ત તહેવારો ઉજવવાની શરૂઆત કરવામાં આવી છે, ત્યારે આ વર્ષે મહિલાઓએ ઘરો ફેન્ડલી દિવાળી ઉજવવાની એક મુહિમ શરૂ કરી છે. ફટાકડાથી થતાં વાયુ પ્રદૂષણની સાથે-સાથે ઓર્ગેનિક રંગની રંગોળી અને સ્વાસ્થ્યવર્ધક, ઇમ્યુનિટીથી ભરપૂર મીઠાઈઓ અને પીણા બનાવી દિવાળીને વિશેષ બનાવવાનું આયોજન શરૂ થઈ ગયું છે.

હેતલ રાવ

hetalrao@abhiyaan.com

સૌનો માનીતો અને ચહિતો તહેવાર એટલે દિવાળી, વર્ષના અંતિમ અને નવા વર્ષને આવકારતા આ તહેવારની શરૂઆત ઘરસફાઈથી થાય છે અને ખરીદી-પૂજાપાઠ, ખાણી-પીણીની લિજ્જત અને આનંદ-મસ્તી સાથે પૂર્ણ થાય છે. માટે જ વર્ષભર દિવાળીની રાહ જોવાતી હોય છે, પરંતુ આ વર્ષે પરિસ્થિતિ જરા જુદી છે. કોરોના મહામારીના કારણે સાવચેતીની સાથે દિવાળીની ઉજવણી કરવાની છે. જેમાં મહિલાઓએ ઇકો ફેન્ડલી દિવાળી ઉજવવાનો નિર્ધાર કર્યો છે. જેની માટે તેઓ જુદા-જુદા સોશિયલ માધ્યમોનો ઉપયોગ કરી પોતાના ગ્રૂપમાં અને અન્ય ગ્રૂપમાં જાણકારી આપી રહ્યા છે. ઉપરાંત ઓનલાઈન તો ક્યારેક સોશિયલ ડિસ્ટન્સ સાથે મિટિંગ કરી, ઇકો ફેન્ડલી દિવાળી સંદર્ભે ચર્ચા પણ કરે છે.

આમ તો છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોથી હોળી-ધુળેટીનો તહેવાર, ગણેશ ઉત્સવ વગેરે ઇકો ફેન્ડલી ઉજવવાનો ટ્રેન્ડ ચાલી જ રહ્યો છે, પરંતુ હવે દિવાળીને પણ ઇકો ફેન્ડલી બનાવવામાં આવશે.

અમદાવાદનાં ઉર્મા પરમાર ‘અભિયાન’ સાથે વાત કરતાં કહે છે, ‘દિવાળીમાં ચાઈનાની લાઈટનો ઉપયોગ નહીં કરવાનું તો પહેલેથી જ નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. સાથે જ હવે ઘરને પ્રકાશિત કરવા માત્ર ને માત્ર માટીમાંથી બનેલા દીવાનો જ ઉપયોગ કરવાનું નક્કી કર્યું છે.

મીણબત્તી, ફેશનેબલ દીવા, ઇલેક્ટ્રિક દીવા કરતાં માટીના દીવાનો ઉપયોગ કરવાથી ઘરનું વાતાવરણ વધુ પવિત્ર બનશે અને માટીના દીવાનું વેચાણ કરી પોતાનું ભરણપોષણ કરતા પરિવારને પણ બે પૈસાની આવક થશે.’

અંકલેશ્વરનાં સુમન ચિંતન જોષી ‘અભિયાન’ સાથે વાત કરતાં કહે છે, ‘મારા મતે ઇકો ફેન્ડલી દિવાળી એટલે ઘરમાં બનતી શુદ્ધ મીઠાઈ, સ્નેહના રંગ પૂરતી રંગોળી, અવાજ વગરની દિલને સ્પર્શતી મધુર ફટાકડાની ધૂન અને સાથે એવી લાગણીઓ જે માત્ર શબ્દોમાં બંધાઈને ના રહે. અમારા પરિવારમાં પહેલેથી જ દરેક વસ્તુઓનો ઉપયોગ શુદ્ધતા સાથે થાય છે. આ વર્ષે અમે સંપૂર્ણ રીતે દિવાળીની ઉજવણી ઇકો ફેન્ડલી કરવાનું નક્કી કર્યું છે. રંગોળીનું મહત્વ દિવાળીમાં વધારે હોય છે. અમે દર વર્ષે તહેવારોની શરૂઆત થાય ત્યાંથી પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી રોજ નવી-નવી રંગોળી બનાવીએ છીએ. આ વર્ષે અમે માત્ર ઇકો ફેન્ડલી અને હોમ મેડ રંગનો ઉપયોગ કરવાનો નિર્ધાર કર્યો છે.

હેમિલા ઓન

ચીની લાઈટ અને અન્ય સામાનનો બહિષ્કાર કરી આપણી સ્વદેશી વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરી સાચા અર્થમાં દિવાળીને ઈકો ફ્રેન્ડલી બનાવવી છે

મનિષા મયૂર પટેલ,
સોશિયલ મીડિયા એક્ટિવિસ્ટ

માર્કેટમાં ઘણી વખત ઓર્ગેનિક રંગની જગ્યાએ અન્ય રંગ આપવામાં આવે છે. માટે જ અમે આ વર્ષે કંકુ, હળદર, ચંદન, અબીલ, ગુલાલ વગેરે જેવા રંગોનો ઉપયોગ કરીને રંગોળી બનાવીશું. એટલું જ નહીં, તુલસીનાં પાન, મીઠી લીમડો જેવી વનસ્પતિને સૂકવીને તેના રંગમાંથી રંગોળીને વિશેષ સુંદર બનાવીશું. માત્ર રંગોળી જ નહીં, ઘરમાં બનતી મીઠાઈ અને અન્ય નાસ્તાઓ પણ એ પ્રકારે જ બનાવીશું જેમાં વધુ ઈમ્યુનિટી હોય અને ખાસ કરી બાળકો અને વડીલો માટે સ્વાસ્થ્યવર્ધક બની રહે. ઈકો ફ્રેન્ડલી દિવાળીને સાચા અર્થમાં સાર્થક કરીશું.'

મનિષા મયૂર પટેલ 'અભિયાન'ને કહે છે, 'જે લોકો માટે દિવાળી એટલે અમાસની રાત છે તેમની માટે સાચા અર્થમાં દીવા બનવાનો પ્રયત્ન કરીએ. તેમનાં આંસુ, પીડા, ફરિયાદની રંગોળીમાં સ્નેહ, આનંદ અને ઉલ્લાસના રંગો પુરી શુભ દીપાવલી મનાવીએ. ઈકો ફ્રેન્ડલી દિવાળીની થીમ હેઠળ પરિવાર સાથે રહી ગેટ ટૂ ગેધર અને કડકડતી નોટનો શાશ્વત આનંદ માણીએ. શૈશવને યાદ કરીને ચીની લાઈટ અને અન્ય સામાનનો બહિષ્કાર કરી આપણી સ્વદેશી વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરી સાચા અર્થમાં દિવાળીને ઈકો ફ્રેન્ડલી બનાવવી છે. બસ, આવા જ પ્રયાસરૂપે મારા ગ્રૂપ સાથે જોડાઈને દિવાળીની તૈયારીઓ કરી રહી છું અને એ

પણ ઈકો ફ્રેન્ડલી.'

જ્યારે જામનગરનાં દીર્ઘા સોલંકી 'અભિયાન'ને કહે છે, 'અમારા ગ્રૂપે નક્કી કર્યું છે કે આ વર્ષે દિવાળીને ઈકો ફ્રેન્ડલી બનાવવા માટે જ્યારે પણ ઘરે સગાં-સંબંધી આવે ત્યારે તેમને ફેશ પીણા આપવા, જે ઈમ્યુનિટી વધારવામાં મદદરૂપ બની રહે. એટલું જ નહીં, ફટાકડાનો ઉપયોગ પણ એ રીતે કરવો જે હવાને પ્રદૂષણ યુક્ત ના કરે. અમારા પરિવારે તો ફટાકડા માત્ર દિવાળીના દિવસે અને એ પણ ખુલ્લા મેદાનમાં જઈને ફોડવાનું નક્કી કર્યું છે. ઝાઝા ફટાકડા ફોડવાની જગ્યાએ માત્ર શુકન પૂરતું જ દારૂખાનું ફોડીશું. અમારી કિટી પાર્ટીની મહિલાઓ સાથે આસપાસ રહેતાં અને સગાં-સંબંધી પણ ઈકો ફ્રેન્ડલી દિવાળીને પ્રોત્સાહન આપે તેવા તમામ પ્રયત્ન અમે કરીએ છીએ.'

દીપ્તિ ગૌરવ જોષી કહે છે, 'સ્થિતિ પ્રમાણે તહેવારોની ઉજવણી કરવી જોઈએ. દેશમાં ચાલતી મહામારીના કારણે દુઃખ તો છે, પરંતુ આ દિવસોએ પૂજા-પાઠ અને ભગવાનને પ્રાર્થના કરવાના છે. અમારું ગ્રૂપ તો નાનામાં

પારંપરિક સંગીત

ઇકો ફ્રેન્ડલી દિવાળીના કોન્સેપ્ટમાં સૌથી મહત્વની વાત એ છે કે આ વર્ષે માત્ર ફટાકડાના અવાજને જ ઓછો કરવામાં નહીં આવે, પરંતુ તેની સાથે પારંપરિક સંગીતનું મિશ્રણ કરવામાં આવશે. એટલે કે લક્ષ્મી પૂજન પછી આપણે દારૂખાનું ફોડીને આપણે ઉજવણી કરીએ છીએ, પરંતુ આ વર્ષે ઘનતેરસના દિવસની લક્ષ્મી પૂજન હોય કે પછી દિવાળીના દિવસનું ચોપડા પૂજન, નવ વર્ષને આવકારવા માટે આનંદ અને ભાઈબીજના દિવસની લાગણી તમામ દિવસે ફટાકડાની જગ્યાએ, ઈશ્વરની આરાધના કરવા, ઢોલ, નગારાં, ઘંટડીના સૂર અને સાથે વાંસળી, શંખની મધુરતાને લોકોએ અપનાવવાનું નક્કી કર્યું છે. જેના કારણે વાતાવરણમાં પવિત્રતા આવશે અને ફટાકડાનું પ્રદૂષણ પણ દૂર થશે.

ઈકો ફ્રેન્ડલી દિવાળી એટલે ઘરમાં બનતી શુદ્ધ મીઠાઈ, સ્નેહના રંગ પૂરતી રંગોળી, દિલને સ્પર્શતી મધુર ફટાકડાની ધૂન જે માત્ર શબ્દોમાં બંધાઈને ના રહે

સુમન ચિંતન જોષી,
વૃમ્બા ગ્રૂપ્સ

નાના દિવસની ઉજવણી ભાવપૂર્વક અને ઉત્સાહથી કરે છે. તો પછી દિવાળી જેવા તહેવારને કેમ ભુલાય, પરંતુ સાથે જ ઈકો ફ્રેન્ડલી કોન્સેપ્ટ અપનાવીને અમે નવી શરૂઆત કરવાનું વિચાર્યું છે. માત્ર દારૂખાનું જ નહીં, પરંતુ માટીના દીવા, રંગોળીના રંગ, મીઠાઈઓ જેવી જુદી-જુદી વસ્તુઓ જે દિવાળીને ખાસ બનાવે છે તેમાં ઈકો ફ્રેન્ડલી ટચ આપી રહ્યા છે. અમારી સાથે પરિવાર પણ જોડાયા છે માટે દિવાળીની વિશેષતા વધી જશે. સોશિયલ મીડિયાના માધ્યમથી વોટ્સએપ, વીડિયો કોલિંગ, ગ્રૂપ કોલિંગ, મેસેજિંગ, ઈમોજી વગેરેનો ઉપયોગ કરી ઈકો ફ્રેન્ડલી દિવાળી માટે બધાને જાગૃત કરી રહ્યા છે. જેમાં ખાસ કરી ચાઈનાની વસ્તુનો બહિષ્કાર કરી માત્ર ને માત્ર સ્વદેશમાં બનતી તમામ વસ્તુનો વપરાશ કરી જરૂરિયાતની મદદ કરવાનો પણ પાકો નિર્ધાર કર્યો છે.'

દિવાળીની રંગત ભલે માર્કેટમાં ઓછી દેખાતી હોય, ભલે ઘણા લોકો એવા તારણ બાંધી રહ્યા હોય કે પૈસા વગર દિવાળી કેવી..! પરંતુ દિવાળીના આનંદ માટે પોતાના લોકોનો સાથ અને આનંદની જરૂર હોય છે. જ્યારે બધા સાથે હોય ત્યારે દિવાળીની મજા આપોઆપ બેવડાઈ જાય છે. ત્યારે આ વર્ષે તો ઈકો ફ્રેન્ડલી દિવાળીના કારણે તો દિવાળી પર્વનો ઉત્સાહ પ્રદૂષણ મુક્ત અને સ્વાસ્થ્યવર્ધક બની જશે. ■

કોર્પોરેટ કલ્ચરમાં ડગ માંડતા પહેલાં..

નામાંકિત (મોટી) કંપનીઓમાં કામ કરવાની ઇચ્છા રાખો છો તો કોર્પોરેટ કલ્ચર સાથે ટ્યુનિંગ જાળવી કામ કરવું પડશે. નાના સેક્ટરમાંથી મલ્ટિનેશનલ કંપનીઓમાં દસ્તક મારતા યુવાનોના મનમાં અનેક સવાલો ઊભા થતા હોય છે. જેમ કે નવી કંપનીની કાર્ય પદ્ધતિને કેવી રીતે સમજીશું, કંપનીનું વાતાવરણ, ત્યાં કામ કરતા કર્મચારી કેવા હશે, બોસ અને અન્ય વરિષ્ઠ અધિકારીઓ કેવા હશે વગેરે.. વગેરે.. પરંતુ આવા સમયે તમારે સંયમ સાથે તાલમેલ બેસાડીને કાર્ય કરવાનો પ્રયત્ન કરવો પડશે, કારણ કે ઘણી વખત એવું બને છે કે પોતાને બેસ્ટ સાબિત કરવાના ચક્કરમાં વધારે મહેનત કરી કામ કરવાનો પ્રયાસ ફાયદાની જગ્યાએ નુકસાન કરાવે છે. નવા વાતાવરણમાં સેટ થવા માટે સંતુલિત વલણ રાખવું પડશે, કારણ કે શરૂઆતની સાથે તમારી ઇમેજ પણ સારી રહે.

કોર્પોરેટ કલ્ચર

કોર્પોરેટ કલ્ચર કોઈ પણ નિયમ કે કાયદામાં બંધાયેલી સંસ્કૃતિ નથી. કાયદાકીય રીતે તેનો અમલ કરવો જ પડશે. કે પછી કોર્પોરેટ કલ્ચર માટેની કોઈ ખાસ પ્રકારની બુક છે એવું નથી. ઘણી કંપનીઓની કાર્ય પદ્ધતિ ત્યાં કામ કરતા કર્મચારીઓના વિચારો, કામ કરવાની રીત અને કંપનીના માલિક તથા શેરહોલ્ડરોની સામૂહિક કાર્ય નીતિ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવતી હોય છે. જ્યારે ઘણી કંપનીઓમાં કર્મચારી કંપની માટે અને કંપની કર્મચારી માટે જુદી ઓળખ ઊભી કરે છે. કર્મચારી કંપનીને સફળતા અપાવવામાં મદદરૂપ પણ બને છે. કોર્પોરેટ જગતમાં ડગ માંડતા પહેલાં જ કંપનીની કાર્ય પદ્ધતિને સમજી પોતાના ઉમદા ભવિષ્યની શક્યતાઓને સમજી શકાય છે. જુદી-જુદી કંપનીઓ પોતાની સ્ટ્રેટેજીથી ઓળખાય છે. કોઈ કંપનીની કાર્ય-પ્રણાલી તેની ઓળખ બની રહે છે. હેતુ, નીતિ, માર્ગ અને નિર્ણય

લેવાની ક્ષમતા સેક્ટરની ઓળખ અને પરિણામો નક્કી કરે છે. એક જ પ્રોફેશન સાથે જોડાયેલી જુદી-જુદી કંપનીની કામ કરવાની પદ્ધતિ લગભગ સરખી જ હોય છે. એવી જ રીતે એક જ દેશની વિભિન્ન સંસ્થાઓના કોર્પોરેટ કલ્ચરમાં મહદઅંશે સમાનતા હોય છે, પરંતુ જ્યારે જુદા-જુદા દેશની વાત હોય તો કંપની એક હોવા છતાં કોર્પોરેટ કલ્ચરમાં વિભિન્નતા હોય છે. જેમ કે ભારત અને જર્મનીની સોફ્ટવેર કંપનીના કલ્ચરમાં ઘણા બધા તફાવત હોય છે.

ટ્રેનિંગના બેનિફિટ

કોર્પોરેટ કંપનીઓ પોતાના કર્મચારીઓને ઘણી બધી સુવિધાઓ પૂર્ણ પાડે છે. તો સાથે જ કર્મચારી પાસે અપેક્ષાઓ પણ રાખે છે. જોકે અનેક કંપનીઓ નવા કર્મચારીને પોતાના સેક્ટરમાં સેટ થવા માટે થઈને ટ્રેનિંગ પણ આપે છે. આવા સમયે પહેલેથી જ કોર્પોરેટ કલ્ચર વિશે જાણતા પ્રોફેશનલ્સ સરળતાથી બેનિફિટ મેળવી શકે છે. કંપની પોતાની જરૂરિયાત પ્રમાણે નવા કર્મચારીઓને માહિતગાર કરે છે. ટ્રેનિંગ દરમિયાન કંપની કર્મચારી માટે રોકાણ કરે છે અને તેમની પાસે અપેક્ષા રાખે છે કે તેઓ કંપનીને બેનિફિટ અપાવે. મલ્ટિનેશનલ કંપનીઓમાં સફળતા મેળવવા માટે સખ્ત મહેનત અને કુશળતા કેળવવી પડે છે.

માહિતી ટેકનોલોજી અને તેની સાથે જોડાયેલી લગભગ ૫૦ ટકા કરતાં પણ વધુ કંપનીઓ નાનાં શહેરો તરફ ડગ માંડી રહી છે. ઇન્ડસ્ટ્રીઝે કરેલા અભ્યાસ પ્રમાણે કંપનીઓ પોતાના ખર્ચને ઘટાડવા માટે થઈને આ પગલું ભરી રહી છે, પરંતુ તેનો લાભ યુવાનો લઈ શકે છે. અભ્યાસ અને કામના લેવલને ઉમદા બનાવવાની સાથે સાથે પ્રોફેશનલી વલણ અને કુશળતાને ઉત્તમ બનાવવા માટે આ સમય બેસ્ટ છે. નાનાં શહેરોમાં મોટી કંપનીઓ સાથે કામ કરીને પ્રાપ્ત કરેલો કોર્પોરેટ કલ્ચરનો અનુભવ દેશની દરેક મોટી કંપનીઓમાં મદદરૂપ બનશે. ■

- હેતલ રાવ

hetalrao@sambhav.com

જોબ કરતી કોઈ પણ વ્યક્તિને પ્રગતિની ઝંખના હોવી સામાન્ય છે, પરંતુ અહીં એ જાણવું જરૂરી છે કે નાના સેક્ટર અને કોર્પોરેટ જગતમાં કામ કરવાની પોલિસી તફાવત જુદો હોય છે. માટે મોટા સેક્ટરમાં જોડાવા માટે તમારે કોર્પોરેટ કલ્ચરને અપનાવવું જરૂરી છે.

શોન કોનેરી : બોન્ડના પાત્રને આકાર આપનાર અભિનેતા

વર્ષ ૨૦૨૦ બોલિવૂડની ઘણી બધી હસ્તીઓનું નિધન થયું અને આ રીતે બોલિવૂડ માટે તો આ વર્ષ સ્વાભાવિક રીતે ગમગીનીભર્યું સાબિત થયું, પણ હોલિવૂડ માટે પણ ૨૦૨૦નું વર્ષ બહુ સાદું નથી વીત્યું. હોલિવૂડે પણ દિગ્ગજ હસ્તીઓ ગુમાવી અને આ યાદીમાં તાજેતરમાં વધુ એક અને જાણીતું નામ ઉમેરાયું અભિનેતા શોન કોનેરીનું. શોન કોનેરી બ્રિટિશ જાસૂસના પાત્ર ૦૦૭ એટલે કે જેમ્સ બોન્ડને લોકોના માનસપટ પર હંમેશ માટે અમર બનાવતા ગયા.

શોન કોનેરી બોન્ડ સિરીઝની ફિલ્મોના ઓરિજિનલ જેમ્સ બોન્ડ હતા. કોનેરી બાદ ડેનિયલ ક્રેગ, પિયર્સ બ્રોસ્નાન અને રોજર મૂર જેવા અભિનેતાઓએ બોન્ડના પાત્રને નિભાવ્યું, પણ બોન્ડના પાત્રને પહેલવહેલીવાર રૂપેરી પડદે સાકાર કરવાનો શ્રેય તો કોનેરીને જ જાય છે. કોનેરીએ બોન્ડ સિરીઝની સાત ફિલ્મોમાં અભિનય કર્યો હતો. વર્ષ ૧૯૬૨માં આવેલી બોન્ડ સિરીઝની પહેલી ફિલ્મ ડો નો ફિલ્મમાં કોનેરીએ જેમ્સ બોન્ડનું પાત્ર નિભાવ્યું હતું. રસપ્રદ વાત એ છે કે જેમ્સ બોન્ડના પાત્ર માટે કોનેરીનો સ્ક્રીન ટેસ્ટ પણ નહોતો લેવામાં આવ્યો. તેમને એ પાત્ર માટે સીધા જ કાસ્ટ કરવામાં આવ્યા હતા. જેમ્સ બોન્ડ સિરીઝની ફિલ્મો ઘયાન ફ્લેમિંગની નવલકથા પર આધારિત છે. તેમણે ચૌદ જેટલી બોન્ડ સિરીઝ નોવેલ લખી છે, પણ બોન્ડ સિરીઝના લેખક ઘયાન ફ્લેમિંગને પહેલી નજરે બોન્ડના પાત્ર માટે શોન કોનેરીની પસંદગી નહોતી ગમી, પણ બોન્ડ સિરીઝની ફિલ્મો બનાવનારા પ્રોડક્શન હાઉસ ઇયોન પ્રોડક્શનને જેમ્સ બોન્ડના પાત્ર માટે શોન કોનેરીની પર્સનાલિટી પહેલી નજરે ગમી ગઈ હતી અને આ રીતે બોન્ડ સિરીઝની ફિલ્મોમાં શોન કોનેરીની એન્ટ્રી થઈ.

વર્ષ ૧૯૮૭માં આવેલી ફિલ્મ ઇ અનટચેબલ્સ માટે શ્રેષ્ઠ સહકલાકાર તરીકેનો ઓસ્કાર એવોર્ડ પણ મળ્યો. જ્યારે ડો નો ફિલ્મ સિલીઝ થઈ ત્યારે ફિલ્મ વિવેચકોને શોન કોનેરી અંગે શંકા હતી કે કોનેરી જેમ્સ બોન્ડના પાત્રને લોકપ્રિય બનાવી શકશે કે કેમ. કારણ હતું કોનેરીના સ્કોટિશ ઉચ્ચારણ. શોન કોનેરીનો જન્મ સ્કોટલેન્ડમાં થયો હતો. એડિનબર્ગમાં ઉછરેલા કોનેરીએ ફિલ્મોમાં આવતા પહેલાં દૂધ વેચવાનું, કોફિન પોલિશ કરવાનું કામ કર્યું હતું. તેથી વિવેચકોને ડર હતો કે તેમનાં ઉચ્ચારણોને કારણે ક્યાંક લોકો જેમ્સ

બોન્ડના પાત્રને રિજેક્ટ ના કરી દે. જોકે, શોન કોનેરીએ દમદાર અભિનય, આગવી અદા અને ઘેઘૂર અવાજ દ્વારા જેમ્સ બોન્ડના પાત્રને યાદગાર બનાવી દીધું. જાસૂસનું નામ પડે એટલે સ્વાભાવિક રીતે લાંબો ઓવરકોટ અને ટોપીના આવરણ હેઠળ પોતાની ઓળખ છુપાવીને ફરતા જાસૂસનું ચિત્ર આંખ સામે તરવરે, પણ શોન કોનેરીએ બીબાટાળ જાસૂસથી હટકે એવા જાસૂસના પાત્રને જીવંત કરવામાં સફળતા મેળવી. સૂટબૂટમાં સજ્જ જાસૂસ લોકોને ચાર્મિંગ લાગ્યો.

કોનેરીએ બોન્ડના પાત્રને બીબાટાળ બનાવવાના બદલે તેમાં વૈવિધ્ય ઉમેરવા સતત પ્રયાસો કર્યા હતા અને એનું પરિણામ એ આવ્યું કે જેમ્સ બોન્ડનું પાત્ર આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે લોકપ્રિય બની ગયું. તેમણે બોન્ડને એક ઇમેજમાં જકડી નહીં રાખવામાં સફળતા મેળવી હતી. કોનેરી એકમાત્ર એવા અભિનેતા છે, જેમને બોન્ડના પાત્ર માટે બે વાર રિલેસ કરવામાં આવ્યા હોય અને તેઓ ફરીથી બે વાર બોન્ડ તરીકે કાસ્ટ કરવામાં આવ્યા હોય. વર્ષ ૧૯૬૯માં આવેલી ફિલ્મ ઓન હર મેજેસ્ટીસ સિક્રેટ સર્વિસ ફિલ્મમાં જેમ્સ બોન્ડનું પાત્ર ઓસ્ટ્રેલિયન એક્ટર જયોર્જ લેઝન્ગીએ નિભાવ્યું હતું. ત્યાર બાદ વર્ષ ૧૯૭૧માં આવેલી ડાયમન્ડ્સ આર ફોરએવર ફિલ્મમાં બોન્ડના પાત્ર માટે ફરીથી શોન કોનેરીને લેવામાં આવ્યા. વર્ષ ૧૯૭૩માં બોન્ડની ભૂમિકા માટે રોજર મૂરને કાસ્ટ કરવામાં આવ્યા, પણ ત્યાર બાદ વર્ષ ૧૯૮૩માં આવેલી નેવર સે નેવર અગેન ફિલ્મમાં કોનેરીએ જ બોન્ડનું પાત્ર નિભાવ્યું. જોકે બોન્ડના પાત્રથી અલગ ભૂમિકાઓ નિભાવવા માટે તેમણે બોન્ડ સિરીઝની ફિલ્મોને અલવિદા કહી દીધી અને તાજેતરમાં નેવું વર્ષની ઉંમરે તેમણે દુનિયાને પણ અલવિદા કહી દીધું. જોકે, દુનિયા અને બોન્ડના ચાહકો તો શોન કોનેરીને જેમ્સ બોન્ડના પાત્ર દ્વારા જ હંમેશાં યાદ કરતા રહેશે એ વાતમાં સહેજ પણ અતિશયોક્તિ નથી. ■

આશિષ કક્કડ - એક વિચારક અને કંઈક નવું કરવાની ઘગશ

હેવે તો ૨૦૨૦નું વરસ પૂરું થાય તો સારું. સાવ ગોઝારું વરસ બની રહ્યું.

એક તો કલાજગતમાં પ્રતિભાઓની ખેંચ, એમાં કાળ કેટકેટલી પ્રતિભાઓને કોળિયો બનાવી ગયો??

આશિષ કક્કડ. કોલકાતા એના દીકરાનો જન્મદિન મનાવવા ગયો અને કાળે એને ત્યાં ઝડપી લીધો. ૨૦૦૧માં ETV ગુજરાતી ચેનલમાં આશિષ નામે એક ઉત્સાહી, અભ્યાસુ અને વિચારક પ્રોગ્રામ એક્ઝિક્યુટિવ મળ્યો. ETV (ગુજરાતી)નું પ્રસારણ શરૂ થવાનું હતું. હું ચ કોર ટીમમાં-સિનિયર કો-ઓર્ડિનેટર તરીકે. રામોજી ફિલ્મસિટી, હૈદરાબાદ ખાતે સાથે કામ કર્યું. ગુજરાતી ચેનલમાં કંઈ સિરિયલ્સ ચાલે એ અંગે એની સૂઝ કામ કરી ગઈ. જે ચાર દૈનિક ધારાવાહિક અમે શરૂ કરી એમાં એક સિવાય ત્રણ દૈનિક ધારાવાહિક ખૂબ જ લોકપ્રિય થઈ.

આશિષ સ્વભાવે સાવ બાળક જેવો. હઠાગ્રહી ખરો. એનો આગ્રહ ઝઘડો કરીને ચ મનાવે. રોજ ઓફિસમાં કેટલીય વાર ગરમાગરમી થાય અને તરત અમે ‘સ્મોકિંગ ઝોન’માં જઈએ અને એનો ગુસ્સો ધુમાડા સાથે જ ઊડી જાય. એનું વાંચન ખૂબ. વિચારે પણ ઘણું. ક્યારેક

એનાં સૂચન અવ્યવહારુ હોય, પણ સમજાવો તો માની ચ જાય. ઈટીવી હૈદરાબાદ ખાતે જ ઈટીવી (બંગાળી)ની સિનિયર પ્રોડ્યુસર તોમાલી સાથે એ પ્રેમમાં પડ્યો અને લગન

પણ કરી લીધાં. તોમાલી ગજબની ફિએટિવ, મળતાવડી પણ. આશિષ-તોમાલી એટલે આદર્શ જોડી.

ગુજરાતમાં સિનેમામાં અર્બન ફિલ્મનો નવો દોર આશિષે ફિલ્મ ‘બેટરહાફ’થી કર્યો. ગુજરાતી ફિલ્મમાં નવો પ્રવાહ એનાથી જ શરૂ થયો એમ કહી શકાય. દિગ્દર્શકમાં આશિષ જેવું ઊંડાણ જોઈએ એવું એણે સાબિત કર્યું.

ભલે એ અતડો લાગે, પણ નજીક જાઓ તો ખબર પડે કે આ તો સાવ હળવોફુલ. થિયેટર સાથે કે ફિલ્મ સાથે સંકળાયેલા દરેકને મદદ કરવા એ સદાય તૈયાર અને એ પણ કોઈ અપેક્ષા વગર. નવા પ્રવાહની ફિલ્મ સાથે એ જોતરાઈ જ જાય.

આશિષ કક્કડનો વાર્ષિક અભિનય ગજબનો. એનો બેઝનો અવાજ એની મૂડી. લગભગ કોઈ પણ કોર્પોરેટ, સરકારી કે ખાનગી ફિલ્મમાં એનો અવાજ અનિવાર્ય બની રહેલો.

આશિષ થિયેટર સાથે સતત સંકળાયેલો રહ્યો. તખ્તા પર નવા પ્રયોગ કરવા એ મથતો જ હોય. મજાની વાત એ કે એનું વાંચન ઘણું, પણ એની પાસે માત્ર કળા સિવાય કોઈ વાત ન હોય.

આશિષ કક્કડ કોઈની પણ અંગત ચાંદીમાં એક વાર આવી જાય એટલે એ નામ છેકવું અશક્ય. આશિષ કક્કડનું ટીવી સિરિયલ્સ, નાટકોમાં અને ગુજરાતી ફિલ્મોમાં જેટલું પણ પ્રદાન છે એ એકેડેમિક બની રહેશે.

આશિષ, આમ જવાની ઉતાવળ ન જ કરાય. આમે ચ તું જીંદી હતો. ■

તમારું વીક કેવું જશે?

૦૭ નવેમ્બરથી ૧૩ નવેમ્બર ૨૦૨૦

મેષ (અ,લ,ઈ): ઘેર્ય અને ખંતથી કામ લેશો તો આવી પડેલી સમસ્યાઓને હળવી કરવી સરળ બનશે. ઘરમાં આનંદનો માહોલ અનુભવાશે. જોકે, વ્યવસાયમાં અંતરાયોનો સામનો કરવો પડે.

ગુલા (ર,ત): સપ્તાહની શરૂઆતમાં વેપારીઓને લાભ થવાની શક્યતા છે. તન અને મનથી હળવાશ અનુભવશો. જોકે, સપ્તાહના ઉત્તરાર્ધમાં કપરી સ્થિતિનો સામનો કરવો પડે.

વૃષભ (બ,વ,ઉ): સહકર્મચારીઓ અને ઉપરી અધિકારીનું માર્ગદર્શન મદદરૂપ બનશે. ભાગીદારીમાં વ્યવસાય હોય તો સાવચેત રહેવાની સલાહ છે. સ્વાસ્થ્ય સાચવવું.

વૃશ્ચિક (ન,ય): નિર્ધારિત કાર્યો પાર પાડી શકશો. શુભેચ્છકો અને મિત્રો સાથે મુલાકાતના યોગ છે. સરકારી અથવા કાયદાકીય બાબતોમાં સાચવવું. વાણી અને વર્તન પર નિયંત્રણ રાખવાની સલાહ છે.

મિથુન (ક,ઇ,ઘ): આ સપ્તાહે મોટા ભાગનો સમય આનંદ અને શાંતિ સાથે પસાર થશે. આવક કરતાં ખાવકના યોગ વધુ છે, તેથી સમજી-વિચારીને ખર્ચ કરશો. સ્વાસ્થ્યની સ્થિતિ સારી છે.

ધન (ભ,ફ,ઘ,ઙ): આત્મવિશ્વાસમાં વધારો થશે. વ્યવસાયના સ્થળે એકંદરે સારો સમય પસાર થશે. માનસિક બેચેની અનુભવાશે, પણ ભગવાનનું નામ સ્મરણ કરવું.

કર્ક (ડ,ઢ): આ સપ્તાહે કુનેહપૂર્વક વર્તશો તો આનંદપૂર્વક સમય પસાર થશે. નાણાકીય રીતે આ સમયગાળો શુભ રહેશે. સમસ્યાઓ ઉકેલવામાં સાવધાની રાખશો. સ્વાસ્થ્ય સાદું રહેશે.

મકર (ખ,જ): અટકી પડેલાં કાર્યો પૂરા થવાના સંકેત છે. પરિવારમાં આનંદ અને શાંતિનો માહોલ જળવાશે. સ્વભાવમાં ઉગ્રતા નહીં લાવવાની સલાહ છે. સાત્ત્વિક ભોજન લેવાની સલાહ છે.

સિંહ (મ,ર): સ્થાવર મિલકત અંગેના પ્રશ્નો ઊભા થાય. નોકરીમાં ફેરફાર થવાની શક્યતા છે. માનસિક અને શારીરિક સંતુલન જાળવવાનો પ્રયત્ન કરશો. તણાવની સ્થિતિ સર્જાવાની શક્યતા છે.

કુંભ (ગ,શ,સ,ષ): મન થોડું વ્યાકુળ રહેવાથી પરેશાની થશે. વૈચારિક ગડમથલ અનુભવાય. મહત્વના નિર્ણયો સમજી-વિચારીને લેશો. પ્રોફેશનમાં પણ સાવચેતી રાખશો.

કન્યા (પ,ઠ,ણ): સપ્તાહની શરૂઆતમાં નાણાકીય આવક સારી રહેશે. કાર્યોમાં અડચણ ઊભી થાય, પણ ધીરજપૂર્વક નિર્ણયો લેવા. તંદુરસ્તીને લગતા પ્રશ્નો ઊભા થાય તેથી ધ્યાન રાખશો.

મીન (દ,ચ,ઝ,ઞ): આ સપ્તાહમાં હકારાત્મક અભિગમનો અનુભવ કરી શકશો. રોકાણ કરવા માગતા લોકોને થોડી ધીરજ રાખવાની સલાહ છે. સંબંધોમાં કડવાશ ન આવે તેનું ધ્યાન રાખશો.

સમસ્યા અને નિરાકરણ

પ્રશ્ન : મારી દીકરી કેશાના જન્માક્ષર છે. મારે તેનાં ફ્યુચર, કારકિર્દી અને હેલ્થ વિશે જાણવું છે. - ગાર્ગી ભટ્ટ, અમદાવાદ

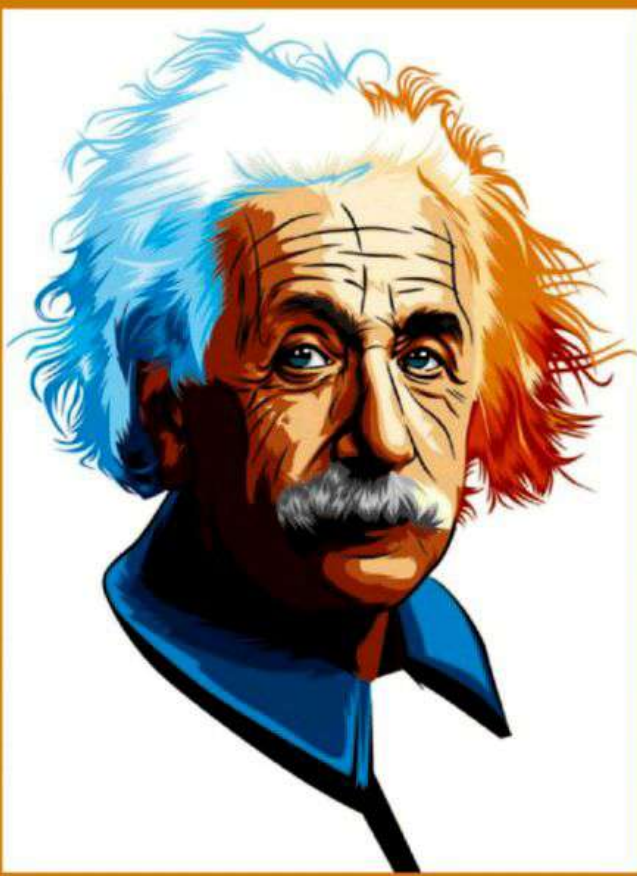
જવાબ : તમારી જન્મકુંડળી અનુસાર જુલાઈ ૨૦૨૧ના મધ્યથી તમારી બહેતર દશા શરૂ થઈ રહી છે, જે તમારા જીવનમાં દરેક પ્રકારે બહેતર સ્થિતિના દ્વાર ખોલશે. આથી, ત્યાં સુધી તમે તબક્કાવાર આગળ વધવાની વૃત્તિ રાખજો. ત્યાં સુધી અભ્યાસમાં થોડી મહેનત વધારવી પડશે. સર્વિસ અને એડ્મિનિસ્ટ્રેશનનાં કાર્યોમાં તમારી ઉત્તમ પ્રગતિના યોગ છે. સારી તંદુરસ્તી માટે તમારે રોગ પ્રતિકારકશક્તિ વધારવાની જરૂર છે. દરરોજ સવારે સૂર્યને જળ ચડાવવાથી જીવનમાં ઘણી સકારાત્મકતા આવશે. તમારી કુંડળીમાં ચંદ્ર-કેતુ ગ્રહણ દોષ હોવાથી લાંબા સમય સુધી નકારાત્મક વિચારો તમને તણાવમાં ઘડેલી શકે છે. આ દોષની પૂજા કરાવવાથી તમે તેના દુષ્પ્રભાવોથી બચી શકો છો.

તમે પણ તમારી મૂંઝવતી સમસ્યાનું નિરાકરણ મેળવી શકો છો. પ્રશ્ન મોકલવાનું સરનામું : 'સમસ્યા અને નિરાકરણ', 'અભિયાન', સમભાવ હાઉસ, ચીફ જસ્ટિસ બંગલોની સામે, સુરેન્દ્રનગર, અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૫. પ્રશ્ન મોકલતી વખતે જન્મનો સમય, સ્થળ, જન્મ તારીખ અને કુંડળી સાથે ત્રુટક લાઈનવાળી આ કૃપા અવશ્ય બીડવી.

GaneshaSpeaks.com

Your friend, astrologer & guide
FOR ASTROLOGY DIAL 55181

એકલયાત્રી આઈન્સ્ટાઈન

વીસમી સદીના એક મહાન વિજ્ઞાનીના જીવન-સંઘર્ષની કથા - જેનાં કોઈ પાત્ર કાલ્પનિક નથી

પ્રકરણ-૦૬

પૂર્વકથા : બર્ન શહેરમાં આવીને આઈન્સ્ટાઈનને ગણિત અને ભૌતિકશાસ્ત્રના વર્ગ આપવાની શરૂઆત કરી, જ્યાં તેમની મુલાકાત મોરિસ સોલોવિન અને કોનાડ હાબિસ્ટ સાથે થઈ. આલ્બર્ટ મિલેવા મેરિય સાથે લગ્ન પણ કરી લીધા, પરંતુ ઘીરે ઘીરે તેમનું લગ્ન જીવન કથળવા લાગ્યું. ડૉક્ટર આઈન્સ્ટાઈન બનવાનું સપનું તેમણે મુલતવી રાખવું પડ્યું હતું. જોકે, આણ્વિય બળો, ઉષ્માગતિશાસ્ત્ર, નિરપેક્ષ અને સાપેક્ષ ગતિ જેવા કેટલાય વિષયો પર આલ્બર્ટ કામ કરી રહ્યા હતા. ૧૯૦૫નું વર્ષ આલ્બર્ટ માટે યાદગાર બની રહેલું. એ વર્ષે તેમના ચાર ક્રાંતિકારી શોધપત્રો અનાનસ દે ફિઝિક જર્નલમાં છપાયા હતા. આ ચાર શોધપત્રોએ તેમને વિજ્ઞાનજગતમાં માન-સન્માન અપાવવામાં મહત્ત્વની ભૂમિકા નિભાવી.

આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈનને ‘ડૉક્ટર આઈન્સ્ટાઈન’ બનવામાં પણ ઘણી સમસ્યાઓનો સામનો કરવો પડ્યો હતો. લાંબા સંઘર્ષ પછી આલ્બર્ટને ૧૯૦૫માં પીએચ.ડી.ની પદવી મળી શકી હતી. પીએચ.ડી. પદવીની ઈચ્છા સાવ ત્યાગી દીધા પછી ફરી એક વાર આલ્બર્ટે જુલાઈ, ૧૯૦૫માં બ્રાઉનિઅન ગતિના વિષય પર એક થિસિસ તૈયાર કરીને ઝ્યૂરિક યુનિવર્સિટી રવાના કરી. આ થિસિસ ત્યાંના પ્રોફેસર ક્લેઈનરના સૂચન પ્રમાણે યોગ્ય હતી એટલે એને ખાસ કંઈ અડચણનો સામનો ન કરવો પડ્યો. આલ્બર્ટે થોડું જ જટિલ ગણિત એ શોધપત્રમાં વાપર્યું હતું એટલે પ્રોફેસર ક્લેઈનરે એને ગણિત વિભાગના હેડ પાસે મોકલ્યું. એમને પણ આલ્બર્ટની થિસિસમાં ખાસ કોઈ જ ખામી નજર ન આવી. ઘણી ઝડપથી આલ્બર્ટની થિસિસ મંજૂર થઈ અને તેઓ ડૉક્ટર આઈન્સ્ટાઈન બનવામાં સફળ થયા.

બ્રાઉનિઅન ગતિ પરની એ થિસિસ ખરી ઠરે એ માટે આલ્બર્ટે પ્રાયોગિક આધાર રજૂ કરવા જરૂરી હતા. આલ્બર્ટે ખાંડના દ્રાવણની પ્રાયોગિક માહિતીનો ઉપયોગ કરેલો. આલ્બર્ટે પોતાની આગવી પદ્ધતિ વડે ખાંડના અણુઓનું કદ શોધી કાઢ્યું હતું, જે એક સેમીના દશ લાખમાં ભાગ જેટલું થતું હતું. આ મૂલ્ય ખાંડના દ્રાવણના પ્રાયોગિક પુરાવાઓને સંતોષતું હતું.

આલ્બર્ટની શોધપત્રો લખવાની શૈલી પરંપરાગત શૈલીથી એક રીતે અલગ હતી. આલ્બર્ટ સામાન્ય રીતે પોતાના શોધપત્ર અને થિસિસમાં ઘણા ઓછા સંદર્ભ અને ફૂટનોટ આપતા. કેમ કે તેમણે એવા વિચારો અને વિષયો પર સંશોધન કરેલું, જેમાં અગાઉ ખાસ નોંધપાત્ર કાર્ય થયું ન હતું. તેમની પાસે મોંઘી પ્રયોગશાળા કે સંસ્થાઓ તરફથી મળતી આર્થિક સહાય ન હતી, એટલે એમના સંશોધન ‘થોટ એક્સપેરિમેન્ટ’ પર આધાર રાખતા. પ્રયોગશાળામાં અઢળક નાણા ખર્ચાને, સતત દિમાગ કસીને કુદરતનાં રહસ્યોનો પર્દાફાશ કરવા મથતા વૈજ્ઞાનિકો સામે આલ્બર્ટે એક પડકાર હતા. પેટન્ટ ઓફિસના સામાન્ય કર્મચારી આલ્બર્ટે પોતાના સંશોધનોને ફક્ત વિચાર, કાગળ અને પેન્સિલ વડે આકાર આપ્યો હતો. મનુષ્યનું મસ્તિષ્ક કેટલું સક્ષમ છે એનો આલ્બર્ટે એક અભૂતપૂર્વ પુરાવો હતા. આલ્બર્ટે ઈચ્છા રાખી હોત તો, તેઓ પણ એક હોનહાર ઈજનેર બની, અસંખ્ય પેટન્ટ નોંધાવી પૈસા કમાઈ શક્યા હોત, પણ એ કામ એમના હૃદયને જયતું ન હતું. એમના હૃદયને ભાવતું હતું ફક્ત સૈદ્ધાંતિક ભૌતિકશાસ્ત્ર.

આલ્બર્ટે અગાઉ થઈ ગયેલા સંશોધન અંગેના પરિણામ વાંચતા, એ પરિણામ જેનો જવાબ ન આપી શકાય એવા કોયડાઓથી ભરાયેલા રહેતા. આલ્બર્ટે આવા કોયડાઓ પસંદ કરતા અને એ ચોક્કસ ઘટનામાં કુદરત ક્યા ગહન નિયમો અનુસાર કામ કરતી હશે એ વિચારવા લાગતા. આ મંથન દરમિયાન એમને એક અજોડ વિચાર આવતો અને તેઓ એ વિચારને ગણિત અને ભૌતિકશાસ્ત્રની ભાષામાં કાગળ પર ઉતારીને પેશ કરતા. એમના પેપર સામાન્ય રીતે લખાતા શોધપત્ર કરતાં ટૂંકા અને મુદ્દાસર રહેતા. એમની ડૉક્ટરેટની થિસિસ ઘણી ટૂંકી, આશરે ૧૬ પાનાંની જ હતી. આલ્બર્ટના માર્ગદર્શક આલ્ફ્રેડ ક્લેઈનરે એમને થોડું વધારે વિસ્તારથી લખવાનું સૂચન કર્યું

સત્યકથા

અને થિસિસ પાછી મોકલી. આલ્બર્ટ ફક્ત એક જ વાક્યની ફૂટનોટ ઉમેરીને થિસિસ ફરી મોકલી જે ક્લેઈનરે આખરે સ્વીકારી લીધી!

પીએચ.ડી. પદવીનો પહેલો લાભ એ મળ્યો કે, આલ્બર્ટને ત્રીજા સ્તરથી બીજા સ્તરના પેટન્ટ એક્ઝામિનરની બઢતી મળી અને પગાર પણ વાર્ષિક ૩૫૦૦ ફ્રાન્કથી વધીને ૪૫૦૦ ફ્રાન્ક થઈ ગયો. તેમના સંશોધનકાર્યએ પણ હવે ઉચ્ચ અભ્યાસની શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં જોડાવા માટે દ્વાર ખોલી આપ્યા. આલ્બર્ટને પહેલી તક મળી બર્ન યુનિવર્સિટીમાં ભૌતિકશાસ્ત્રના અધ્યાપક તરીકે, પરંતુ એ સમયે સ્વિત્ઝર્લેન્ડની શિક્ષણ સંસ્થામાં અધ્યાપન કાર્ય માટે ‘પ્રિવાટોજેનશિપ’ નામક એક પદ આવતું. આ પદ માટે આલ્બર્ટ અગાઉ પણ એક વાર અરજી કરી હતી જે નામંજૂર થયેલી, પણ હવે સ્થિતિ પલટાઈ ગઈ હતી. આલ્બર્ટ યુરોપના એક નામાંકિત ભૌતિકશાસ્ત્રી હતા.

આ પદ પર નિયુક્ત થયા હોવા છતાં, વ્યક્તિ સંસ્થાની ફેકલ્ટી ન ગણાય અને સંસ્થા આ માટે કોઈ જાતનું વેતન પણ ન આપે. આ પદ ફક્ત યુનિવર્સિટીમાં અધ્યાપન કાર્ય કરવાની મંજૂરી આપતું. અધ્યાપકનો વિષય પસંદ કરનાર વિદ્યાર્થી

અધ્યાપકને જે નજીવી ફી આપતા એટલું જ વળતર મળતું. આલ્બર્ટ તેમ છતાં અધ્યાપન કાર્ય પ્રત્યે પ્રેમના કારણે ભૂતકાળમાં પેટન્ટ ઓફિસની નોકરી સાથે આ પદ માટે પણ અરજી મોકલી હતી. યુનિવર્સિટીએ એમની અરજી નકારી કાઢેલી એટલે તેમણે પેટન્ટ ઓફિસનો માર્ગ પકડવો પડ્યો હતો.

પરંતુ આ વખતે તેમણે અરજી સાથે પોતાની પીએચ.ડી. થિસિસ અને પ્રકાશિત થયેલા શોધપત્ર પણ જોડ્યા, જેમાં ૧૯૦૫ના ચાર સુપ્રસિદ્ધ શોધપત્ર પણ સામેલ હતા. બર્ન યુનિવર્સિટી માટે પણ આલ્બર્ટ જેવા કાબેલ ભૌતિકશાસ્ત્રી મળે એ ગર્વની વાત હતી. મજબૂત અરજી હોવા છતાં વક્તા એ હતી કે આલ્બર્ટ વગર વેતનથી અધ્યાપન કાર્યમાં જોડાવું પડેલું. ઉનાળાના સત્રમાં રવિવારે અને મંગળવારે ત્રણ જ વિદ્યાર્થીઓને તથા શિયાળાના સત્રમાં દર બુધવારે ફક્ત ચાર વિદ્યાર્થીઓને ભણાવવા આલ્બર્ટ પહોંચી જતા. આ સાથે પેટન્ટ ઓફિસની દિવસના સમયની નોકરી તો ચાલુ જ હતી. ઉનાળાના સત્રમાં ભણવા આવતા ત્રણેય વિદ્યાર્થીઓ આલ્બર્ટના મિત્રો જ હતા! એમાંથી એક મિશેલ બેશો હતા અને બાકીના બે વિદ્યાર્થી આલ્બર્ટની ઓફિસ જે ઇમારતમાં હતી એમાં આવેલા પોસ્ટખાતામાં કામ કરતા હતા.

વર્ગનું વાતાવરણ અનોખાવારિક વાર્તાલાપ જેવું સર્જતું, લેકચર જેવું નહીં! શિયાળાના સત્રમાં યુનિવર્સિટીમાં જ સાહિત્યનો અભ્યાસ કરતી બહેન માયા પણ, આ એનો વિષય ન હોવા છતાં આલ્બર્ટને પ્રોત્સાહન આપવા ક્યારેક વર્ગ ભરવા આવી જતી.

પરંતુ આ બે નાવમાં સવારી આલ્બર્ટને જરા પણ ફાયદાકારક ન બની. આટલા ઓછા વિદ્યાર્થીઓ માટે આલ્બર્ટને લેકચરની તૈયારી કરવી પડતી. ક્યારેક એવું થતું કે વર્ગમાં ફક્ત એક જ વિદ્યાર્થી હાજર હોય. સામે પેટન્ટ ઓફિસના કામની જવાબદારી પણ હતી. આલ્બર્ટનું સંશોધન કાર્ય અટકી ગયું હતું. દરમિયાન યાકોબ લૌબ નામક એક સંશોધક પણ આલ્બર્ટને શોધતા બર્ન પહોંચી ગયા હતા. એમને પણ અપેક્ષા હતી કે આલ્બર્ટ બર્ન યુનિવર્સિટીના કોઈ ઉચ્ચ પદ ધરાવતા અધ્યાપક હશે, પણ યાકોબને આલ્બર્ટ પેટન્ટ ઓફિસમાં મળ્યા. આલ્બર્ટ ત્યારે પોતાની અકળામણ રમૂજી રીતે વ્યક્ત કરી હતી, ‘ઈતિહાસ આવી નિર્દય મજાકોથી ભર્યો પડ્યો છે!’ યાકોબ સંશોધનમાં આલ્બર્ટના પ્રથમ સાથીદાર બન્યા હતા અને ત્રણ મહિના બર્નમાં રોકાઈને યાકોબ આલ્બર્ટ સાથે રેલેટિવિટી પર બે શોધપત્રો પ્રકાશિત કરેલા.

આ અઠવાડિયાની

દસ બેસ્ટ સેલર બુક્સ

“અભિયાન”ના વાચકો માટે ખાસ ઓફર

આ કૂપન બતાવો અને દરેક પુસ્તક ઉપર ૨૦% ડિસ્કાઉન્ટ મેળવો

બહારગામ વી.પી.પી.થી પુસ્તકો મોકલી આપીશું. • ફોન ઉપર ઓર્ડર સ્વીકાર્ય

સરનામાં વિનાનાં માનવીઓ	: વિચરતી પ્રજાની વ્યથા-કથાઓ	મિતલ પટેલ	₹ ૧૭૫.૦૦
જે. કૃષ્ણમૂર્તિ	: જીવનચરિત્ર, ૨૦૨૦ એડીશન	પુપુલ જયકર	₹ ૬૫૦.૦૦
ગુર્જચેક	: તત્વજ્ઞાનની રહસ્યયાત્રા, રી-પ્રિન્ટ એડીશન ૨૦૨૦	માવજી સાવલા	₹ ૧૨૫.૦૦
ભરતકામ	: સમગ્ર કવિતા, ૨૦૨૦ એડીશન	ભરત વિંઝુડા	₹ ૭૫૦.૦૦
કન્દી સાઈડ	: ઓસ્ટ્રેલિયા અને ન્યૂઝીલેન્ડમાં કુદરતના ખોળે રમતાં રમતાં	ડંકેશ ઓઝા	₹ ૧૩૫.૦૦
ગ્રાન્ડ બનશે બિઝનેસ વધશે	: ૨૦૨૦ એડીશન	સમીર ભરત જોષી	₹ ૨૨૫.૦૦
અજવાળાનો ઓટોગ્રાફ	: જીવનના ગાઢ અંધકારમાંથી દેખાતી આશાની અમૂલ્ય દીવાદાંડી	ડૉ. નિમિત્ત ઓઝા	₹ ૧૨૫.૦૦
પદ્મજા	: નવલકથા ૨૦૨૦ એડીશન	દેવેન્દ્ર પટેલ	₹ ૨૫૦.૦૦
ભારતનાં રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો: ૨૮ રાજ્યો અને ૯ કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોની સંપૂર્ણ માહિતી		કુંદન જોશી	₹ ૫૦૦.૦૦
ગુર્જરરત્ન	: વિવિધ ક્ષેત્રોમાં પ્રદાન કરનારા ગુજરાતીઓનાં જીવન કાર્યનો આલેખ	બીરેન કોઠારી	₹ ૩૨૫.૦૦

નટરાજ બુક સેન્ટર : ૧૦, નેશનલ ચેમ્બર્સ, સિટીગોલ્ડ મલ્ટીપ્લેક્સ લેન, આશ્રમ રોડ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૬ વોટ્સએપ : ૮૮૩૪૭૯-૬૧૨૯૯ ફોન નં. ૦૭૯-૨૬૫૮૭૯૩૦

પોર્કેટ બુક સેન્ટર : અમદાવાદ. ફોન નં. ૦૭૯-૨૫૫૦૮૭૩૨ Email : natraj1963@gmail.com, www.booksforyou.co.in

ઝ્યૂરિક યુનિવર્સિટીમાં સૈદ્ધાંતિક ભૌતિકશાસ્ત્ર વિષયમાં અસોશિએટ પ્રોફેસરનું પદ ૧૮૬૭ પછી ખાલી પડ્યું હતું. સૈદ્ધાંતિક ભૌતિકશાસ્ત્રી તરીકે આલ્બર્ટની વધતી જતી ખ્યાતિને કારણે તેઓ આ પદ માટે એકદમ લાયક ગણવામાં આવતા હતા. આલ્બર્ટના પીએચ.ડી. ગાઈડ આલ્ફ્રેડ ક્લેઈનર, જે ત્યાં ભૌતિકશાસ્ત્રના પ્રોફેસર હતા, એમણે આલ્બર્ટના નામની દરખાસ્ત મૂકી હતી જેમાં આલ્બર્ટ અને સાપેક્ષવાદની ખૂબ સરાહના કરવામાં આવેલી. ક્લેઈનરે જ ભૂતકાળમાં એકથી વધારે વાર આલ્બર્ટની થિસિસ નામંજૂર કરી હતી. આલ્બર્ટ એનાથી એ સમયે ગુસ્સે તો જરૂર થયા હતા, પણ એમને ક્લેઈનરને કારણે ભવિષ્યમાં પોતાની ભૂલ સુધારીને શોધપત્ર વધારે મજબૂત કરવાનો અવસર મળ્યો હતો.

એક સમયે જેને આલ્બર્ટથી ઘણો ત્રાસ થતો એ પ્રોફેસર ક્લેઈનર હવે આલ્બર્ટના દ્રઢ સમર્થક બની ગયા હતા. બંને વચ્ચેના ખારા સંબંધોમાં મીઠાશ આવી હતી. ક્લેઈનરે બર્ન આવીને આલ્બર્ટનો એક લેક્ચર પણ ભર્યો હતો. જેથી તેઓ આલ્બર્ટની અધ્યયન ક્ષમતાની મુલવણી કરી શકે. આલ્બર્ટ તૈયારી કરીને આવ્યા ન હતા અને વર્ગમાં કાયમ જેમ એક-બે જ વિદ્યાર્થીઓની આશા રાખતા હતા. ક્લેઈનરે પ્રામાણિકતા દાખવી આલ્બર્ટની અધ્યયન ક્ષમતા અંગે નકારાત્મક પ્રતિભાવ આપ્યો હતો. ટૂંકા જ ગાળામાં આ નકારાત્મક પ્રતિભાવ સ્વિત્ઝર્લેન્ડ અને જર્મનીના અધ્યાપકો વચ્ચે પ્રસરવા લાગ્યો

અને આલ્બર્ટની ખરાબ શિક્ષકની છાપ એમને નુકસાન કરવા લાગી. આલ્બર્ટ વર્ષોથી અધ્યયન કાર્ય કરવાનું સપનું જોતા હતા, જેને હાનિ પહોંચી રહી હતી.

પરંતુ આ સિવાય ક્લેઈનર આલ્બર્ટ પ્રત્યે મહેરબાન હતા. એમણે એવી આશા દર્શાવી હતી કે અધ્યયન ક્ષમતા સમય સાથે સુધરી શકતી હતી અને આલ્બર્ટ ઝડપથી નવી બાબત શીખી લેતા એટલે આ એમના માટે મોટી વાત ન હતી. આલ્બર્ટે અકળાઈને ફરીવાર ક્લેઈનરને પોતાની અધ્યયન ક્ષમતાની ચકાસણી કરવા વિનંતી કરી અને આ વખતે તેમણે પૂરી તૈયારી સાથે ઝ્યૂરિકની ફિઝિકલ સોસાયટીમાં લેક્ચર આપ્યું. આલ્બર્ટના આશ્ચર્ય વચ્ચે એમનું એ લેક્ચર સારું ગયું. તેમને ચીલાચાલુ રીતે ભણવું કે ભણાવવું ન ગમતું, તેમ છતાં એ લેક્ચર સારી રીતે આપી શકાયું અને ક્લેઈનરનો પ્રતિભાવ હકારાત્મક આવ્યો. આ એક આખરી સમસ્યા પણ હલ થઈ ગઈ. ક્લેઈનરનું સમર્થન આલ્બર્ટને છે એ જાણ્યા પછી, અસોશિએટ પ્રોફેસર પદ માટે અરજી કરનાર ક્લેઈનરના જ એક સહાયક ફિઝિક્સ એડલરે પોતાની દરખાસ્ત પાછી ખેંચાવી લીધી હતી. એડલરે અને આલ્બર્ટ ઝ્યૂરિકની ફેડરલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટના સમયના મિત્ર હતા. એડલરનું કહેવું હતું, ‘જો આઈન્સ્ટાઈન જેવા માણસને યુનિવર્સિટીમાં લઈ આવવું શક્ય હોય તો મારા જેવા વ્યક્તિની પસંદગી કરવી બેવકૂફી કહેવાય. સંશોધક તરીકે મારી ક્ષમતા આઈન્સ્ટાઈનની ક્ષમતાની જરા પણ

તોલે આવે એમ નથી.’ એડલર વિજ્ઞાન કરતાં રાજકારણમાં વધારે પ્રવૃત્ત હતા અને તેને ખ્યાલ હતો કે, ઝ્યૂરિક યુનિવર્સિટી અને ફેડરલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ, આ બંનેએ આલ્બર્ટને અધ્યાપક બનાવવામાં અને થિસિસ મંજૂર કરવામાં ઘણી બાધાઓ ઊભી કરી હતી. એડલર એ વાતે ઘણો દુઃખી હતો કે આલ્બર્ટ જેવા હોનહાર વ્યક્તિની પ્રારંભિક કારકિર્દી શિક્ષણસંસ્થાઓના રાજકારણને કારણે રોળાઈ ગઈ હતી અને એણે એ નોકરી સ્વીકારવી પડી હતી જેમાં કશું ભવિષ્ય ન હતું. એડલરે ફક્ત પોતાનું નામ પાછું જ ન ખેંચ્યું, પણ આલ્બર્ટના સમર્થમાં જરૂર પડી ત્યાં અવાજ પણ ઉઠાવ્યો.

હવે આલ્બર્ટ માટે બધા જ રસ્તાઓ સાફ થતા જતા હતા. જોકે સ્વિત્ઝર્લેન્ડની શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં યહૂદીઓ માટે અધ્યાપકનું પદ મેળવવું ત્યારે સરળ ન હતું. અન્ય એક ફેકલ્ટીએ આલ્બર્ટ વિશે પોતાના અંતિમ રિપોર્ટમાં આ રીતનું લખ્યું હતું, ‘આલ્બર્ટ એક યહૂદી છે અને યહૂદીઓ સામાન્ય રીતે ઘૂસણખોર, ઉદ્વેગ અને દુકાનદાર જેવી માનસિકતા ધરાવતા હોય છે, પરંતુ કોઈ વ્યક્તિ યહૂદી હોવા માત્રથી એની અરજી નકારવી યોગ્ય નથી. આપણને આસપાસ એવા ઘણા બિનયહૂદી પણ જોવા મળશે જેમાં આગળ કદાચ એ દુર્ગુણો હશે. એટલે એલ્બર્ટ યહૂદી છે એ હકીકત આ મુદ્દે બાધક ન બનવી જોઈએ અને આલ્ફ્રેડ ક્લેઈનર, જે આલ્બર્ટને વર્ષોથી અંગત રીતે જાણે છે એમના આલ્બર્ટના ચારિત્ર અંગેના અભિપ્રાયને માન્ય રાખવો જોઈએ.’

પસંદગી સમિતિએ દશ વિરુદ્ધ એક મતથી આલ્બર્ટની નિયુક્તિ કરી, કિંતુ આલ્બર્ટે તરત જ નોકરીનો અસ્વીકાર કર્યો! યુનિવર્સિટી તરફથી એમને ઘણું જ ઓછું વેતન મળવાનું હતું, પેટન્ટ ઓફિસના હાલના બીજા વર્ગના એક્ઝામિનરથી પણ ઓછું. ક્લેઈનર ફરી વાર પસંદગી સમિતિ પાસે ગયા અને સમિતિ આલ્બર્ટને પેટન્ટ ઓફિસમાં મળતા ૪૫૦૦ ફ્રાન્ક વાર્ષિક વેતન સમકક્ષ વેતન આપવા તૈયાર થઈ.

માર્ચ ૧૯૦૮માં આલ્બર્ટ અધિકૃત રીતે ઝ્યૂરિક યુનિવર્સિટીના ફેકલ્ટી બન્યા અને ૬ જુલાઈએ તેમણે પેટન્ટ ઓફિસના સાંસારિક આશ્રમમાંથી કાયમ માટે વિદાય લીધી. વધારે એક શુભ સમાચાર એ જ

સત્યકથા

સપ્તાહમાં પ્રાપ્ત થયા. એ પેટન્ટ ઓફિસમાં તેમના આખરી દિવસો હતા. ઓફિસમાં જ એમના નામે એક મોટું કવર આવ્યું હતું. અંદર લેટિન ભાષામાં લખેલો રંગીન કાગળ હતો. આલ્બર્ટ તો એ કાગળ જોયા વગર જ કચરાપેટીમાં પધરાવી દીધો, એમ સમજીને કે એ કોઈ જાહેરાત છે!

બીજી તરફ જિનિવા યુનિવર્સિટી આલ્બર્ટના જવાબની રાહ જોતી હતી જેણે એ કવર મોકલ્યું હતું. યુનિવર્સિટીને લાગ્યું કે આલ્બર્ટને એમણે મોકલેલા પ્રસ્તાવમાં રસ નહીં પડ્યો હોય, એટલે યુનિવર્સિટીએ જિનિવામાં આલ્બર્ટના એક મિત્ર લુઈસ ચબનનો સંપર્ક કર્યો. લુઈસે આલ્બર્ટને જિનિવા આવવા વિનંતી કરી, પરંતુ એણે આવવાનું કારણ ખાનગી રાખ્યું. જિનિવામાં શું હશે એ વાતથી અજાણ આલ્બર્ટ આવવા માટે સંમત થયા. ત્યાં પહોંચીને આલ્બર્ટને ખ્યાલ આવ્યો કે જિનિવા યુનિવર્સિટીની ૩૫૦મી વર્ષગાંઠ પર આલ્બર્ટ સહિત મેરી ક્યૂરી અને ઘણા અગ્રણી વૈજ્ઞાનિકોને ડોક્ટરેટની માનદ પદવીથી સન્માનવાના હતા! આલ્બર્ટ સ્તબ્ધ હતા, એમના માટે આ ઘણી મોટી ઉજવણીનો પ્રસંગ બની ગયેલો. એમના જીવનનું આ સૌ પ્રથમ સન્માન હતું.

આલ્બર્ટ માટે ઉચ્ચ શિક્ષણ અને વિજ્ઞાન જગત સાથે જોડાવા માટે નવા દ્વાર ખૂલવા લાગ્યા હતા, જ્યાં લોકો તેમને પ્રેમથી આવકારવા તૈયાર હતા. આલ્બર્ટ પોતાની જે ઓળખ માટે વર્ષોથી લડતા આવ્યા હતા, એ વૈજ્ઞાનિક તરીકેની ઓળખ યુરોપ હવે સ્વીકારવા લાગ્યું હતું. આલ્બર્ટના શબ્દો અને વિચારોની કિંમત થવા લાગી હતી અને એમને અનેક-જગ્યાએથી નિમંત્રણ મળવા લાગ્યા હતા. નવા અને ઉત્સાહી વૈજ્ઞાનિકો આલ્બર્ટને શોધતા ઝૂચૂરિક યુનિવર્સિટી આવતા અને મળીને પોતાની ખુશી વ્યક્ત કરતા. ઘણા નવયુવકો, જે વૈજ્ઞાનિક બનવાની આશા સેવતા હતા એમના માટે આલ્બર્ટ એક આદર્શ બનવા લાગ્યા હતા.

ઝૂચૂરિક આવીને મેરિય સાથે લગ્નજીવન પણ સંતુલનમાં આવી ગયું જણાતું હતું. મેરિયને ઝૂચૂરિક હંમેશથી પસંદ હતું. મેરિય ફરીથી ગર્ભવતી થઈ હતી અને બંને આવનારા સંતાન માટે ખુશ હતાં. ઝૂચૂરિક યુનિવર્સિટીમાં પણ આલ્બર્ટનો સમય સુખમય પસાર થતો હતો. તેમ છતાં, તેઓ પોતાની

યોગ્યતા પ્રમાણે હજુ વધારે વેતન આપતાં અને સન્માન ધરાવતાં પદની અપેક્ષા રાખતા હતા. આટલું વેતન તો તેમને પેટન્ટ ઓફિસ પણ આપતી હતી. ઝૂચૂરિક યુનિવર્સિટીમાં અસોશિએટ પ્રોફેસરનું પદ સારું જ હતું, તેમ છતાં આલ્બર્ટની જીવન પાસેથી અપેક્ષા ઘણી વધારે હતી. તેમના સંશોધનથી પ્રભાવિત થઈને યુરોપની કોઈ મોટી યુનિવર્સિટી એમને પોતાને ત્યાં નિયુક્ત કરે એની તેઓ રાહ જોતા હતા. તેઓને આ વાત પર વિશ્વાસ પણ હતો અને એપ્રિલ, ૧૯૧૦માં તેમણે માતાને લખેલા પત્રમાં આ આશા વ્યક્ત કરી હતી. આલ્બર્ટ મિત્રોને પણ આ વાત કહી રાખી હતી.

ચેક રિપબ્લિકના પ્રાગ શહેરમાં આવેલી ચાર્લ્સ-ફર્ડિનાન્ડ જર્મન યુનિવર્સિટી તરફથી એમને ઘણી અપેક્ષા હતી. મધ્ય યુરોપની સૌથી જૂની અને વિશ્વની શ્રેષ્ઠ યુનિવર્સિટીમાં સ્થાન પામતી એ સંસ્થામાં જોડાવા તેઓ ઘણા ઉત્સુક હતા. પ્રાગ ત્યારે ઓસ્ટ્રો-હંગેરિઅન સામ્રાજ્યનું મહત્ત્વનું શહેર હતું. એક સમયે જર્મનભાષી લોકોનું આ શહેર પર પ્રભુત્વ હતું જે સન ૧૮૮૦ પછી ઘટતું ગયેલું. પ્રાગમાંથી જર્મન લોકોની જનસંખ્યા ઘટવા લાગી હતી અને બોહીમિયન જાતિના ચેકભાષી લોકો બહુમતીમાં આવી ગયા હતા. ૧૮૮૮માં પ્રાગની યુનિવર્સિટીને ભાષાને આધારે બે ભાગમાં વિભાજિત કરી દેવાઈ હતી, એક ચેક અને બીજી જર્મન. આલ્બર્ટ જર્મનીમાં પણ ક્યાંક અધ્યાપક તરીકે જોડાઈ શકતા હતા, પરંતુ યુવાન

વયે જ જર્મની પ્રત્યે જે અણગમો આલ્બર્ટના મનમાં ઘર કરી ગયેલો, કદાચ એના કારણે જ આલ્બર્ટને પ્રાગ જવું વધારે યોગ્ય લાગતું હતું.

પ્રાગની જર્મન યુનિવર્સિટીની પસંદગી સમિતિમાં દરેકનો મત આલ્બર્ટના પક્ષમાં હતો. મેક્સ પ્લાન્કે ત્યાં મોકલેલી ભલામણમાં આલ્બર્ટની સિદ્ધિને કોપરનિકસના કાર્યની સમકક્ષ ગણાવી હતી. ત્યાં જવાનો સૌથી મોટો ફાયદો આ હતો : આલ્બર્ટને હાલના વેતન કરતાં બમણું વેતન અને હાલની શૈક્ષણિક જવાબદારીઓ કરતાં ઓછી જવાબદારીની ખાતરી અપાઈ હતી. આલ્બર્ટને સંશોધન માટે એનાથી શ્રેષ્ઠ જગ્યા ક્યાં મળવાની હતી? આલ્બર્ટનું ત્યાં જવું નક્કી જ હતું.

પરંતુ, ઝૂચૂરિક યુનિવર્સિટીમાં અને એની બહાર પણ આલ્બર્ટ વિદ્યાર્થીઓમાં લોકચાહના મેળવવા લાગ્યા હતા. નિયત કરેલા ચારથી છ કલાકના અભ્યાસકાર્ય ઉપરાંત પણ આલ્બર્ટ બે કલાક વધારે ભણાવતા. આલ્બર્ટ જ્યાં ભણ્યા હતા એ ફેડરલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટમાંથી પણ વિદ્યાર્થીઓ ખાસ તેમનો વર્ગ ભરવા ઝૂચૂરિક યુનિવર્સિટી આવતા. વિષયમાં અત્યંત રસ ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓ આલ્બર્ટના ઘરે પહોંચી જતા અને આલ્બર્ટ ચાલવા જતા ત્યારે એમની સાથે જોડાતા. આલ્બર્ટ પોતાના ઘરે યોજાતી નાની સંગીતસભાઓમાં પણ રસ ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓને આમંત્રણ આપતા. વિદ્યાર્થીઓને એમની સાથે ભળી

જવામાં સરળતા જણાતી, કેમ કે પ્રોફેસર આઈન્સ્ટાઈનનો સ્વભાવ બાળક જેવો સરળ હતો અને ભૌતિકશાસ્ત્ર પ્રત્યે પ્રેમ રાખનાર અભ્યાસુઓને એમના તરફથી ઘણી હૂંફ મળતી. અન્ય અધ્યાપકો જેમ આલ્બર્ટ પોતાનાં માન-સન્માનની પરવા કર્યા વગર દરેક વિદ્યાર્થીને પોતાની સમક્ષ ગણતા. આલ્બર્ટ વર્ગ પહેલા અને પછી પણ સતત વિદ્યાર્થીઓથી ઘેરાયેલા રહેતા. પ્રોફેસર આઈન્સ્ટાઈન સૌ કોઈના માનીતા થઈ ગયા હતા.

આલ્બર્ટ ઝ્યૂરિક છોડીને ચાલ્યા જાય એ કોઈના માટે સારી વાત ન હતી. જ્યારે વિદ્યાર્થીઓને ખબર પડી કે એમના પ્રિય પ્રોફેસર આઈન્સ્ટાઈન પ્રાગ જવાનું વિચારી રહ્યા છે, ત્યારે બધાએ મળીને શિક્ષણ વિભાગને એક અરજી પહોંચાડી, જેમાં લખ્યું હતું કે ગમે તેમ કરીને પ્રોફેસર આઈન્સ્ટાઈનને ઝ્યૂરિક છોડવાથી રોકવા! અરજી પર તરત જ કાર્યવાહી થઈ. જુલાઈ ૧૯૧૦માં ઝ્યૂરિકની શિક્ષણ સમિતિએ સરકારને રજૂઆત કરી અને આલ્બર્ટના વેતનમાં વાર્ષિક ૧૦૦૦ ફ્રાન્કનો વધારો કરવાનું સૂચન કર્યું, જેને તરત જ મંજૂર કરવામાં આવ્યું. આલ્બર્ટ માટે આ સારા સમાચાર હતા, કેમ કે પ્રાગથી એમને હજુ સુધી કોઈ નક્કર ખાતરી મળી ન હતી. તેમને લાગતું હતું કે તેઓ મજબૂત દાવેદાર હોવા છતાં યહૂદી હોવાને કારણે રોમન કેથલિક સરકારનો શિક્ષણ વિભાગ એમને પોતાને ત્યાં ઈચ્છતો ન હતો, પરંતુ બીજા

વર્ષે જાન્યુઆરી ૧૯૧૧માં તેમને દરખાસ્ત પર મંજૂરીની મહોર લાગી. ઝ્યૂરિક યુનિવર્સિટીએ પોતાના ચહીતા પ્રોફેસર આઈન્સ્ટાઈનને વિદાય કરવા પડ્યા. માર્ચમાં તેઓ પરિવાર સાથે પ્રાગ આવી ગયા.

પરંતુ મિત્રો અને પરિચિતોથી દૂર પ્રાગમાં આલ્બર્ટ ઝડપથી એકલા પડવા લાગ્યા. ઝ્યૂરિક શહેરના તાજા વિચારોથી ધમધમતા માહોલ કરતાં અલગ, પ્રાગ એમના માટે રુક્ષ અને નિર્જીવ જગ્યા બની ગઈ હતી. વધારે પડતી ઔપચારિકતાથી ભરચક ત્યાંનું વાતાવરણ આલ્બર્ટને માફક ન આવ્યું. આલ્બર્ટને યુનિવર્સિટીના વિદ્યાર્થીઓ પણ ભૌતિકવિજ્ઞાન પ્રત્યે નિરસ અને આગસુ હોય એવું જણાતું હતું. એમને ત્યાંનું પાણી અને હવા પણ જાણે પ્રદૂષિત લાગતાં હતાં. આ કારણથી મેરિયને દીકરાઓના આરોગ્યની ચિંતા સતાવવા લાગી હતી. આલ્બર્ટનું મન પરિવારથી દૂર બીજે કશે કેન્દ્રિત થઈ જતું હતું. મેરિય સાથે ફરી એક વાર આલ્બર્ટને સમસ્યાઓ શરૂ થવા લાગી. બંનેનું લગ્નજીવન કાયમ આમ જ ચાલ્યું હતું, અમુક સમય શાંતિ અને ફરી એના એ જ વાદ-વિવાદ, એકબીજા પ્રત્યે અસંતોષ, અકળામણ અને ગુસ્સો.

આલ્બર્ટના મિત્ર માર્શલ ગ્રોસમેન ફરી એકવાર એમની વહારે આવ્યા. માર્શલ ત્યારે ફેડરલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટમાં ગણિત અધ્યાપક અને ગણિત-ભૌતિકશાસ્ત્ર વિભાગના વડા હતા. માર્શલે આલ્બર્ટને પાછા ઝ્યૂરિક લાવવા આ પહેલાં પણ પ્રયત્ન કરેલા. આલ્બર્ટની

પાછા ફરવાની ઈચ્છા જાણીને માર્શલે ફેડરલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટને આલ્બર્ટની નિમણૂક અંગે મનાવી લીધી. ફેડરલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ હવે પોતાનામાં એક સંપૂર્ણ યુનિવર્સિટી બની ગઈ હતી અને ત્યાં સૈદ્ધાંતિક ભૌતિકશાસ્ત્રના અધ્યાપકની જગ્યા ખાલી હતી. ઝ્યૂરિક યુનિવર્સિટીમાં ફોરેન્સિક મેડિસિન વિભાગના વડા હેન્રિક ઝેન્ગીઆએ પણ પોતાના સંપર્કો વાપરીને ફેડરલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટને દબાણ કર્યું હતું કે, આલ્બર્ટની નિમણૂક કરવામાં આવે. હેન્રિકે આ મુદ્દે ઘણું ઉગ્ર વલણ અપનાવ્યું હતું, કારણ કે ફેડરલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ આલ્બર્ટની પસંદગી અંગે હા-ના કરતી હતી. હેન્રિક આલ્બર્ટના સારા મિત્ર હતા. આલ્બર્ટના બ્રાઉનિયન ગતિ અંગેના શોધપત્રમાં હેન્રિકે ભૂતકાળમાં રસ દાખવ્યો હતો અને એ પછી વર્ષો સુધી તેઓ આલ્બર્ટના અંગત મિત્ર બની રહ્યા હતા. હેન્રિક અને માર્શલ બંનેના પ્રયાસો સફળ રહ્યા.

માર્શલ આલ્બર્ટના ખાસ મિત્રોમાંથી એક હતા અને આલ્બર્ટે પોતાની થિસિસ માર્શલને અર્પણ કરી હતી. જીવનના અંતિમ દિવસોમાં પણ આલ્બર્ટે પોતાના છેલ્લા લેખમાં માર્શલ ગ્રોસમેનને ખાસ યાદ કર્યા હતા. માર્શલનું આલ્બર્ટના જીવનમાં અત્યંત આદરભર્યું સ્થાન હતું. ઝ્યૂરિકની ફેડરલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટના અભ્યાસકાળમાં બંધાયેલી મિત્રતા જીવનભર ટકી હતી. જનરલ રેલેટિવિટીનું પહેલું શોધપત્ર પણ આલ્બર્ટે માર્શલ સાથે મળીને લખ્યું હતું. માર્શલ અને મિશેલ જેવા મિત્રો સાથે જ્યાં દોસ્તીનાં બીજ રોપાયા હતાં, જ્યાં આલ્બર્ટ મેરિયના પ્રેમમાં પડ્યા હતા, જ્યાં આલ્બર્ટે મનભરીને ઉદ્વેગિત અને બળવાખોરી કરી હતી, એ ફેડરલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ આલ્બર્ટને સાદ પાડીને બોલાવતી હતી!

આલ્બર્ટની ખ્યાતિ હવે પહેલાં કરતાં પણ વધી ગઈ હતી. કોલમ્બિયા યુનિવર્સિટી અને વિયેના યુનિવર્સિટી જેવી પ્રતિષ્ઠિત સંસ્થાઓ તરફથી તેમને આકર્ષક દરખાસ્ત આવી રહી હતી, પરંતુ આલ્બર્ટનું મન જાણતું હતું કે ઝ્યૂરિક જ એ શહેર હતું જેને તેઓ ખરેખર પોતાનું ઘર કહી શકતા હતા. આલ્બર્ટે એક વર્ષ કરતાં પણ ઓછા સમયમાં આલ્સ પહાડીઓની ગોદમાં વસેલા એ સુંદર શહેરમાં પરત ફર્યા. ■

ક્રમશઃ

નિઃસંતાનપણુ (ટેસ્ટ ટ્યુબ બેબી)

ડૉ. આશિષ વિરડીયા

M.S.(Gyne.) ગોલ્ડ મેડાલીસ્ટ
DNB(INDIA), FMAS (Endoscopy)
Fellow in Advance infertility (Mumbai)

ક્રિ*

માર્ગદર્શન
કેમ્પ

લગ્નના ૪૦ વર્ષ બાદ સંતાન પ્રાપ્તિ
બેનાબેન બાલાભાઈ ખાડીયા (સુરત)

ટ્રીનીટી ટેસ્ટ ટ્યુબ બેબી સેન્ટર

ગુલામખાખા મીલ કમ્પાઉન્ડ, આકાશ હોટલ પાછળ,
સંજીવની ICU ની સામે, લાલ દરવાજા રોડ, સ્ટેશન, સુરત.

95377 21502 / 8000 38 38 36

: trinity test tube baby Centre

Introducing

Premium
Filtered
Groundnut Oil

તિરુપતિનો વિશ્વાસ અને સીંગતેલનો સ્વાદ

રપથી વધુ વર્ષોનો આપનો વિશ્વાસ અને અમારા અનુભવનો નિયોડ હવે 'સીંગતેલ સ્વરૂપે'.
પ્રસ્તુત છે, નવું તિરુપતિ પ્રીમિઅમ ફિલ્ટર્ડ સીંગતેલ, જે બન્યું છે ઉમદા મગફળીમાંથી અને
આપે છે સીંગતેલનો એ જ કુદરતી સ્વાદ અને પૌષ્ટિકતા.
સીંગથી લઈને તેલ સુધી તિરુપતિનો વિશ્વાસ અને સીંગતેલનો સ્વાદ.

તમામ તમામ
ર ઉપલબ્ધ છે.

અહીં પણ
ઉપલબ્ધ છે:

shop.tirupati oils.com